

№11(29) 2025

Шнабат

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫ
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

**БОЛАШАҚ
БҮГІННЕН
БАСТАЛАДЫ**

**БУДУЩЕЕ
НАЧИНАЕТСЯ
СЕГОДНЯ**

БАЛАЛАРДЫҢ МҮДДЕЛЕРІ ҮШІН / ВО ИМЯ И В ИНТЕРЕСАХ ДЕТЕЙ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒARTY МИНИСТРЛІГІ
БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ КОМИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КОМИТЕТ ПО ОХРАНЕ ПРАВ ДЕТЕЙ

**ҚЫМБАТТЫ ДОС!
СЕНІМ ТЕЛЕФОНЫ АРҚЫЛЫ
КӨМЕКТЕСУ ҚҰПИЯ ЖӘНЕ ТЕГІН!**

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің қолдауымен Telegram мессенджерінде 2019 жылдан бастап кәмелетке толмағандарға қатысты құқықтардың бұзылуын, зорлық-зомбылықты немесе қатыгез қарым-қатынасты анықтау мақсатында құрылған «Bala Qorgau» чаты жұмыс істейді.

Өтініштерге жедел жауап беру мақсатында **24/7 режимінде BalaQorgaubot2.0** телеграмм-боты **іске қосылды.**

**ДОРОГОЙ ДРУГ!
ПОМОЩЬ ПО ТЕЛЕФОНУ ДОВЕРИЯ
АНОНИМНА И БЕСПЛАТНА!**

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

При поддержке Комитета по охране прав детей Министерства просвещения Республики Казахстан в мессенджере Telegram с 2019 г. функционирует чат «BalaQorgau», который создан с целью выявления нарушения прав, насилия или жестокого обращения в отношении несовершеннолетних.

Для оперативного реагирования на обращения **в режиме 24/7 работает** телеграмм-бот **BalaQorgauBot2.0.**

БАЛАЛАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ МЕН АМАНДЫҒЫ
БІЗДІҢ ҚОЛЫМЫЗДА!

**ЖАЙ ҒАНА ТЕЛЕФОНҒА ҚОҢЫРАУ ШАЛЫҢЫЗ,
СІЗГЕ КӨМЕКТЕСЕДІ!**

БЕЗОПАСНОСТЬ И БЛАГОПОЛУЧИЕ
ДЕТЕЙ В НАШИХ РУКАХ!

**ПРОСТО ПОЗВОНИ
ПО ТЕЛЕФОНУ, И ТЕБЕ ПОМОГУТ!**

АСТАНА Қ. КОДЫ / КОД Г. АСТАНЫ +7(7172)

74 25 28

ҚЫМБАТТЫ ОҚЫРМАН!

Күздің соңғы тынысы – қараша айы да келіп жетті. Табиғаттың сабырлы сәттері, бозғылт аспан мен сары жапырақтар бізді терең ойға жетелейді. Бұл мезгіл – сыртқы тыныштық пен ішкі толғаныстың үйлесім тапқан кезеңі. Қараша – жыл бойғы еңбектің қорытындысы жасалатын, өткенге көз салып, болашаққа бағыт түзейтін ай.

Жылдың осы мезгілінде адам баласы өз жүрегіне үңіліп, жасаған істерін саралап, алдағы күндерге жоспар құрады. Қараша – сабыр мен салмақтылықтың, ой мен парасаттың, ізденіс пен ілтипаттың айы. Бұл айда біз тек табиғатпен үндесіп қана қоймай, өз болмысымызбен де үндестік орнатуға тырысамыз.

Қараша – кәсіби мерекелерге толы ай. Елімізде осы айда бірнеше маңызды салалық күндер аталып өтеді. Солардың ішінде **15 қараша – Ұлттық валюталық күні мен Қаржы саласы қызметкерлерінің күні**. Бұл күн – еліміздің экономикалық егемендігінің белгісі, ұлттық теңгенің айналымға енген тарихи сәті. 1993 жылы дәл осы күні Қазақстан өз валютасын енгізіп, қаржылық тәуелсіздікке алғашқы нақты қадам жасады.

Ұлттық валюта – елдің экономикалық тұрақтылығы мен дербестігін айқындайтын басты символдың бірі. Теңге – тек айырбас құралы ғана емес, ол – мемлекеттің беделі мен болашағының кепілі. Қаржы саласының мамандары – осы жүйенің тұрақтылығын қамтамасыз ететін, елдің дамуына тікелей ықпал ететін тұлғалар. Олардың еңбегі – мемлекеттің іргетасын бекемдейтін, халықтың әл-ауқатын арттыратын маңызды күш.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөздерінде қаржы жүйесінің маңыздылығына жиі тоқталады.

«Мемлекеттік және халықаралық институттардың қабылдаған теңдессіз шаралары жағдайдың одан әрі шиеленісіп кетуіне жол бермеді. Алайда, шикізат, сауда және қаржы салаларындағы ахуал әлі де құбылмалы болып тұр. Жаһандық сын-қатерлер мен үрдістерді ескере отырып, қаржы саласын одан әрі дамыту – мемлекеттің басым бағыттарының бірі. Бұл ретте елдің экономикалық өсімін қолдау оның негізгі міндеті болып қала береді. Мемлекет қиын кезеңдерде отандық қаржы секторын үнемі қолдады. Соның арқасында бүгінде банктердің

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ!

Последнее дыхание осени – ноябрь – уже наступило. Спокойные мгновения природы, серое небо и желтые листья побуждают нас к глубоким размышлениям. Это время – гармония внешнего спокойствия и внутреннего созерцания. Ноябрь – месяц подведения итогов за год, время, когда мы оглядываемся назад и намечаем путь в будущее.

В этот период каждый человек заглядывает в свое сердце, анализирует сделанное и строит планы на предстоящие дни. Ноябрь – месяц терпения и рассудительности, размышлений и мудрости, стремления и уважения. В это время мы стремимся к гармонии не только с природой, но и с собственной сущностью.

Ноябрь богат профессиональными праздниками. В нашей стране в этом месяце отмечаются несколько значимых отраслевых дат. Среди них особенно выделяются **15 ноября – День национальной валюты и День работников финансовой сферы**. Этот день – символ экономического суверенитета страны, исторический момент введения национальной валюты – тенге. Именно 15 ноября 1993 г. Казахстан сделал первый реальный шаг к финансовой независимости.

Национальная валюта – один из главных символов экономической стабильности и самостоятельности страны. Тенге – не просто средство обмена, это гарантия авторитета и будущего государства. Специалисты финансовой сферы – это люди, обеспечивающие устойчивость системы, напрямую влияющие на развитие страны. Их труд – важная сила, укрепляющая фундамент государства и повышающая благосостояние народа.

Президент страны Касым-Жомарт Тоқаев также неоднократно подчеркивал значимость финансовой системы.

«Беспрецедентные меры, принятые государственными и международными институтами, позволили в целом остановить дальнейшее ухудшение ситуации. Однако неопределенность в сырьевой, торговой и финансовой сферах все еще сохраняется. Дальнейшее поступательное развитие финансовой отрасли с учетом глобальных рисков и тенденций является одним из приоритетов государства. При этом ее ключевой задачей остается поддерж-

жұмысы тұрақты әрі экономиканы несиелендіретін әлеуеті жоғары. Сондықтан олар экономиканы жылдам қалпына келтіруде және оны одан әрі әртараптандыруда негізгі рөл атқаруға міндетті».

Бұл сөздер – ұлттық валютаға деген құрмет пен сенімді, қаржы саласы қызметкерлерінің еңбегіне деген жоғары бағаны білдіреді.

Қараша айында бұдан бөлек, энергетика, цифрлық технологиялар, ауыл шаруашылығы, статистика, сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет және басқа да салалар бойынша кәсіби мерекелер аталып өтеді. Бұл күндер – әр саланың мамандарына деген құрметтің көрінісі. Әр сала елдің дамуына өзіндік үлес қосып, қоғамның ілгерілеуіне жол ашады.

Қараша – тек кәсіби мерекелер айы ғана емес, рухани ізденіс пен ішкі жаңарудың, тыныштық пен тереңдіктің кезеңі. Бұл айда біз өзімізге және айналамыздағы адамдарға ерекше көңіл бөлеміз, өмірдің құндылықтарын қайта ой елегінен өткіземіз. Қараша – жүрекке үміт сыйлайтын, ақылға серпін беретін, өмірімізде болып жатқанның бәріне сезім дарытатын уақыт.

Осы маңызды мезгілде сізге шабыт, тыныштық, сенімділік пен үйлесімділік тілейміз. Жүрегіңіздің жылуы көптеген адамдарға үміт сыйласын. Сіздің сеніміңіз көптеген отбасыларға тірек болсын. Өзіңізді дамыту мен жетілдіруге деген ұмтылысыңыз – өзіңізді, әлемді және оның даму заңдылықтарын танудың шексіз жолындағы үлкен сапардың бастауы болсын. Қараша айы жаңа оймен, жаңа үмітпен және жаңа жетістіктермен басталсын.

Біз сізбен бірге ойланамыз, ізденеміз, дамымыз. Бұл жемісті серіктестік – біздің ең үлкен құндылығымыз.

ка экономического роста страны. Государство в самые непростые периоды всегда поддерживало отечественный финансовый сектор. Благодаря этому сегодня банки достаточно устойчивы и располагают большим потенциалом для кредитования экономики. Поэтому они обязаны взять на себя роль одного из главных двигателей динамичного восстановления экономики и ее дальнейшей диверсификации».

Эти слова выражают уважение и доверие к национальной валюте, а также высокую оценку труда работников финансовой сферы.

Кроме того, в ноябре отмечаются профессиональные праздники в сферах энергетики, цифровых технологий, сельского хозяйства, статистики, антикоррупционной службы и др. Эти даты – проявление уважения к специалистам каждой отрасли. Каждая сфера вносит свой вклад в развитие страны и способствует ее прогрессу.

Ноябрь – не только месяц профессиональных праздников, но и время духовного поиска, внутреннего обновления, спокойствия и глубины. В этот месяц мы обращаем особое внимание на себя и окружающих, переосмысливаем ценности жизни. Ноябрь – это время, дарующее надежду душе и сердцу, импульс разуму и смысл всему происходящему с нами.

В этот значимый период желаем вам вдохновения, спокойствия, уверенности и гармонии. Пусть тепло вашего сердца подарит надежду многим людям. Пусть ваша вера станет опорой для многих семей. Пусть ваше стремление к развитию и самосовершенствованию станет началом большого пути по бесконечной дороге познания себя, мира и законов его развития. Пусть ноябрь начнется с новых мыслей, новых надежд и новых свершений.

Мы размышляем вместе с вами, ищем вместе с вами, развиваемся вместе с вами. Это плодотворное партнерство – наша самая большая ценность.

МАЗМҰНЫ

содержание

ОҚЫРМАНДАРҒА / К ЧИТАТЕЛЯМ

3

КҮН ТАҚЫРЫПТАРЫ / ТЕМЫ ДНЯ

ҚАЗАҚСТАН – ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ӨҢІРЛІК КӨШБАСШЫ
КАЗАХСТАН – РЕГИОНАЛЬНЫЙ ЛИДЕР В СФЕРЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

7

АЛМАТЫДАҒЫ ӘЛЕМДІК
КОНГРЕСС –
ЖАҒАНДЫҚ ДИАЛОГ АЛАҢЫ

ВСЕМИРНЫЙ КОНГРЕСС В АЛМАТЫ –
ПЛОЩАДКА
ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА

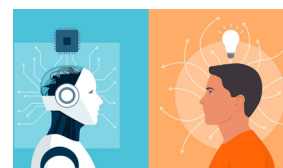

ТЕХНОЛОГИЯ, ЖАҢАШЫЛДЫҚ, ДАМУ
ТЕХНОЛОГИИ, ИННОВАЦИИ, ПРОГРЕСС

12

БОЛАШАҚ БҮГІННЕН БАСТАЛАДЫ

БУДУЩЕЕ НАЧИНАЕТСЯ СЕГОДНЯ

ПЕДАГОГТЕРГЕ / ПЕДАГОГАМ

БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫ ТУРАЛЫ ҒЫЛЫМ
НАУКА О ДЕТСКОМ БЛАГОПОЛУЧИИ

14

А. Б. САПАРБАЕВА
ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДА
БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

А. Б. САПАРБАЕВА
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ
ПРОФИЛАКТИКИ БУЛЛИНГА
В ПОДРОСТКОВОЙ СРЕДЕ

БІРЛЕСЕ КӨТЕРГЕН ЖҮК ЖЕҢІЛ
В ОДИНОЧКУ НЕ ПОБЕЖДАЮТ

20

Н. Ф. Логашкина
БІЗ БӨЛЕК БОЛСАҚ –
БІР ТАМШЫМЫЗ БІРІКСЕК –
ТҰТАС МҰХИТПЫЗ
ТИМБИЛДИНГ
«ТАТУ ҰЖЫМ ҚҰРАМЫЗ»

Н. Ф. Логашкина
ПО ОТДЕЛЬНОСТИ МЫ –
ОДНА КАПЛЯ.
ВМЕСТЕ – ОКЕАН
ТИМБИЛДИНГ
«СТРОИМ ДРУЖНУЮ КОМАНДУ»

ӘДЕБИЕТ ПЕН ПСИХОЛОГИЯ ТОҒЫСЫНДАҒЫ ЗЕРТТЕУ
НА СТЫКЕ ЛИТЕРАТУРЫ И ПСИХОЛОГИИ

25

Г. Х. Тулекова
ӘДЕБИ МӘТІНДЕГІ АГРЕССИЯ
ПСИХОЛОГИЯСЫ:
НАҒАШЫБЕК ҚАПАЛБЕКҰЛЫНЫҢ
«ҮРЕЙ» ӘҢГІМЕСІ БОЙЫНША

Г. Х. Тулекова
ПСИХОЛОГИЯ АГРЕССИИ
В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ
НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗА
НАГАШЫБЕКА КАПАЛБЕКУЛЫ
«ҮРЕЙ»

АТА-АНАЛАРҒА / РОДИТЕЛЯМ

БЕРІК ОТБАСЫ – БАҚЫТТЫ БАЛА!
КРЕПКАЯ СЕМЬЯ – СЧАСТЛИВЫЙ РЕБЕНОК!

32

ОЙЫН – БАЛАДАҒЫ КҮН СӘУЛЕСІ

ИГРА – ЛУЧ СОЛНЦА В РЕБЕНКЕ

ЕҢБЕК – ӨМІРДІҢ МӘНІ
ТРУДИТЬСЯ – ЗНАЧИТ ЖИТЬ

37

Л. В. Онищенко
БАЛАҒА ӨЗ ЖОЛЫН ТАБУҒА
ҚАЛАЙ КӨМЕКТЕСУГЕ БОЛАДЫ?

Л. В. Онищенко
КАК ПОМОЧЬ РЕБЕНКУ НАЙТИ
СВОЕ ПРИЗВАНИЕ?

БАЛАЛАРҒА / ДЕТЯМ

ЖҰЛДЫЗДЫ АСПАННЫҢ ҚҰПИЯЛАРЫ
ТАЙНЫ ЗВЕЗДНОГО НЕБА

43

ҒАРЫШҚА САЯХАТ:
ЖҰЛДЫЗДАР МЕН ҒАЛАМШАРЛАР ӘЛЕМІ

ПУТЕШЕСТВИЕ В КОСМОС:
МИР ЗВЕЗД И ПЛАНЕТ

ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ: ҚАЛАУЫҢ МЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫҢА САЙ ТАҢДАУ
ЦИФРОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ: ВЫБОР ПО ЖЕЛАНИЮ И ИНТЕРЕСАМ

54

ПИКСЕЛЬ – ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАЛАЛАР
ҮШІН ОНЛАЙН БАҒДАРЛАМАЛАУ МЕКТЕБІ

ПИКСЕЛЬ – ОНЛАЙН-ШКОЛА
ПРОГРАММИРОВАНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ
В КАЗАХСТАНЕ

ҚАРА, ТЫҢДА, ҮЙРЕН!
СМОТРИ, СЛУШАЙ, УЧИСЬ!

57

БАЛА, КӨРТЫШҚАН, ТҮЛКІ ЖӘНЕ АТ
МУЛЬТФИЛЬМ

МАЛЬЧИК, КРОТ, ЛИС И КОНЬ
МУЛЬТФИЛЬМ

ПСИХОЛОГТІҢ КЕҢЕСІ / СТРАНИЦА ПСИХОЛОГА

ӨЗ-ӨЗІҢМЕН КЕЗДЕСУ
ВСТРЕЧА С СОБОЙ

58

С. Е. Башкаева
БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН
ПСИХОТЕРАПИЯЛЫҚ ПРАКТИКАЛАР

С. Е. Башкаева
ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ
ПРАКТИКИ ДЛЯ ДЕТЕЙ

ӨЗ-ӨЗІҢМЕН КЕЗДЕСУ
ВСТРЕЧА С СОБОЙ

59

ҰЙҚЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ТҮНГІ
МАЗАСЫЗДЫҚТЫ ЖЕҢІЛДЕТУГЕ
АРНАЛҒАН ЕРТЕГІ ҮЛГІСІ

ПРИМЕР СКАЗКИ ДЛЯ ПРОРАБОТКИ
ПРОБЛЕМ СО СНОМ,
ТРУДНЫМ ЗАСЫПАНИЕМ И
НОЧНЫМИ ПРОБУЖДЕНИЯМИ

ӨЗ-ӨЗІҢМЕН КЕЗДЕСУ
ВСТРЕЧА С СОБОЙ

64

АТА-АНАЛАРҒА АРНАЛҒАН
ПСИХОТЕРАПИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ ТЕХНИКИ
ДЛЯ РОДИТЕЛЕЙ

ӨЗ-ӨЗІҢМЕН КЕЗДЕСУ
ВСТРЕЧА С СОБОЙ

66

ПЕДАГОГТЕРГЕ АРНАЛҒАН
ПСИХОТЕРАПИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ ТЕХНИКИ
ДЛЯ ПЕДАГОГОВ

АЛМАТЫДАҒЫ ӘЛЕМДІК КОНГРЕСС – ЖАҢАНДЫҚ ДИАЛОГ АЛАҢЫ

ВСЕМИРНЫЙ КОНГРЕСС В АЛМАТЫ – ПЛОЩАДКА ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА

2025 жылғы 15–17 қазан аралығында оңтүстік астанада алғашқы **Дүниежүзілік инклюзивті білім беру конгресі (World Inclusion Congress – WIC 2025) өтті.**

Іс-шара сапалы, қауіпсіз және барлық балаларға қолжетімді білім беру жүйесін қалыптастыру жолдарын талқылау мақсатында сарапшыларды, педагогтерді, мемлекеттік және қоғамдық ұйымдардың өкілдерін, сондай-ақ технологиялық индустрия көшбасшыларын біріктірді.

Конгреске шамамен 3000-ға жуық адам қатысты. **«Қолжетімділік. Теңдік. Прогресс»** ұранымен өткен іс-шара аясында 15 панельдік сессия ұйымдастырылып, онда 160-қа жуық тақырып талқыланды.

15–17 октября в южной столице прошёл первый **Всемирный конгресс по инклюзивному образованию (World Inclusion Congress – WIC 2025).**

Мероприятие объединило экспертов, педагогов, представителей государственных и общественных организаций, а также лидеров технологической индустрии для обсуждения путей формирования качественной, безопасной и доступной системы образования для всех детей.

В работе конгресса приняли участие почти 3000 человек. В рамках мероприятия под девизом **«Доступность. Равенство. Прогресс»** прошло 15 панельных сессий, на которых было обсуждено около 160 тем.

Бұл дүниежүзілік конгресс Қазақстанда ұйымдастырылып, инклюзивті білім беру саласындағы жаһандық диалогтың жаңа кезеңін ашқан маңызды оқиға болды.

Этот мировой конгресс, организованный на площадке Казахстана, стал важным событием, открывшим новый этап глобального диалога в сфере инклюзивного образования.

Конгрестің алғашқы күні **«Инклюзивті білім берудегі жаһандық үрдістер: сын-қатерлер мен шешімдер»** атты Дөңгелек үстел өтті.

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрі Жұлдыз Сүлейменова инклюзивті білім беру жөніндегі Алматы декларациясын талқылауды ұсынды, онда негізгі бағыттар көрсетілген:

- инклюзияны білім беру жүйесінің негізіне интеграциялау;
- цифрлық технологиялар мен AI инклюзияның тиімді құралдары ретінде пайдалану;
- сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету;
- білім беру саласындағы теңсіздікті азайту;
- халықаралық ынтымақтастық пен білім алмасуға арналған тұрақты платформалар құру;
- дамушы елдерді қолдау;
- мониторинг пен есеп беру жүйелерін енгізу.

Сарапшылар физикалық және эмоционалды тұрғыдан қауіпсіз орта құру, ерекше білім беру қажеттіліктері (ЕБҚ), аутизм спектріндегі бұзылыстары және интеллектуалдық бұзылыстары бар балаларды кешенді қолдау, педагог-

Конгресс қатысушылары декларацияны ЮНЕСКО-ға жолдап, оны халықаралық қауымдастықта инклюзивті білім беру саясатын жетілдірудің негізі ретінде тарату туралы ұсыныс білдірді. Бұл қадам Қазақстанның инклюзия саласындағы өңірлік көшбасшы және халықаралық бастама ретіндегі мәртебесін нығайтты.

В первый день конгресса состоялся **Круглый стол «Глобальные тренды в инклюзивном образовании: вызовы и решения».**

Министр просвещения Республики Казахстан Жулдыз Сулейменова предложила обсудить Алматинскую декларацию по инклюзивному образованию, в которой отражены ключевые направления:

- интеграция инклюзии в основу образовательной системы;
- использование цифровых технологий и искусственного интеллекта как эффективных инструментов инклюзии;
- обеспечение равного доступа к качественному образованию;
- снижение образовательного неравенства;
- создание устойчивых платформ для международного сотрудничества и обмена знаниями;
- поддержка развивающихся стран;
- внедрение систем мониторинга и отчетности.

Эксперты подняли важные вопросы создания физически и эмоционально безопасной среды, комплексной поддержки детей с особыми образова-

Участники конгресса предложили направить декларацию в ЮНЕСКО и распространить ее в международном сообществе как основу для совершенствования инклюзивной образовательной политики. Этот шаг укрепил статус Казахстана как регионального лидера и международного инициатора в сфере инклюзии.

WIC 2025 қорытындысы бойынша **Алматы инклюзивті білім беру саласындағы жаһандық** орталық ретінде танылды. Осылайша, Қазақстан білім беру саласындағы теңдік пен адами капиталды дамыту мәселелері бойынша жаһандық диалогқа арналған сенімді платформа және өңірлік көшбасшы ретінде өз мәртебесін бекітті.

тердің кәсіби дамуы мен біліктілігін арттыру, EdTech пен жасанды интеллектті оқу процесіне енгізу, жоғары білім мен еңбек нарығына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету мәселелерін көтерді.

Конгресс аясында өткен **«Innovation Expo» көрмесіне** Қазақстан, Ұлыбритания, Қытай, АҚШ, Польша және Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінен 17 компания қатысты. Көрмеде инклюзивті білім беруді дамыту және қолжетімді орта қалыптастыруға арналған озық цифрлық шешімдер ұсынылды. Қатысушылар бейімделген оқыту платформаларын, интеллектуалды бейнебақылау жүйелерін, дербестендірілген оқу құралдарын және EdTech технологияларын таныстырды.

Инклюзивті білім беруді дамыту жөніндегі мемлекеттік саясатты іске асыру мақсатында Астанада «Жұмысшы кәсіптер жылы» аясында **ерек-**

тельными потребностями (ООП), расстройствами аутистического спектра и интеллектуальными нарушениями, а также профессионального развития педагогов и повышения их квалификации, внедрения EdTech и искусственного интеллекта в процесс обучения, обеспечения равного доступа к высшему образованию и рынку труда.

В **Выставке «Innovation Expo»**, прошедшей в рамках конгресса, приняли участие 17 компаний из Казахстана, Великобритании, Китая, США, Польши и стран Юго-Восточной Азии. На выставке были представлены передовые цифровые решения для развития инклюзивного образования и создания доступной среды. Участники продемонстрировали адаптированные обучающие платформы, интеллектуальные системы видеонаблюдения, персонализированные учебные инструменты и EdTech-технологии.

В целях реализации государственной политики по развитию инклюзивного образования в Астане про-

По итогам WIC 2025 **Алматы** признан **глобальным хабом инклюзивного образования**. Таким образом, Казахстан утвердился как региональный лидер и надежная платформа для глобального диалога по вопросам образовательного равенства и развития человеческого потенциала.

ше білім беру қажеттіліктері бар жастарға арналған республикалық «Abilympics-2025» чемпионаты өтті. Чемпионатқа Қазақстанның барлық өңірінен 120 жас қатысты. Олар дәстүрлі қолөнерден бастап заманауи технологиялық бағыттарға дейінгі 15 кәсіби құзыреттілік бойынша өз дағдыларын көрсетті.

Чемпионаттың жабылу рәсімінде Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту бірінші вице-министрі Майра Мелдебекова бұл чемпионаттың қоғамдық маңыздылығын атап өтіп, жеңімпаздарға арнайы дипломдар табыс етті.

Іс-шара барысында инклюзивті білім беруді дамыту саласындағы ынтымақтастыққа қатысты маңызды келісімдер жасалды. «National Center ABILYMPICS QAZAQSTAN» қоғамдық қоры мен еліміздің шамамен 10 колледжі серіктестік туралы меморандумдарға қол қойды. Бұл құжаттар ерекше білім беру қажеттіліктері бар жастардың кәсіби білім алуы мен жұмыспен қамтылуын ілгерілетуге бағытталған.

Чемпионат инклюзивті кәсіби білім беруді дамыту, тең мүмкіндіктер идеясын ілгерілету және жастарды жұмыспен қамтуға жәрдемдесу мақсатында ұйымдастырылды.

шел **Республиканский чемпионат «Abilympics-2025» для молодежи с ООП**, организованный в рамках Года рабочих профессий. В нем приняли участие 120 молодых людей из всех регионов Казахстана. Они продемонстрировали свои навыки в 15 профессиональных компетенциях, охватывающих как традиционные ремесла, так и современные технологические направления.

На церемонии закрытия чемпионата первый вице-министр просвещения Майра Мелдебекова отметила общественную значимость чемпионата и вручила победителям специальные дипломы.

В ходе мероприятия были заключены важные соглашения о сотрудничестве в сфере развития инклюзивного образования. Общественный фонд «National Center ABILYMPICS QAZAQSTAN» и около 10 колледжей страны подписали меморандумы о партнерстве. Эти документы направлены на продвижение профессионального обучения и трудоустройства молодежи с ООП.

Чемпионат был организован с целью развития инклюзивного профессионального образования, продвижения идеи равных возможностей и содействия трудоустройству молодежи.

БОЛАШАҚ БҮГІННЕН БАСТАЛАДЫ

2025 жылғы 30–31 қазан күндері Алматы қаласында **FAIO 2025 Халықаралық олимпиадасы** өтті – бұл жасанды интеллект бойынша екінші халықаралық олимпиада болды.

Іріктеу кезеңіне 9 елден 400-ден астам команда қатысты. Қазақстан, Ресей, Болгария, Грузия, Қырғызстан, Өзбекстан, Армения, Тәжікстан және Кипр елдерінен келген 1200-ге жуық қатысушы финалға жолдама алу үшін бақ сынады. FAIO 2025 финалында 7 елден келген 200-ден астам қатысушы жасанды интеллект саласының үздігі атану үшін жарысты.

Олимпиада мектеп оқушыларының бағдарламалау, деректерді талдау және машиналық оқыту дағдыларын дамытуға бағытталған. Тапсырмалар жасанды интеллект саласындағы сарапшылар тарапынан әзірленіп, IT индустриясындағы мамандар шешетін нақты жағдайларға негізделген.

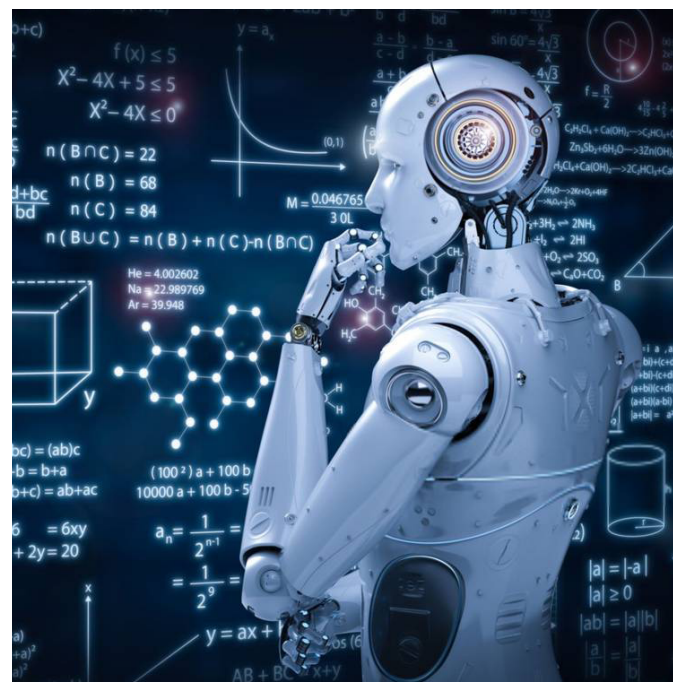
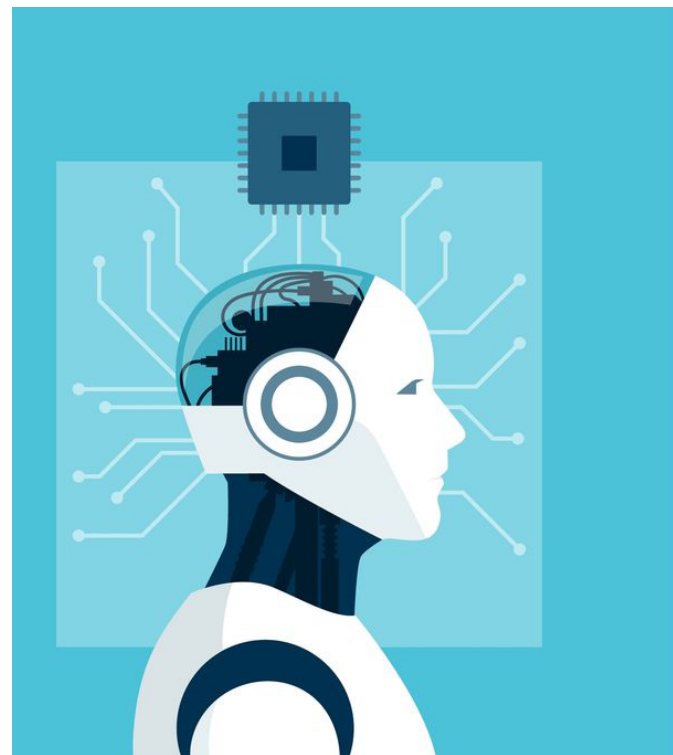
FAIO олимпиадасының Қазақстандағы тарихы. Олимпиаданың алғашқы ұлттық кезеңі 2024 жылы өтті. Сол кезде еліміздің түкпір-түкпірінен 300-ден астам команда қатысып, финалистер Бейжіңде өткен Халықаралық жасанды интеллект олимпиадасында (IOAI) жоғары нәтижелер көрсетті.

Қазақстан – жоғары технологиялар саласындағы дарынды жастарды тартатын орталыққа айналуда. Біз мұнымен мақтанамыз. Бұл жай ғана жарыс емес, бұл – елдің инновациялық экожүйесін дамыту жолындағы маңызды қадам.

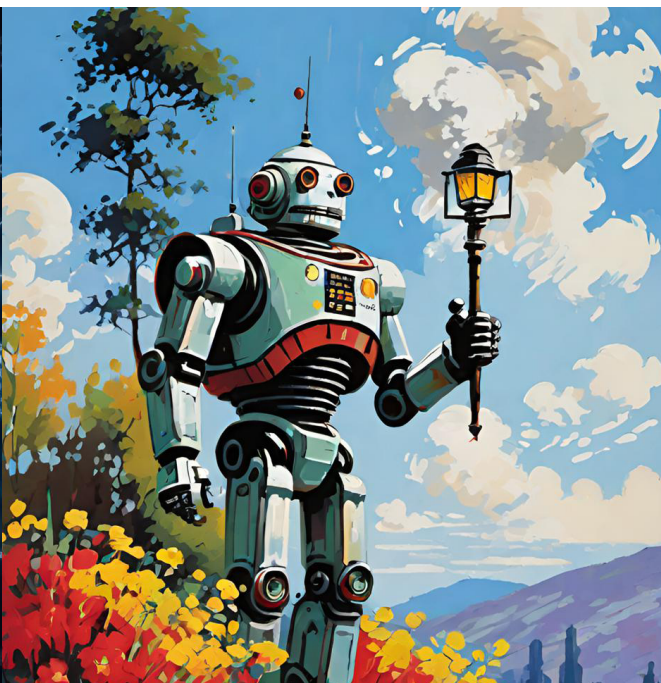
FAIO 2025 халықаралық олимпиадасы – тек білім сайысы ғана емес, сонымен қатар жас инноваторлар үшін өздерін көрсетуге, тәжірибе алмасуға және болашақтағы технологиялық серпілістер мен жетістіктердің негізін қалауға мүмкіндік.

FAIO – жасанды интеллект саласындағы мектеп оқушыларына арналған ең ірі командалық жарыс.

Олимпиаданың мақсаты – AI ғылымдарын насихаттау және өсіп келе жатқан ұрпақтың инновациялық технологияларға деген қызығушылығын қалыптастыру.

БУДУЩЕЕ НАЧИНАЕТСЯ СЕГОДНЯ

30–31 октября в Алматы прошла **Международная олимпиада FAIO 2025** – вторая Международная олимпиада по искусственному интеллекту.

В отборочном этапе приняли участие более 400 команд из 9 стран. Около 1200 участников из Казахстана, России, Болгарии, Грузии, Кыргызстана, Узбекистана, Армении, Таджикистана и Кипра боролись за выход в финал. Более 200 участников из 7 стран сразились за звание лучших знатоков AI в финале FAIO 2025.

Олимпиада направлена на развитие навыков программирования, анализа данных и машинного обучения школьников. Задания составлены экспертами в области AI и включают реальные кейсы, приближенные к задачам, решаемым специалистами в IT-индустрии.

История FAIO в Казахстане.

Первый национальный этап олимпиады состоялся в 2024 г. Тогда участие приняли более 300 команд со всей страны, а финалисты продемонстрировали высокие результаты на Международной олимпиаде по искусственному интеллекту (IOAI) в Пекине.

Мы гордимся, что Казахстан становится центром притяжения талантливой молодежи в сферах высоких технологий. Это не просто соревнование, а важный шаг к развитию инновационной экосистемы страны.

Международная олимпиада FAIO 2025 в Алматы – это не только соревнование умов, но и возможность для молодых инноваторов из разных стран заявить о себе, обменяться опытом и заложить основу для будущих технологических прорывов и достижений.

FAIO – это крупнейшее командное соревнование среди школьников в области искусственного интеллекта.

Цель олимпиады – популяризация AI-наук и формирование у подрастающего поколения интереса и мотивации к инновационным технологиям.

ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДА БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПРОФИЛАКТИКИ БУЛЛИНГА В ПОДРОСТКОВОЙ СРЕДЕ

А. Б. Сапарбаева,
жетекші маман,
«Өркен» балалардың
әл-ауқатын арттыру ұлттық
ғылыми-практикалық институты,
Алматы қ.

А. Б. Сапарбаева,
ведущий специалист,
Национальный научно-
практический институт
благополучия детей «Өркен»,
г. Алматы

Бүгінгі таңда жасөспірімдер арасындағы жәбірлеу (буллинг) мәселесінің алдын алу жаһандық сипатқа ие. Бұл тақырып бойынша әлемнің түкпір-түкпірінде көптеген ғалымдар зерттеулер жүргізген. Буллинг тек баланың физикалық жағдайына ғана емес, сонымен қатар оның психологиялық дамуына, тұлғаның қалыптасуы мен жетілуіне орны толмас зиян келтіреді.

На сегодняшний день вопрос профилактики травли (буллинга) в подростковой среде имеет глобальный характер. По всему миру проведено множество исследований ученых по данной теме. Травля (буллинг) наносит непоправимый ущерб не только физическому состоянию ребенка, но также влияет на его психологическое развитие, формирование и становление личности.

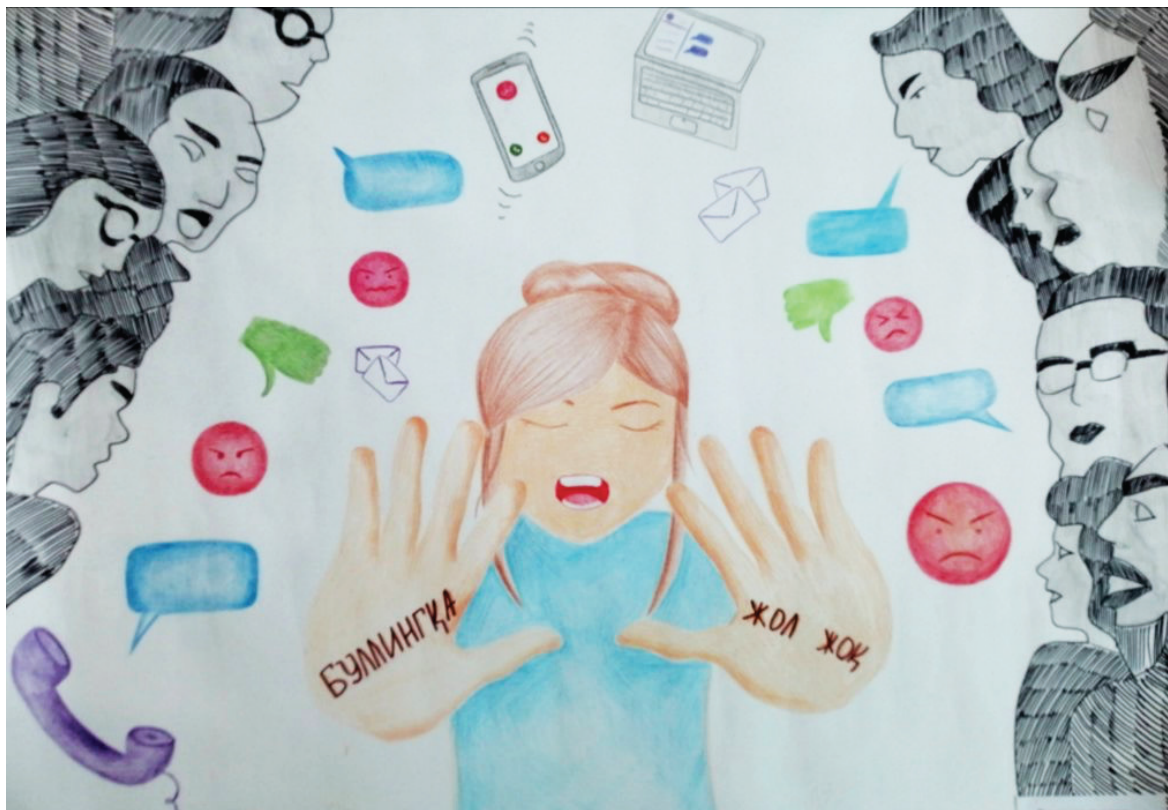

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Республикалық педагогтер съезіндегі сөзінде атап өтті: «Буллинг балалар мен жасөспірімдердің жан дүниесіне және денсаулығына орны толмас зиян келтіреді, оқу үдерісіне теріс әсерін тигізеді, әлеуметтік ортадан оқшаулануға және психикалық ауытқуларға әкеледі. Мемлекет баланың құқықтары мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуі тиіс. Буллинкті түбегейлі жою қажет».

Бұл мәселені шешу үшін Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында балалар мен жасөспірімдер арасындағы жәбілеу (буллинг) профилактикасына қатысты түрлі тәсілдер, әдістемелер және нақты тәжірибелер енгізілуде. Алайда осы тәжірибелерді қолдану және оларды кеңінен тарату мәселесі аса маңызды болып қала береді.

В своем выступлении на Республиканском съезде педагогов Глава государства Касым-Жомарт Токаев отметил: «Буллинг наносит непоправимый ущерб душевному состоянию и здоровью детей и подростков, оказывает негативное влияние на процесс обучения, влечет за собой отстраненность от социальной среды и ментальные нарушения. Государство должно обеспечить защиту прав и безопасность ребенка. Необходимо навсегда искоренить буллинг».

Для решения данной проблемы в организациях образования Республики Казахстан внедряются подходы, методологии и конкретные практики в вопросе профилактики травли (буллинга) в детско-подростковой среде. Однако чрезвычайно важным аспектом остается вопрос применения этих практик и их повсеместного распространения.

Буллинктің алдын алу және оның салдарларын зерттеу саласында еңбек етіп жүрген ғылыми қауым өкілдері қатарында мынадай ғалымдар бар: Д. Ольвеус (Норвегия), К. Ригби (Австралия), Д. Пеплер (Канада), П. К. Смит (Англия), К. Салмивалли (Финляндия),

Представителями научного мира, работающими в области профилактики травли (буллинга) и ее последствий, являются ученые: Д. Ольвеус (Норвегия), К. Ригби (Австралия), Д. Пеплер (Канада), П. К. Смит (Англия), К. Салмивалли (Финляндия), Р. Ортег (Испания),

Р. Ортег (Испания), Д. Эспелейдж (АҚШ) және басқалар. Олар буллингтің алдын алу мен оған қарсы іс-қимылға арналған көптеген бағдарламаларды әзірледі. Бұл бағдарламаларды қарастыру барысында олардың көпшілігіне тән маңызды элементтерді бөліп көрсету қажет.

Оларға мыналар жатады:

- мектеп педагогтерімен және оқушылармен жұмыс жүргізу;
- психологтер мен педагогтердің ата-аналармен кездесулері;
- оқыту тренингтері;
- жалпы мектеп ережелері мен мектеп мәдениетін іс жүзінде қолдану және т.б.

Буллингке қарсы бағдарламаларда жасөспірімдердің кез келген агрессивті мінез-құлқымен жұмыс істеуде нақтыланған әдістерге де баса назар аударылады.

Құрдастарымен жұмыс барысында білім алушылардың психологиялық әл-ауқатын қолдау жоспары буллинг жағдайында қолданылатын танымал тәсілдердің бірі болып табылады. Бұл тәсіл жасөспірімдерге қақтығыстарды жеңіл жолмен реттеу әдістерін үйренуге мүмкіндік береді. Осындай тренингтерден өткен көптеген оқушылар арасындағы қарым-қатынасты жақсартуға ғана емес, сонымен қатар үлгерімді арттыруға арналған жоспарларды қолдану дағдыларын меңгереді.

Финляндиялық KiVa жобасы жасөспірімдер арасындағы қолдауды қамтиды. Орта буын білім беру ұйымдарында жоғарғы сынып оқушылары кіші сынып оқушыларына кеңес беру көмегін көрсететін схемалар қолданылады, сондай-ақ тәлімгерлер мектебі жұмыс істейді. Бұл тәсіл жоғарғы сынып оқушыларының мектеп ішінде де, сыртқы алаңдарда да білікті мамандардың қолдауымен тәлімгерлік курстарынан өтуін көздейді.

Тәрбиелік үдерісте тәртіптік әдістерді енгізу педагогикалық ұжым үшін де, білім алушылар үшін де этикалық тұрғыдан күрделі мәселе болып табылады. Жәбірлеуді (буллингті) бастаушылармен жұмыс істеудің тиімді тәсілдері жөнінде мәселе бар, себебі мектеп ұжымынан бөлек, ата-аналардың да ұстанымы бар және олар әрдайым бул-

Д. Эспелейдж (США) и др. Ими разработано множество программ по профилактике и противодействию травле (буллингу), при рассмотрении которых необходимо выделить важные элементы, присущие большинству из них.

К ним относятся:

- работа с педагогами школ и с обучающимися;
- встречи психологов и педагогов с родителями;
- обучающие тренинги;
- практическое применение общих школьных правил и школьной культуры и т. д.

В программах противодействия буллингу акцент также ставится на дисциплинарные методы работы с любым отклоняющимся или агрессивным поведением подростка.

В работе со сверстниками схемы поддержки психологического благополучия обучающихся являются популярными способами работы в ситуации травли (буллинга). Этот подход позволяет подросткам обучаться способам мягкого урегулирования конфликтов. Многие обучающиеся, прошедшие подобные тренинги, овладевают навыками использования схем, предназначенных не только для налаживания взаимоотношений среди сверстников, но также и для улучшения успеваемости.

Финский проект KiVa включает в себя поддержку среди сверстников. Так, в среднем звене организации образования используются схемы консультативной помощи старшеклассников учащимся младших классов, а также действует школа наставничества. Этот подход подразумевает прохождение учащимися старших классов курсов наставничества как внутри школы, так и на сторонних площадках при поддержке квалифицированных специалистов.

Внедрение в воспитательный процесс дисциплинарных методов является этически сложным вопросом как для педагогического коллектива, так и для обучающихся. Существует проблема относительно эффективных способов работы с инициаторами травли (буллинга), так как, помимо школьного коллектива, имеется позиция родите-

лингке қатысты жалпы мектеп саясатын қолдай бермейді. Мұндай жағдайда агрессорларға кез келген жаза қолдану заңсыз болып саналады.

Ғалым К. Ригби өз еңбектерінде тәртіп шаралары мен жазалау тақырыбына қатысты әртүрлі тәсілдерді қарастырып, жинақтаған. Австриялық және неміс мұғалімдері арасында жүргізілген сауалнама нәтижесінде респонденттердің аз ғана бөлігі буллинг жағдайларын елемей өте алатынын айтқан. Бұл стратегияның мәні – әрбір туындаған қақтығыс бойынша мектеп әкімшілігімен және ата-аналармен өзара әрекеттесу, сондай-ақ жәбірленушіге өз құқықтарын қорғауға көмектесу.

К. Салмивалли, Э. Поскипарта және Г. Гаранду сынды зертеушілер жәбірлеудің 339 жағдайын талдап, Финляндиядағы KiVa бағдарламасы аясында қолданылатын «конфронтациялық» және «конфронтациялық емес» тәсілдерді салыстырды. Қарсы әрекет ету әдісі орта мектептерде ең тиімді болып шықты және қысқа мерзім ішінде виктимизация деңгейін төмендетуге көмектесті. Мұндай тәсілде агрессор жәбірленушіге жасаған буллинг әрекеті үшін жаза алады, ал педагогтар мен басқа ересектер бұл мәселені жасырмайды және мұндай мінез-құлықты қабылдамайды.

Ұзақ мерзімді перспективада ең қолайлысы – «конфронтациялық емес» стратегия, ол бастауыш сынып оқушылары арасында табысты қолданылады. Оның бағыттарының бірі – медиация, мұнда агрессор мен жәбірленуші рөлдеріне бөлу болмайды.

лей, которые не всегда поддерживают общешкольную политику по отношению к травле (буллингу). В этом случае любое наказание инициаторов будет являться неправомерным.

Ученый Ригби в своих работах рассмотрел и обобщил различные подходы к теме дисциплинарных мер и взысканий. Проведенный опрос австрийских и немецких учителей показал, что из опрошенных респондентов лишь малая часть посчитала, что смогут проигнорировать случаи с проявлением травли. Идея данной стратегии заключается в том, чтобы взаимодействовать с администрацией школы и родителями по каждому возникшему конфликту и помогать жертве отстоять собственные права.

Исследователи Салмивалли, Гаранду, Поскипарта проанализировали 339 случаев травли, провели сравнение «конфронтационного» и «неконфронтационного» подходов, которые используются в школах в рамках финской Программы KiVa. Противоборство оказалось наиболее успешным в средних школах и в кратчайшие сроки помогло снизить уровень виктимизации. При таком подходе агрессор получает наказание за совершенный акт травли жертвы, педагог и другие взрослые не скрывают данного факта и не приемлют подобное поведение.

Для долгосрочной перспективы наиболее приемлема «неконфронтационная» стратегия, которая имеет успех среди младших школьников. Одним из ее направлений является медиация, при которой отсутствует разделение на роли агрессора и жертвы.

Сонымен қатар зерттеушілер өз еңбектерінде жазаламайтын тәсілдерді, яғни агрессорды оңалтуды атап өтеді. Алайда оларды жиі сынға алады, себебі бастаушы тарап (буллингке итермелеушілер) бұрынғыдай әрекет етіп, айналасындағыларға агрессия көрсетуді жалғастырып, жазасыз қалатындығын сезінуі мүмкін. Дегенмен оңалту тәсілінің негізгі қағидасы – қақтығысты шешу және зиянды жою, өйткені агрессорға өзінің әрекетінің салдарын мойындап, жәбірленушінің материалдық, физикалық немесе психологиялық жағдайын қалпына келтіруге мүмкіндік беріледі.

АҚШ-та әлеуметтік-эмоциялық тәрбиеге бағытталған бағдарламалар көп таралған. Бұл тәсілдің ерекшелігі – эмоционалдық интеллектіні арттыруға, балаларды эмпатияға және эмоцияларын өзін-өзі реттеуге үйретуге, қақтығыс жағдайларындағы мінез-құлыққа, достық қарым-қатынасты орнату дағдыларына, сондай-ақ ассертивтілікке (яғни адамның сыртқы бағалауға және ықпалға тәуелді болмау қабілетіне) баса назар аударуында.

Мектептегі буллинг мәселесімен жұмыс істеуде маңызды үш компонент бар:

- ✓ мектеп саясаты мен рәсімдері;
- ✓ буллингке жауап беру бойынша қызметкерлерге арналған тренингтер;
- ✓ әлеуметтік-эмоциялық оқыту және буллингтің ерекшеліктерін түсіну.

В то же время исследователи отмечают в своих работах и восстановительные (некарательные) подходы, т. е. реабилитацию агрессора. Но их часто обвиняют в том, что инициаторы травли (буллинга) могут продолжать вести себя как и раньше, т. е. проявлять агрессию к окружающим, чувствуя свою безнаказанность. Но все же основополагающим принципом реабилитационного подхода является разрешение конфликта и устранение вреда, так как инициатору дается возможность признать последствия своего поступка и восполнить материальное, физическое или психологическое состояние жертвы.

В США наибольшей популярностью пользуются программы, направленные на социально-эмоциональное воспитание. Особенностью данного подхода является упор на повышение эмоционального интеллекта, обучение детей эмпатии и эмоциональной саморегуляции, поведению в конфликтных ситуациях и умению налаживать дружеские отношения, ассертивности (способности человека не зависеть от внешней оценки и влияния).

Существуют три компонента, которые важны для работы с темой школьной травли:

- ✓ школьная политика и процедуры;
- ✓ тренинги для персонала по реагированию на травлю;
- ✓ социально-эмоциональное обучение и понимание особенностей буллинга.

Буллингтің алдын алуда жетекші рөл педагогке тиесілі. Сынып жетекшісі болсын, пән мұғалімі болсын, педагог білім алушылардың мінез-құлқын бақылап, жасөспірімдер арасындағы агрессивті әрекеттерді дер кезінде тоқтата алады.

В профилактике буллинга ведущей является роль педагога. Именно педагог, будь то класный руководитель, предметник, имеет возможность наблюдать за поведением обучающихся и вовремя пресечь агрессивное поведение среди подростков.

Д. Ольвеус өз бағдарламасын әзірлеу барысында буллингке қарсы іс-қимылдың маңызды алғышарттары ретінде педагогтер арасындағы ашық коммуникацияны және мектептің бұл мәселеге мүдделілігін анықтады. KiVa жобасы аясында мектеп деңгейіндегі және сынып деңгейіндегі жұмыстардың айырмашылықтарын талдау көрсеткендей, виктимизацияда маңыздысы – педагогтердің буллингке қарсылығы. Яғни, мұғалім буллингке куә болған жағдайда бұл туралы әріптестеріне хабарлайды, ал олар өз кезегінде нақты оқушылардың мінез-құлқына назар аударады.

Әлемнің көптеген елдерінде әртүрлі антибуллингтік бағдарламалар кеңінен таралған. Көптеген мемлекеттерде бір немесе екі бағдарлама қолданылады. Ерекше жағдай ретінде әкімшілік субъектілері әлеуметтік мәселелерге қатысты мемлекеттік ұсынымдарды қабылдауға немесе қабылдамауға құқығы бар елдер, сондай-ақ мемлекетте бір бағдарламаның екіншісіне қатысты тиімділігін зерттеу жүргізіліп жатқан жағдайлар жатады.

Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында буллингтің алдын алу мәселесі кәмелетке толмағандардың девиантты мінез-құлқына қарсы іс-қимылға бағытталған маңызды факторлардың бірі болып табылады.

Қазақстанда балалардың, педагогтердің және ата-аналардың осы қауіпті әлеуметтік құбылысқа бірлесіп қарсы тұруына жағдай жасауға бағытталған антибуллингтік бағдарламалар әзірленуде.

Осылайша, буллингтің алдын алуға арналған халықаралық және отандық бағдарламалар кез келген зорлық-зомбылық түрін жоюға бағытталған практикалық жұмыстың маңызды қолданбалы аспектілері болып саналады.

Алайда, осы тақырып бойынша жүргізіліп жатқан зерттеулерге қарамастан, әлемде әлі күнге дейін көптеген елдерге бірдей қолайлы болатын бірыңғай антибуллингтік бағдарлама жоқ. Тіпті буллингке қарсы бағдарламаларды мектептерде жүзеге асыру заңнамалық тұрғыда бекітілген АҚШ, Германия, Австрия сияқты елдерде де бұл мәселе толық шешімін тапқан жоқ...

Д. Ольвеус при разработке своей программы обнаружил, что важными предпосылками противодействия травле являются открытая коммуникация среди педагогов и заинтересованность школы в данной проблеме. Анализ различий между работой на уровне школы и на уровне класса в рамках проекта KiVa показал, что важным в виктимизации является нетерпимость педагогов по отношению к травле, т. е. учитель, ставший свидетелем травли, сообщает об этом коллегам, чтобы они, в свою очередь, обратили внимание на поведение конкретных учеников.

Различные антибуллинговые программы распространены по всему миру. В большинстве стран распространена либо одна, либо две программы. Исключением являются страны, где административные субъекты имеют право на принятие или отказ от государственных рекомендаций по отношению к различным социальным проблемам, или же если в государстве проходит исследование эффективности одной программы относительно другой.

Вопрос профилактики буллинга в организациях образования Республики Казахстан – один из важнейших факторов, направленных на противодействие девиантному поведению несовершеннолетних.

В Казахстане разрабатываются антибуллинговые программы, направленные на создание условий для совместного противодействия детей, педагогов и родителей этому опасному социальному явлению.

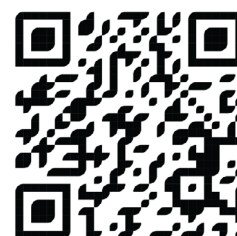
Таким образом, международные и отечественные программы по профилактике буллинга – важные прикладные аспекты практической работы с искоренением любых видов насилия.

Но в то же время, несмотря на проводимые исследования по данной теме, в мире до сих пор не существует единой программы противодействия буллингу, которая могла бы подойти большинству стран. Даже в странах, где реализация программ противодействия буллингу в школах является законодательно утвержденной (США, Германия, Австрия и др.), эта проблема далека от разрешения...

ОГАМ

ПЕДАГОГТЕР

**БІЗ БӨЛЕК БОЛСАҚ –
БІР ТАМШЫМЫЗ БІРІКСЕК –
ТҰТАС МҰХИТПЫЗ**

ТИМБИЛДИНГ
«ТАТУ ҰЖЫМ ҚҰРАМЫЗ»

**ПО ОТДЕЛЬНОСТИ МЫ –
ОДНА КАПЛЯ.
ВМЕСТЕ – ОКЕАН**

ТИМБИЛДИНГ
«СТРОИМ ДРУЖНУЮ КОМАНДУ»

Н. Ф. Логашкина,

сыртқы сыныптан тыс жұмыс
орталығының мәдени-көпшілік бөлімінің
меңгерушісі,
Орал қаласы,
Батыс Қазақстан облысы

*Жеке әрекет шектеулі,
ал біріксек – мүмкін емес ештеңе жоқ.
Бірге алға ұмтылсақ, табыс бізді өзі табады.*

Генри Форд,

америкалық өнертапқыш,
рационализатор,
өндіріс ұйымдастырушысы,
«Ford Motor Company» компаниясының
негізін қалаушы

Н. Ф. Логашкина,

заведующая культурно-
массовым отделом
Центра внешкольной работы,
г. Уральск,
Западно-Казахстанская область

*В одиночку мы можем очень мало,
вместе мы можем свернуть горы...*

*Когда все двигаются вперед
совместными усилиями,
успех приходит сам собой.*

Генри Форд,

американский промышленник,
изобретатель,
рационализатор,
организатор производства,
основатель компании
«Ford Motor Company»

Тимбилдинг (ағылш. *team building* – «топ құру») – ұжымның бірлігін нығайтуға бағытталған корпоративтік іс-шара. Әдетте, ол топтық ойындар мен психологиялық тренингтерге негізделеді, олар ұжымды ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істеуге үйретеді.

Тимбилдинг қандай мақсаттарға қол жеткізуге көмектеседі?

- Ұжым ішіндегі мәселелерді еркін әрі бейресми жағдайда талқылауға мүмкіндік береді.
- Ұжымдағы психологиялық жүктемені азайтады.
- Қызметкерлерді бір-бірімен дұрыс қарым-қатынас жасауға және бірін-бірі түсінуге үйретеді.
- Деструктивті бәсекелестіктен арылуға көмектеседі.
- Ұжымда достық атмосфера қалыптастырып, өзара сенімге тәрбиелейді.
- Қызметкерлердің мотивациясын арттырады.
- Жаңа қызметкерлердің ұжымға тез бейімделуіне ықпал етеді.

Топ құру теориясы. «Тимбилдинг» терминімен және оның мәнімен танысуды осы ұғымның пайда болу тарихынан бастаған жөн. Бұл сөздің нақты пайда болған күні белгісіз. XX ғасырдың басында Францияда, АҚШ-та және Англияда әртүрлі кешенді ойын әдістері белсенді түрде қолданыла бастады. Бұл әдістердің басты мақсаты – спорттық жарыстарды ұйымдастыру арқылы біртұтас команда құру болды. Дәл осы кезеңде ойын процесінің жеке адамдарды біріктіріп, ұжымдық міндет-

Тимбилдинг (англ. *team building* – «строительство команды») – корпоративное мероприятие, направленное на сплочение коллектива. Как правило, оно основано на командных играх и психологических тренингах, обучающих коллектив совместной работе для достижения общей цели.

Каких целей помогает достичь тимбилдинг?

- Разобраться с внутренними проблемами в непринужденной обстановке.
- Снизить психологическую нагрузку в коллективе.
- Научить сотрудников грамотно взаимодействовать между собой и понимать друг друга.
- Избавиться от деструктивной конкуренции.
- Создать в коллективе дружелюбную атмосферу и научить людей взаимному доверию.
- Повысить мотивацию работников.
- Помочь новым членам коллектива быстрее адаптироваться.

Теория образования команды.

Знакомство с термином *тимбилдинг* и его значением стоит начать с истории его появления. Точной даты возникновения этого слова не существует. В начале XX в. во Франции, США и Англии стали активно применять разноплановые комплексные игровые методики, преследующие одну цель – создать единую команду с помощью организации спортивных соревнований. Именно в это время сложилась концепция об уникальном влиянии игровых про-

Ұжымдық міндеттерді шешуде маңызды саналатын жеке әрекеттердің сапалы орындалуына **топ жетекшісінің** нық басшылығы көмектеседі. Рөлдерді дұрыс бөлу және әрбір қызметкерге нақты тапсырма жүктеу – бүкіл команданың жұмыс тиімділігін едәуір арттырады.

По-настоящему качественному исполнению личных действий, которые считаются важными в решении коллективных задач, помогает твердая рука **лидера команды**. Распределение ролей и обозначение определенной работы для каждого члена коллектива значительно повышает эффективность работы всей команды.

терді тиімді орындауға бағытталған ерекше әсері туралы тұжырымдама қалыптасты.

«Тимбилдинг» ұғымының авторы – америкалық ғалым Элтон Мэйо деп есептеледі. Ол бірнеше жыл бойы ақпарат жинап, тәжірибелер жүргізіп, команда дамуы мен ұжымдық бірлікті зерттеумен айналысты. Тереңірек зерттеулер жүргізгеннен кейін Мэйо еңбек өнімділігі мен оның өсуіне әсер ететін негізгі факторларды атап көрсетті:

- ✓ жұмыс процесінің мұқият ойластырылып, жоспарлануы;
- ✓ басшының ерекше басқару стилі;
- ✓ қызметкерлер арасындағы қарым-қатынас;
- ✓ ұжым ішіндегі атмосфера;
- ✓ жұмыс жағдайлары.

Элтон Мэйо жүргізген зерттеулердің нәтижелері – **«топ құру»** атты жаңа құбылыстың пайда болуына негіз болды.

Тимбилдинг – бұл ұжымды біріктіруге және достық қарым-қатынас орнатуға бағытталған іс-шара, яғни жағымдыны пайдалымен ұштастыру тәсілі. Бір жағынан, бұл – демалыс, орта ауыстыру, бейресми қарым-қатынас. Екінші жағынан – бұл ұжымды қалыптастыруға арналған маңызды тренинг.

«Тату топ құрамыз» тимбилдингінің мақсаты – қатысушылар арасындағы қарым-қатынас кедергілерін жою, оларды еркін сезінуге жағдай жасау

цессов для объединения отдельных людей с целью эффективного выполнения задач коллектива.

Считается, что автор термина *тимбилдинг* – американец Элтон Мэйо. Он потратил несколько лет на поиски информации и проведение экспериментов, изучая вопрос развития и сплочения команды. После проведения более детальных исследований Мэйо озвучил главные факторы, определяющие производительность деятельности и ее рост:

- ✓ тщательно продуманная и спланированная организация рабочего процесса;
- ✓ особый стиль действий руководителя;
- ✓ отношения между сотрудниками;
- ✓ атмосфера внутри коллектива;
- ✓ условия работы.

Именно результаты исследований Мэйо послужили первоначальной причиной для создания нового явления – **командообразование**.

Тимбилдинг – это мероприятие, которое направлено на то, чтобы команда была сплоченной и дружелюбной, способ совместить приятное с полезным. С одной стороны, это отдых, смена обстановки, неформальное общение, а с другой – серьезный командообразующий тренинг.

Тимбилдингтің қарапайым корпоративтік кездесу немесе кештен басты айырмашылығы – **мінсіз еңбек ұжымын қалыптастыруға бағытталған ғылыми тұрғыдан негізделген тәсіл**.

Главное, чем отличается тимбилдинг от обычной корпоративной встречи или вечеринки, – **поистине научный подход к построению идеального трудового коллектива**.

және ойын арқылы өзара әрекеттесуді ұйымдастыру.

Мақсатты аудитория – қосымша білім беру саласындағы жас педагогтер.

Тимбилдинг барысы

1. Позитивті эмоционалды көңіл күй қалыптастыру (1–3 минут)

Жүргізуші. Қайырлы күн, құрметті әріптестер! Сіздерді «Тату топ құрамыз» атты тимбилдингте қарсы алуға қуаныштымын. Бұл шара барысында сіздер көптеген жаңа әрі пайдалы ақпаратпен танысып, әріптестеріңізбен жақынырақ араласып, денсаулығыңызды нығайтуға мүмкіндік аласыздар.

Алайда қауіпсіздік ережелерін сақтап, бір-біріңізге құрметпен қарауды ұмытпаңыздар.

2. Сергіту «Молекулалар»

Жүргізуші. Менің нұсқауларымды тыңдап, орындаңыздар.

- Үш адамнан топтасыңыздар.
- Бес адамнан топтасыңыздар.
- Теңдей етіп топтарға бөлініңіздер.

3. Тақырыптық бөлім (20–22 минут)

«Стақаннан пирамида құру» жаттығуы. Қатысушыларға суши таяқшалары мен қағаз стақандар таратылады. Стақандар таяқшаларға ілінеді. Міндет – стақандарды таяқшалармен бір-біріне беру және олардан пирамида құру.

«Сақиналарды беру» жаттығуы. Әр қатысушыға бір сақина мен қысқыш (прищепка) беріледі. Міндет – сақинаны еденге түсірмей, бір адамнан екіншісіне беру.

«Құйма» жаттығуы. Әр топқа таспалар байланған емен жаңғағы салынған себет беріледі. Мақсат – тек таспалардан ұстап, емен жаңғақтарын бос себетке құю.

«Теннис шарларын домалату» жаттығуы. Екі қатысушыға жіптер байланған тәрелке беріледі. Сол тәрелкенің көмегімен теннис шарларын басқа екі педагогке домалатып жеткізу қажет.

«Кегль тасымалдаушылар» жаттығуы. Екі педагогке жіптер байланған резинка беріледі. Жіптерден ұстап, кегльді көтеріп, оны бір шеңберден екіншісіне тасымалдау қажет.

«Доптарды жинау» жаттығуы. Барлық қатысушыларға суши таяқшалары беріледі. Еденге түрлі-түсті пластмасса доптар шашылады. Әр команда өзіне тиесілі түсті доптарды таяқшалар арқылы себетке жинауы керек.

Цель тимбилдинга «Строим дружную команду» – преодолеть барьеры в общении между участниками, раскрепостить их, организовать игровое взаимодействие.

Целевая аудитория – молодые педагоги дополнительного образования.

Ход тимбилдинга

1. Создание положительного эмоционального настроения (1–3 мин.)

Ведущий. Добрый день, уважаемые коллеги! Приветствую вас на тимбилдинге «Строим дружную команду», в ходе которого вы сможете узнать много нового и полезного, познакомиться с коллегами, а также укрепить свое физическое здоровье.

Но помните, что необходимо соблюдать правила безопасности, уважительно относиться друг к другу.

Упражнения тимбилдинга созданы с помощью искусственного интеллекта – приложения «Chat GPT».

2. Разминка «Молекулы»

Ведущий. Слушайте мои команды и выполняйте их.

- Постройтесь по трое.
- Постройтесь по пятеро.
- Поделитесь поровну на команды.

3. Тематическая часть (20–22 мин.)

Упражнение «Пирамида из стаканчиков». Участникам раздаются палочки для суши, на которые надеваются бумажные стаканчики. Задача – передавать стаканчики палочками, затем построить из них пирамиду.

Упражнение «Передача обручей». Каждому участнику даются обруч и прищепка. Задача – передать обручи от одного человека к другому, не уронив их на пол.

«Ыдыстарды қағазбен толтыру» жаттығуы. Әр топқа екі ыдыс пен бір күрекше беріледі. Бір тазикте ұсақ жолақтарға кесілген қағаз болады. Мақсат – қағаз бөліктерін бір ыдыстан екіншісіне төгіп алмай көшіру.

4. Қорытынды шығару

Жүргізуші: «Бірлікке толы ұжым құрамыз» атты тимбилдингіміз өз мәресіне жетті. Енді бірлескен жұмысымызды талқылайық.

5. Рефлексия (2–3 минут)

Сұрақтар

- Өздеріңіз үшін қандай жаңа әрі қызықты нәрселерді білдіңіздер?
- Нені үйрендіңіздер?
- Қай тимбилдинг жаттығуларын педагогикалық тәжірибеңізде қолданысyzдар?

Жүргізуші: Белсенді қатысқандарыңыз үшін алғыс білдіремін! Келесі кездескенше!

Упражнение «Пересыпалки». Каждой команде дается корзинка с желудями, к которой привязаны ленточки. Задача – держась за ленточки, пересыпать желуди в пустую корзинку.

Упражнение «Перекачивание теннисных шариков». Двум участникам дается тарелочка с веревками, с помощью которой необходимо перекачать теннисные шарики другой паре педагогов.

Упражнение «Переносчики кеглей». Двум педагогам дается резинка с веревками. Держась за веревки, нужно поднять кеглю и перенести ее с одного обруча в другой.

Упражнение «Сбор мячей». Всем участникам даются палочки для суши. На пол высыпаются разноцветные пластмассовые мячики. Задача – каждой команде с помощью палочек собрать мячики определенного цвета в корзинки.

Упражнение «Наполняем тазики бумагой». Каждой команде дается по два тазика и одному ковшику. В одном тазике лежит порезанная на мелкие полоски бумага. Задача – перенести кусочки бумаги из одного тазика в другой, не рассыпав их на пол.

4. Подведение итогов

Ведущий: Тимбилдинг «Строим дружную команду» подошел к концу. Давайте обсудим нашу совместную деятельность.

5. Рефлексия (2–3 мин.)

Вопросы

- Что нового и интересного для себя вы узнали?
- Чему научились?
- Какие упражнения тимбилдинга будете применять в своей педагогической практике?

Ведущий: Благодарю за активное участие! До новых встреч!

ӘДЕБИ МӘТІНДЕГІ АГРЕССИЯ ПСИХОЛОГИЯСЫ:

НАҒАШЫБЕК
ҚАПАЛБЕКҰЛЫНЫҢ
«ҮРЕЙ» ӘҢГІМЕСІ БОЙЫНША

ПСИХОЛОГИЯ АГРЕССИИ
В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ
НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗА
НАГАШЫБЕКА КАПАЛБЕКУЛЫ
«ҮРЕЙ»

ПЕДАГОГТЕРГЕ / ПЕДАГОГАМ

Г. Х. Тулекова,
ф.ғ.к., қауымдастырылған
профессор,
«Тұран» Университеті,

Г. К. Тулекова,
тәрбиеші,
«Әдемі» санаторлы топтар мен бөбек-
жайы,
Боралдай кенті, Алматы обл.

Г. Х. Тулекова,
к. филол. н.,
профессор,
Университет «Тұран»,

Г. К. Тулекова,
воспитатель,
Санаторные группы и ясли-сад
«Әдемі»,
пос. Боралдай, Алматинская область

Психология ілімінде **үрей** (немесе **қорқыныш**) – адамның белгілі бір қауіп-қатерге, белгісіздікке немесе қиындықтарға жауап ретінде туындайтын эмоционалды жағдай (Фрейд, 1920). Үрей сезімі адамның психологиялық реакциясы, ол стресс, мазасыздық, және қорғаныс механизмдерімен тығыз байланысты.

Осы тұрғыда қазіргі жеке адамның қалыптасуында өте биік орын алып отырған мәселеге айналуға. Ғылымда зерттеулердің негізі болған бұл мәселе қамалгерлердің шығармаларында жиі ұшырасады. Мысалы, **Нағашыбек Қапалбекұлының «Үрей»** (2004) әңгімесінде агрессия аспектісі терең және көпқырлы. Автор кейіпкерлердің ішкі күйзелісін, қорқыныштарын және олардың сыртқы әлеммен қарым-қатынасын зерттей отырып, агрессияның түрлі себептері мен көріністерін ашады. Әңгімеде агрессияның кейде адамның әлсіздігін жасыруға немесе белгісіздікке қарсы күресуіне бағытталған қорғаныс механизмі ретінде көрініс табатыны байқалады.

Әңгімеде ішкі қорқыныш пен агрессияның ерекше бейнеленуі оның психологиялық тереңдігін және адам жанының күрделі эмоцияларын дәл жеткізетінін көрсетеді.

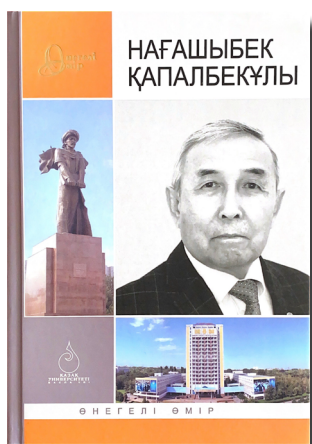
Қорқыныш әңгімеде тек физикалық қауіптен емес, сонымен қатар, тұлғалық дағдарыстар мен өмірдің әртүрлі қиындықтарынан туындайтын психологиялық күй ретінде көрінеді. Агрессия болса, кейде қорқыныштан

В психологической науке **тревога** (или **страх**) – это эмоциональное состояние, возникающее в ответ на потенциальную угрозу, неопределенность или трудности (З. Фрейд, 1920). Чувство тревоги представляет собой психологическую реакцию, тесно связанную со стрессом, беспокойством и защитными механизмами.

В современном мире это состояние занимает важное место в формировании личности. Эта тема широко исследуется в научных работах и часто отражается в произведениях писателей. Например, в рассказе **Нағашыбека Капалбекулы «Үрей»** (2004) аспект агрессии раскрывается глубоко и многогранно. Автор, исследуя внутренние переживания персонажей, их страхи и взаимодействие с внешним миром, показывает различные причины и формы проявления агрессии. В рассказе видно, что агрессия иногда выступает как защитный механизм, направленный на сокрытие слабости или борьбу с неопределенностью.

Особое изображение внутреннего страха и агрессии в рассказе демонстрирует его психологическую глубину и точное отражение сложных эмоций человеческой души.

В рассказе страх представлен не только как реакция на физическую угрозу, но и как психологическое состояние, возникающее из-за личностных кризисов и различных жизненных трудностей. Агрессия, в свою очередь, иногда проявляется как защитный ме-

Назар аударатын негізгі мәселе – кейіпкердің ішкі жан дүниесі, оның қорқыныш пен агрессияны қабылдауы, оларды басқару тәсілдері және бұл сезімдердің өзіне де, айналасындағыларға да тигізетін әсері.

В центре внимания – внутренний мир героя, его восприятие страха и агрессии, способы управления ими и их влияние на него самого и окружающих.

Агрессия бұл адамның басқа бір адамға немесе қоршаған ортаға қарсы бағытталған жағымсыз әрекеті мен мінез-құлқының көрінісі (Баркли, 1988). Агрессия психология, әлеуметтану және философия салаларында кеңінен зерттелген мәселе.

Бұл тақырып Нағашыбек Қапалбекұлының «Үрей» әңгімесінде терең бейнеленіп, қоғамдағы агрессивті мінез-құлықтың түрлі аспектілерін ашады.

туындайтын қорғаныс механизмі ретінде немесе адамның ішкі шиеленістерінің көрінісі ретінде байқалады. Бұл екі эмоция кейіпкердің әрекеттеріне, ойларына және ішкі монологына әсер етіп, оның мінезін айқындайды.

Әңгіме осы ішкі күйзелістердің қалайша сыртқы әлеммен арақатынасын қалыптастыратынын, сондай-ақ, адамның қорқынышы мен агрессиясын қалай басқару керек екендігін сұрақ ретінде қояды.

Әлсіздерге күш көрсету элементі: «Сендерді тірідей жеймін» деп еркек-шоралана сақ-сақ күледі. Кинодағы ібіліс секілді төбемізде ары-бері шайқалақтап есіріктене: «Мен шайтанмын, сендерді асап қоямын, сүйектеріңді шайнап, кеміремін» деп озбырланады. Қасына тағы бәлекет-сәлекеттерін ертсе керек, терезе түбінде нөкерлері қарқ-қарқ етіп мәз болады. Үнім шықпай екі көзімді жұмып алдым.»

Әңгімеде кейіпкерлердің ішкі әлеміндегі қорқыныштар, әсіресе, өмірдегі белгісіздік пен әлеуметтік қысым, агрессивті реакцияларға ұласатыны байқалады.

Олар өздерінің әлсіздігі мен дәрменсіздігін жасыру үшін агрессивті мінез-құлықты таңдауы мүмкін. Бұл жағдайда агрессия – қорғаныс механизмі ретінде қызмет етеді. Үрей қабылдаудың әсерінен Стэнли Милграм (1974) өз тәжірибесінде адамдардың авторитетке бағыну қабілетін зерттеді. Оның **«Милграм тәжірибесі»** деген эксперименті барысында, қатысушылар басқаларға ауыртпалық тигізуге

ханизм, вызванный страхом, или как выражение внутренних конфликтов. Эти две эмоции влияют на действия, мысли и внутренний монолог героя, формируя его характер.

Рассказ поднимает вопрос о том, как внутренние переживания формируют взаимодействие человека с внешним миром, а также как можно управлять страхом и агрессией.

Элемент насилия над слабыми:

«Я вас живьем сожру!» – смеется грубо, по-мужски. Как дьявол из кино, он мечется над нами, истерично крича: «Я – шайтан! Я вас проглочу, ваши кости разжую и сгрызу!» – проявляет жестокость. Похоже, он привел с собой еще каких-то злобных спутников – у окна его «свита» хохочет, наслаждаясь происходящим. Я молча закрыл глаза...»

В рассказе видно, что внутренние страхи персонажей, особенно связанные с неопределенностью и социальным давлением, часто перерастают в агрессивные реакции.

Иногда люди выбирают агрессивное поведение, чтобы скрыть свою слабость и беспомощность. В таком случае агрессия выступает как защитный механизм. Под влиянием восприятия тревоги Стэнли Милграм (1974) в своем эксперименте исследовал способность людей подчиняться авторитету. В ходе так называемого **эксперимента Милграма** он показал, как внешнее давление может заставить участников причинять страдания другим людям.

Агрессия – это проявление негативных действий и поведения человека, направленных против другого человека или окружающей среды (Баркли, 1988). Агрессия является широко изучаемой проблемой в психологии, социологии и философии.

Эта тема глубоко отражена в рассказе Нағашыбека Капалбекулы «Үрей», где раскрываются различные аспекты агрессивного поведения в обществе.

мәжбүр болғанда, сыртқы қысымның қалай әсер ететінін көрсетті.

Тағы бір мысал ретінде Абрахам Маслоу (1970) мен оның қажеттіліктер иерархиясын қарастыруға болады. Маслоу сыртқы қысымның адамдардың негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыруға, мысалы, қауіпсіздік немесе әлеуметтік байланыстар сияқты, қалай әсер ететінін зерттеген.

Агрессияның түсінігі мен түрлері.

Агрессия – бұл адамның немесе топтың өзгеге қарсы бағытталған ашық немесе жасырын әрекеті. Агрессияның бірнеше түрлері бар.

- *Жанама агрессия* – адамның қоршаған ортаға немесе өз-өзіне зиян келтіретін, бірақ өзгеге ашық зиян тигізбейтін агрессивті мінез-құлық түрі;
- *Физикалық агрессия* – адамның дене жарақатын тигізетін немесе физикалық зиян келтіретін мінез-құлығы;
- *Вербальды агрессия* – тіл арқылы жүзеге асатын, адамның психологиялық жағдайын зақымдайтын сөздер немесе айыптаулар;
- *Пассивті агрессия* – ашық түрде көрінбейтін, бірақ адамның басқа адамдарға деген ұнамсыздығын, қорқыныш немесе қапалану арқылы білдіру.

Нағашыбек Қапалбекұлының «Үрей» әңгімесінде агрессия мен қорқыныштың өзара байланысы мен адамның ішкі күйін терең суреттеу шеберлігі айрықша орын алған. Әңгімедегі басты кейіпкердің қоршаған ортаға деген агрессивті көзқарасы оның жан дүниесіндегі толғаныс пен күйзелістердің айнасы ретінде көрінеді. Бұл агрессия көбінесе сыртқы жағдайлар мен адамдардан емес, ішкі әлемдегі

Еще одним примером может служить **теория иерархии потребностей Абрахама Маслоу** (1970). Он исследовал, как внешнее давление влияет на удовлетворение базовых человеческих потребностей, таких как безопасность или социальные связи.

Понятие и виды агрессии. В целом **агрессия** – это открытые или скрытые действия индивида или группы, направленные против других людей. Существуют различные виды агрессии.

- *Косвенная агрессия* – поведение, наносящее вред окружающей среде или самому себе, но не причиняющее явного вреда другим.
- *Физическая агрессия* – действия, причиняющие телесные повреждения или физический вред.
- *Вербальная агрессия* – агрессия, выраженная через речь, наносящая психологический ущерб посредством грубых, обидных слов или незаслуженных обвинений.
- *Пассивная агрессия* – скрытая форма агрессии, выражающаяся через неприязнь, страх или подавленность, не проявляющаяся явно.

В своем рассказе «Үрей» Нағашыбек Капалбекулы мастерски изображает взаимосвязь между агрессией и страхом, а также внутреннее состояние человека. Агрессивное отношение главного героя к окружающему миру выступает отражением его душевных переживаний и внутренних конфликтов. Такая агрессия чаще всего возникает не из-за внешних обстоятельств или людей, а из-за внутренних противоречий и глубинного страха.

Капалбекулы точно передает сложность внутренних переживаний, показывая, что агрессия и страх – важные

Агрессия мен қорқыныштың арақатынасы, әсіресе, адамның ішкі әлеміндегі психологиялық қысымды және оның сыртқы әлемге қалай әсер ететінін көрсету тұрғысынан маңызды. Кейіпкердің қорқынышы, өз кезегінде, қорғаныс механизмі ретінде агрессияны тудырады, бірақ ол өзінде болатын шектен тыс эмоциялар мен күйзелістердің көрінісі. Бұл екі сезім бір-бірімен тығыз байланысып, кейіпкердің өміріндегі психологиялық дағдарыстар мен шиеленістерді айқындайды.

Взаимосвязь агрессии и страха особенно важна с точки зрения отображения психологического напряжения во внутреннем мире человека и его влияния на внешнюю реальность. Страх героя, в свою очередь, порождает агрессию как защитный механизм, но она является проявлением чрезмерных эмоций и внутренних переживаний. Эти два чувства тесно переплетены и раскрывают психологические кризисы и конфликты в жизни персонажа.

шиеленістер мен терең қорқыныштан туындайды.

Қапалбекұлы осы ішкі күйзелістердің күрделілігін нақты бейнелеп, агрессия мен қорқыныштың адам өміріндегі маңызды психологиялық компоненттер екендігін көрсетеді. Әңгіме адамның ішкі дағдарысын, оның қорқынышпен күресін және бұл күрестің сыртқы әрекеттерге қалай ықпал ететінін терең түсінуге шақырады.

Агрессияның психологиялық негіздері. Агрессияның себептері мен көріністері психологияда кеңінен зерттелген. Жоғарыда аталған түрлі теорияларға сәйкес агрессияның бірнеше негізгі себебі бар. Бұған ең танымал психологиялық теориялар кіреді:

► **Фрейдтің агрессия теориясы**
Зигмунд Фрейд агрессияны адамның ішкі жанжалдарының нәтижесі ретінде қарастырды. Оның пікірінше, адамның ішкі әлемі мен сыртқы әлем арасындағы шиеленістер агрессияға себеп болады. Бұл теория «Жан дүниесінің бөлінуі» тұжырымдамасымен тығыз байланысты. Фрейд агрессияны адамзаттың инстинктивті қажеттіліктері мен қоғамдық нормалар арасындағы қарама-қайшылықтардан туындайтын құбылыс ретінде түсіндіреді.

Фрейдизмді кеңейтуші Аарон Бек агрессияның себебін адамның теріс ойларымен байланыстырады. Ол депрессияның және стресстің агрессияны тудыратын негізгі факторлар екендігін атап өткен. Оның теориясы бойынша, агрессивті мінез-құлықтар көбінесе адамның өз-өзіне деген сенімсіздігінен және сыртқы ортадан қорқуы нәтижесінде пайда болады.

Агрессияны зерттеудегі негізгі теориялық бағыттарды: *психоаналитикалық, этологиялық, бихевиористік, когнитивті* деп бөліп қарастыруға болады.

Психоаналитикалық бағыт. Бұл бағыттағы агрессияның зерттелуі былайша қарастырылады, яғни «агрес-

«Агрессия – бұл адамзаттың көне инстинкттерінің бірі болып табылады, ол санасыз түрде пайда болады, ішкі жанжалдар мен әлеуметтік шектеулердің нәтижесінде көрінеді» (Фрейд, 1920).

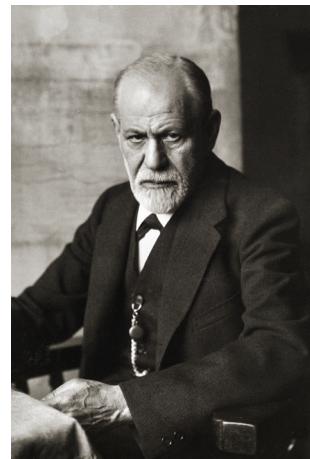
«Агрессия – один из древнейших инстинктов человечества, она возникает бессознательно и проявляется как результат внутренних конфликтов и социальных ограничений» (Фрейд, 1920).

психологические компоненты человеческой жизни. Рассказ побуждает глубже осмыслить внутренний кризис человека, его борьбу со страхом и то, как эта борьба влияет на внешние действия.

Психологические основы агрессии. Причины и проявления агрессии широко изучаются в психологии. Согласно различным теориям, упомянутым выше, существует несколько основных причин агрессии. Среди них наиболее известные психологические концепции.

► **Теория агрессии Зигмунда Фрейда**
Фрейд рассматривал агрессию как результат внутренних конфликтов личности. По его мнению, напряжение между внутренним миром человека и внешней реальностью становится источником агрессии. Эта теория тесно связана с концепцией «раздвоения души». Фрейд объяснял агрессию как явление, возникающее из противоречия между инстинктивными потребностями человека и социальными нормами.

Продолжатель фрейдизма Аарон Бек связывает причины агрессии с негативным мышлением человека. Он подчеркивает, что депрессия и стресс являются основными факторами, провоцирующими агрессивное поведение. Согласно его теории, агрессия часто возникает из-за неуверенности в

«Агрессия – бұл адамның теріс ойларының нәтижесі және көбінесе адамның өзін немесе айналасындағы әлемді қауіп ретінде қабылдауының салдары» (Бек, 1967).

«Агрессия – это результат негативных мыслей человека и, как правило, следствие того, что человек воспринимает себя или окружающий мир как угрозу» (Бек, 1967).

сия – ол шынайы мінез – құлықта немесе қиялдаудың әсерінен көрінетін тенденция немесе соған бейімділік, ал мұндағы мақсат – басқа бір адамға залалын тигізу, оны жою, қандай да бір әрекеттің есебінен оны еркінен айыру, намысына тию т.б.». Агрессия ол тек бұзақылық немесе зорлық зомбылық жауау әрекеті болуы мүмкін емес.

Фрейд өзінің алдыңғы жұмыстарында былайша тұжырымдады, яғни адамның барлық мінез-құлқы – *эростан* (*либидо*) яғни өмірдің инстинктарынан туындайды. Кейіннен Фрейд *танатостың* мәнін ашты – ол дегеніміз өлімге бел байлау (өмірдің тоқтауы және жоғалуы). Оның пікірінше олардың арасында әрқашанда күйзеліс, тартыс, дағдарыс, дау-жанжал, қарама-қарсылық болады, ал басқа да механизмдер танатостың энергиясын сыртқа қарай бағыттайды, соған байланысты агрессия сыртқа қарай шығып, басқа адамдарға бағытталады.

Фрейдтің ойынша агрессия сөзсіз болатын, яғни егер танатостың энергиясы сыртқа қарай шықпаса, ол адамда түрлі бұзылыстардың, аурулардың болуына әкелуі мүмкін. Осындай жағдайдан шығудың жолы – энергиясының бұзылуына әкелетін – *катарсис* табылады.

Нағашыбек Қапалбектің «Үрей» әңгімесінде кейіпкердің қорқынышы мен агрессиясы көбіне оның өткен өмірі мен отбасылық жағдайынан пайда болады. Әңгімедегі агрессияның себептері кейіпкердің өмірлік тәжірибесі мен қоршаған әлемге деген көзқарасынан көрініс табады.

Агрессия мен қорқыныштың арақатынасы келсек, агрессия мен қорқыныш арасында тығыз байланыс бар. Психологтер мен зерттеушілер агрессияның қорқыныштың немесе өзін қорғанудың бір түрі ретінде пайда болатынын айтқан болатын. Бұл туралы көптеген зерттеушілер пікір білдірген, оның ішінде Карл Роджерс (1961) пен Абрахам Маслоу (1970) агрессияны психологиялық қорғау механизмі ретінде сипаттайды. Бұл теорияға сәйкес, адам өзіне немесе жақындарына қауіп төніп тұрғанын сезгенде, ол агрессия арқылы өзін қорғауға ұмтылады.

«Үрей» әңгімесі агрессияның терең психологиялық және қоғамдық негіздерін зерттеуге арналған маңызды туынды. Әңгіме арқылы автор агрессияның адамның ішкі әлемі мен

себе и страха перед внешним миром.

Основные теоретические направления в изучении агрессии можно разделить на психоаналитическое, этологическое, бихевиористское и когнитивное.

Психоаналитическое направление. В рамках этого подхода агрессия рассматривается как тенденция или предрасположенность, проявляющаяся в реальном поведении или под влиянием воображения, с целью нанести вред другому человеку, уничтожить его, лишить свободы, задеть честь и достоинство и т. д. Агрессия – это не только хулиганство или насилие.

В своих ранних работах Фрейд утверждал, что все поведение человека исходит из *эроса* (*либидо*), т. е. *инстинкта жизни*. Позже он раскрыл понятие *танатос* – стремление к смерти (остановке и исчезновению жизни). По его мнению, между этими инстинктами всегда существует напряжение, конфликт, кризис, противостояние и внутренние противоречия. Другие психологические механизмы направляют энергию танатоса наружу, в результате чего агрессия выходит за пределы внутреннего мира и направляется на других людей.

По мнению Фрейда, агрессия – неизбежное явление: если энергия танатоса не выходит наружу, это может привести к различным психическим расстройствам и заболеваниям. Выходом из такой ситуации является *катарсис* – процесс освобождения от разрушительной энергии, предотвращающий ее разрушительное воздействие на личность.

В рассказе Нағашыбека Қапалбекулы «Үрей» страх и агрессия главного героя в основном обусловлены его прошлым и семейными обстоятельствами. Причины агрессии в произведении раскрываются через жизненный опыт персонажа и его восприятие окружающего мира.

Говоря о взаимосвязи агрессии и страха, можно отметить, что между ними существует тесная связь. Психологи и исследователи утверждают, что агрессия часто возникает как форма страха или как способ самозащиты. Многие специалисты высказывались по этому поводу, в том числе Карл Роджерс (1961) и Абрахам Маслоу (1970), которые описывали агрессию как психологический защитный механизм. Согласно этой теории, когда человек ощущает угрозу себе или своим близким, он стремится

Қосымша талдау ретінде, әңгіменің оқырманға беретін негізгі ойы – ішкі жан-дүниедегі жарақаттарды емдеу мен қоғамдағы қарым-қатынас мәдениетін жақсартудың маңыздылығы. Агрессияны тудыратын себептерді түсіну және оларды шешу жолдарын іздеу – тек жеке адамдар үшін ғана емес, бүкіл қоғам үшін өзекті мәселе.

В качестве дополнительного анализа можно отметить, что основная идея, которую рассказ доносит до читателя, – это важность исцеления внутренних душевных травм и улучшения культуры общения. Понимание причин агрессии и поиск путей их преодоления – актуальная задача не только для отдельных личностей, но и для всего общества.

қарым-қатынастарына, өмір сапасына теріс әсерін көрсетеді. Ішкі қорқыныш, белгісіздік және әлеуметтік қысым бұл агрессияның негізгі қозғаушы күштері ретінде байқалады. Бұл мәселелер кейіпкерлердің әрекеттерінен көрініс тауып, олардың қорғаныс механизмдерін ашып береді. Агрессияның тек сыртқы әлемге ғана емес, адамның ішкі жан дүниесіне де зиян келтіретінін ескере отырып, автор бұл мәселені шешудің жолдарын ұсынады. Ішкі күйзелістерді түсініп, эмоцияларды басқару және қоғамда оң қатынастар орнату агрессияны жеңудің негізгі тәсілдері ретінде бейнеленеді.

Сонымен қатар, «Үрей» әңгімесі тек әдеби шығарма ғана емес, психологиялық мәселелерді тереңірек түсінуге және оларды шешуге бағытталған маңызды ой-пікірлердің көзі. Әңгімеде агрессияның негізгі себептері адамның ішкі қорқыныштары, әлеуметтік ортадағы қарым-қатынас қиындықтары мен эмоционалдық күйзелістермен байланыстырылған. Кейіпкерлер арасындағы өзара әрекеттесу барысында олардың қорқыныштары агрессивті мінез-құлыққа ұласады.

Бұл шығарма терең философиялық мазмұнымен, психологиялық талдауларымен және әлеуметтік маңызды ойларымен ерекшеленеді. Нағашыбек Қапалбекұлының шеберлігі арқылы оқырман агрессияның табиғатын терең түсініп, одан шығудың жолдарын қарастыруға шақырылады.

защититься с помощью агрессии.

Рассказ «Үрей» является важным произведением, направленным на исследование глубоких психологических и социальных основ агрессии. Через повествование автор показывает негативное влияние агрессии на внутренний мир человека, его отношения и качество жизни. Внутренний страх, неопределенность и социальное давление выступают основными движущими силами агрессии. Эти проблемы проявляются в действиях персонажей и раскрывают их защитные механизмы. Учитывая, что агрессия наносит вред не только окружающим, но и самому человеку, автор предлагает пути решения этой проблемы. Осознание внутренних переживаний, управление эмоциями и формирование позитивных отношений в обществе представлены как ключевые способы преодоления агрессии.

Кроме того, «Үрей» представляет собой не просто литературное произведение, но и важный источник размышлений, направленных на более глубокое понимание психологических проблем и поиск путей их решения. В рассказе причины агрессии связываются с внутренними страхами человека, трудностями в межличностных отношениях и эмоциональными переживаниями. Взаимодействие между персонажами показывает, как их страхи трансформируются в агрессивное поведение.

Это произведение отличается своей глубокой философской направленностью, психологическим анализом и социально значимыми размышлениями. Благодаря мастерству Нағашыбека Қапалбекұлы читатель получает возможность глубже понять природу агрессии и задуматься о путях ее преодоления.

ОЙЫН – БАЛАДАҒЫ КҮН СӘУЛЕСІ

ИГРА – ЛУЧ СОЛНЦА В РЕБЕНКЕ

*Баланың ойындағы өмірі шынайы
өмірден де күшті әсер қолдырады*
К. Д. Ушинский

*В игре ребенок живет,
и следы этой жизни глубже
остаются в нем,
чем следы реальной жизни.*
К. Д. Ушинский

БАЛАЛАРМЕН ОЙНАЙЫҚ

5–6 жастағы балалар үшін. Мектеп жасына дейінгі балаға мәтінді оқу өте қиын, сондықтан ол сөйлемдерді оқуды сәтті игеріп, оларды тез оқып, мағынасын түсінген жағдайда ғана мәтіндер бар ойындарды ұсынуға болады. Мәтінді таңдағанда, баланың жеке және жас ерекшеліктеріне назар аударыңыз. Бір сабақта бір мәтіннен тұратын ойынның бір түрінен артық ойын ұсынылмайды.

Әңгіме құрастыр. Мақсаты: сөйлемдерден мәтін құруды үйрету, ойлауды дамыту. Ресурстар: мәтін («Әліппеден», «Ана тілінен» және т.б.), қағаз, түрлі-түсті қарындаштар немесе маркерлер, қайшы.

ПОИГРАЕМ С ДЕТЬМИ

Для детей 5–6 лет. Читать текст дошкольнику довольно трудно, поэтому предлагать игры с текстами можно только в том случае, если он уже успешно освоил чтение предложений, читает их достаточно быстро и понимает смысл. Выбирая текст, ориентируйтесь на индивидуальные и возрастные возможности ребенка. За одно занятие не рекомендуется более одного вида игры с одним текстом.

Составь рассказ. Цель: учить составлять текст из предложений, развивать мышление. Ресурсы: текст (из «Букваря», «Азбуки», «Родное слово» и др.), бумага, цветные карандаши или фломастеры, ножницы.

3–6 сөйлемнен тұратын мәтінді таңдаңыз (олардағы сөздер саны 6-дан аспауы керек). Таңдалған сөйлемдерді қағаз жолақтарына жазыңыз (немесе барлық мәтінді жазыңыз, содан кейін оны сөйлемдерге кесіңіз).

Сөйлем мысалдары. Данияр мен Миша балалар театрына спектакльге барды. Ұлдар дос, олар бір балабақшаға барады. Олар әдемі костюмдер киді. Сахнада әртістер ән айтып, би биледі. Театрға олармен бірге Даниярдың анасы мен Мишаның әжесі барды.

Баладан әр сөйлемді бөлек оқуды және оларды дұрыс ретпен орналастыруды өтініңіз. Жұмыстың бұл түрі себеп-салдарлық байланыстарды түсінуді қалыптастырады.

Жұмбақты шеш! *Мақсаты:* мәтінді оқуды, оның мағынасын түсінуді, ойлауды дамытуды үйрету (логикалық, ассоциативті, эмоционалды-бейнелік). *Ресурстар:* қағаз, түрлі-түсті қарындаштар немесе маркерлер, қайшы.

Қағаз карталарына әртүрлі жұмбақтар жазыңыз. Бала оларды дауыстап оқиды, жауабын және жұптасқандарды табады.

Подберите текст из 3–6 предложений (количество слов в них не должно превышать 6). Напишите выбранные предложения на полосках бумаги (или напишите весь текст, а затем разрежьте его на предложения).

Примеры предложений. Данияр и Миша ходили в детский театр на спектакль. Мальчики дружат и ходят в один детский сад. Они надели красивые костюмы. На сцене пели и танцевали артисты. В театр с ними ходили мама Данияра и бабушка Миши.

Попросите ребенка прочитать отдельно каждое предложение и затем разложить их в правильном порядке. Такой вид работы формирует понимание причинно-следственных связей.

Отгадай загадку! *Цель:* учить читать текст, понимать его смысл, развивать мышление (логическое, ассоциативное, эмоционально-образное). *Ресурсы:* бумага, ножницы, цветные карандаши или фломастеры.

На карточках из бумаги напишите разные загадки. Ребенок читает их вслух, отгадывает и находит парные.

Мысалдар

Сыртылдайды шәйнегін
Ұнатпаса да жұрт мейлі
Терезенің әйнегін
Жуады бірақ сүртпейді.

Денесі бар, сөзі жоқ,
Аяғы жоқ жүреді.
Күнді, түнді өлшейді,
Екі тілді жүрегі
Шешуін кім біледі?

Сырт-сырт етіп соғады,
Кеудесінде жүрегі,
Өзі тілсіз сөйлейді,
Өзі жансыз жүреді.

Өзі көкшіл,
Кейде кекшіл,
Тегі көктен,
Қалың шөптен.

Примеры

Уродилась я на славу,
Голова бела, кудрява.
Кто любит щи,
Меня в них ищи.

Сидит дед, в шубу одет,
Кто его раздевает,
Тот слезы проливает.

Что за скрип?
Что за хруст?
Это что еще за куст?
Как же быть без хруста,
Если я ...

Сам алый, сахарный,
Кафтан зеленый,
бархатный.

НҮКТЕЛЕРІН ҚОЙ

Мақсаты: мәтіндегі сөйлемдердің шекараларын анықтауды, оқығанын түсінуді үйрету, сөз шеберлігін дамыту. **Ресурстар:** кез келген мәтін («Әліппеден», «Ана тілінен» және т.б.), қағаз, түрлі-түсті қарындаштар немесе маркерлер.

3–6 сөйлемнен тұратын мәтінді қағазға жазыңыз немесе принтерден басып шығарыңыз. Тыныс белгілерін қоймаңыз. Балаға барлық нүктелер мәтіннен «қашып кеткенін», сол себептен оның мағынасын түсіну мүмкін болмағанын айтыңыз. «Біртүрлі» оқығаны оқып, бір сөйлемнің қай жерде аяқталатынын және келесі сөйлемнің қай жерде басталатынын анықтауды, яғни нүктелерді дұрыс орналастыруды, ұсыныңыз.

Мысалы. Динара қуыршақ сатып берді қуыршақтың үстінде ақ көйлек болды қызға қуыршақ ұнады ол оны арбаға салып тербеді кешке қыз қуыршақты өзімен бірге ұйықтауға алды. Юра әке-анасымен тоғайда болды онда масалар топтасып айнала ұшты бала олардан бетін қолымен басты әкесі от жақты масалар түтіннен қорқады бұл олардан құтылу амалы болды.

РАССТАВЬ ТОЧКИ

Цель: учить определять границы предложений в тексте, понимать прочитанное, развивать речь. **Ресурсы:** любой текст (из «Букваря», «Азбуки», «Родное слово» и др.), бумага, цветные карандаши или фломастеры.

Напишите на листе бумаги или распечатайте на принтере текст из 3–6 предложений. Знаки препинания не расставляйте. Расскажите ребенку, что из текста «убежали» все точки, поэтому стало невозможно понять его смысл. Предложите прочитать «странный» рассказ и попытаться определить, где заканчивается одна фраза и начинается следующая, т. е. расставить правильно точки.

Например. Динаре купили куклу на кукле было белое платье девочке кукла понравилась она ее катала в коляске вечером девочка брала куклу с собою спать. Юра с мамой и папой были в роще там кружился целый рой комаров мальчик закрывался от них руками Папа разжег костер комары боятся дыма это было спасение от них.

АРТЫН АЛДЫҒА

Мақсаты: мәтінді оқуды, оқығанын түсінуді үйрету, ойлау қабілетін дамыту. **Ресурстар:** кез келген мәтін («Әліппеден», «Ана тілінен» және т.б.), қағаз, түрлі түсті қарындаштар немесе маркерлер.

4–8 сөйлемнен тұратын мәтінді таңдаңыз. Оны қағазға керісінше қайта жазыңыз: бірінші мағынасы бойынша соңғы сөйлемді, ал соңында бірінші сөйлемді жазыңыз.

Мысалы. Анам олардан сорпа дайындады. Балалар көп саңырауқұлақтар жинады. Олар ұзын және жіңішке. Онда қарағай мен көктерек өседі. Балалар себеттерді алып, тоғайға барды. Боря мен Азамат ерте тұрды.

Балаға жазғандарын оқып, мәтінде не туралы айтылғанын болжап, оның мазмұнын айтып беруді ұсыныңыз. Ол сөйлемдерді кері тәртіпте оқу арқылы өзін тексере алады.

ЗАДОМ НАПЕРЕД

Цель: учить читать текст, понимать прочитанное, развивать мышление.

Ресурсы: любой текст (из «Букваря», «Азбуки», «Родное слово» и др.), бумага, цветные карандаши или фломастеры.

Выберите текст из 4–8 предложений. Перепишите его на лист бумаги, но в обратном порядке: первым напишите последнее по смыслу предложение, а последним – первое.

Например. Мама сварила из них суп. Малыши собрали много грибов. Они высоки и стройны. Там растут сосны и осины. Мальчики взяли корзинки и пошли в рощу. Боря и Азамат встали рано.

Предложите ребенку прочитать написанное, догадаться, о чем шла речь в тексте, и пересказать его. Проверить себя он может, прочитав предложения в обратном порядке.

9-10 ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ЗЕЙІНДІ ШОҒЫРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ БӨЛУ ОЙЫНДАРЫ МЕН ЖАТТЫҒУЛАРЫ

Бұл жасқа күрделі жаттығулар қолайлы. Баланың көңілін сабақтан бөлу, бос уақытын қызығушылықпен және пайдамен өткізуі үшін олар мектеп тапсырмаларына ұқсамағаны жөн.

Барлығын есте сақта. Баланы оған қол тигізбестен бір затты мұқият қарастыруға шақырыңыз: үстел шамы, құмыра, кілттер тізбегі және т. б. Содан кейін одан осы затты сипаттауды сұраңыз: оның түсі, өлшемі, ұстағанда қандай және т. б.

Не өзгерді? Үстелге шамамен он затты жайыңыз: қаламдар, қарындаштар, сызғыш және т.б. Баладан олардың қандай ретпен жатқанын есте сақтауды сұраңыз, содан кейін оған көзін жұмып, 20-ға дейін санауды ұсыныңыз. Осы уақыт ішінде кейбір заттарды ауыстырыңыз, ал кейбіреулерін толығымен алып тастаңыз. Бала не өзгергенін анықтауы керек.

Тыйым салынған сан. 4 саны бар сандарды атамай, 1-ден 41-ге дейін дауыстап санаңыз. Оның орнына: «жаңылмаймын» деп айтыңыз. Баланы сізден кейін қайталауға шақырыңыз.

ИГРЫ И УПРАЖНЕНИЯ НА КОНЦЕНТРАЦИЮ И РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ВНИМАНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ 9-10 ЛЕТ

Для этого возраста подойдут более сложные упражнения. Желательно, чтобы они не напоминали школьные задания, чтобы ребенок мог отвлечься от учебы и провести свободное время с интересом и пользой.

Запомни все. Предложите ребенку внимательно рассмотреть какой-нибудь предмет, не дотрагиваясь до него: настольную лампу, вазу, связку ключей и др. Затем попросите его описать этот предмет: какого он цвета, размера, какой на ощупь и т. д.

Что изменилось? Разложите на столе около десяти предметов: ручки, карандаши, пенал, линейку и т. п. Попросите ребенка запомнить, в каком порядке они лежат, а затем предложите ему закрыть глаза и досчитать до 20. За это время поменяйте некоторые из предметов местами, а какие-то совсем уберите. Ребенок должен определить, что изменилось.

Запрещенная цифра. Считайте вслух от 1 до 41, не называя числа, в которых есть цифра 4. Вместо нее говорите: «Не собьюсь». Предложите ребенку повторить за вами.

БАЛАҒА ӨЗ ЖОЛЫН ТАБУҒА ҚАЛАЙ КӨМЕКТЕСУГЕ БОЛАДЫ?

Л. В. Онищенко,
аға ғылыми қызметкер,
«Өркен» балалардың әл-ауқытын арттыру
ұлттық ғылыми-практикалық институты,
Алматы қ.

КАК ПОМОЧЬ РЕБЕНКУ НАЙТИ СВОЕ ПРИЗВАНИЕ?

Л. В. Онищенко,
старший научный сотрудник,
Национальный научно-практический институт
благополучия детей «Өркен»,
г. Алматы

Адамның жақсы өмірінің
негізі адал еңбек,
ақыл-ой, шынайы жүрек
болуы керек...
Оларсыз өмірде бейбітшілік пен
келісім таба алмайды.
Шәкәрім Құдайбердіұлы

Основой для хорошей жизни
человека должны стать
честный труд, совестливый разум,
искреннее сердце...
Без них не обрести
в жизни мира и согласия.
Шакарим Кудайбердиев

Әрбір баласы бар отбасында ерте ме, кеш пе мектеп бітірушіге қандай мамандық таңдау керектігі туралы күрделі сұрақ туындайды.

Адамның өмірдегі өз орнын табуға ұмтылуы – табиғи қажеттілік. Көп жағдайда бұл пайда табуға деген ұмтылыс (қай жерде көп төлейді, сол жерге барамын) немесе ыңғайлылық (қай жерде жұмысқа тұру оңай, сол жерге барамын) сияқты себептер қосылады. Бұрынғы ғасырда жастардың өмірі әлдеқайда жеңіл болатын. Олар өмір бойы қайда тұратынын, немен айналысатынын алдын ала білетін. Таңдау еркіндігінің болмауы өмірге айқындық беретін. Адам өз тағдыры туралы көп ойланбайтын, себебі ол туғаннан бастап ата-анасының жолын қуатынын немесе туыстары, достары, көршілері жасай-

В каждой семье, имеющей детей, неизбежно наступает момент сложного вопроса – какую профессию выбрать выпускнику школы.

Стремление найти свое место в мире – естественная потребность любого человека. Очень часто оно дополняется мотивами выгоды (пойду туда, где больше платят) или удобства (пойду туда, куда легче трудоустроиться). В прошлые века жизнь молодых людей была проще. Все знали, где будут жить до конца жизни, чем будут заниматься. Такое отсутствие выбора придавало ясность. У человека возникало гораздо меньше вопросов о предназначении, когда он с рождения знал, что он скорее всего пойдет по стопам родителей или будет заниматься тем, чем занимается большинство его родственников, друзей или соседей.

Қазіргі кезде балалардың таңдау мүмкіндіктері айтарлықтай артты, алайда нақты жауаптар әрдайым дайын бола бермейді. Қазіргі жастар арасында мазасыздық пен күйзеліс деңгейінің айтарлықтай өсуі таңғаларлық емес. Олар көптеген нұсқалардың ішінен өздеріне не қажет екенін түсіне алмай, шешім қабылдай алмай жүр.

В наши дни у детей количество вариантов значительно увеличилось, а четкие ответы есть не всегда. Неудивительно, что в настоящее время уровень тревоги и депрессии среди молодежи заметно вырос. Они просто не могут разобраться в огромном количестве вариантов, не могут определиться, чего хотят.

тын іспен айналысатынын білетін.

Стэнфорд университетінің профессоры Уильям Дэймон «Мақсат жолы» атты кітабында былай дейді:

- 12 мен 22 жас аралығындағы балалардың тек шамамен 20%-ы өмірден не қалайтынын және не үшін екенін нақты біледі;
- сауалнамаға қатысқандардың басым бөлігі – шамамен 60%-ы нақты жоспарсыз армандар болып табылады;
- қалған жастардың ешқандай үміті жоқ, тіпті олар таңдаудың мәнін көрмейтінін айтады.

Уильям Дэймон, профессор Стэнфордского университета, в своей книге «Путь к цели» говорит:

- в наших опросах только около 20% детей в возрасте от 12 до 22 лет четко представляют, чего хотят достичь в жизни и почему;
- большая часть опрошенных – почти 60% – имеют некие смутные устремления, без реалистичных планов;
- оставшаяся часть опрошенного молодого населения вообще не выражает никаких надежд, утверждают, что не видят в них смысла.

Ал егер баланың мақсаты болып, ол белгілі бір университетке түскісі келсе, қосымша сабақтарға қатысып, репетитормен дайындалып: «Арманымды жүзеге асыру үшін маған осыны істеу керек» десе ше? Ал ата-аналар мамандық таңдауына келіспей: «Жоқ, алдымен дәрігер дипломын ал, содан кейін не істесең де өзің біл» дейді. Балалар қарсы шықпайды. Колледжді немесе институтты бітірген соң үйге қайтып келеді, білімді, қолында дипломы бар. Кейбіреулері бір жұмыс орнынан екіншісіне ауысып жүреді немесе мүлде жұмыссыз қалады. Мұндай балаларға қиын, себебі енді олар өмірлік мақсат қойып, оны жүзеге асыра алмайды.

Но что, если у ребенка есть цель, и он хочет поступить в определенный университет, посещает дополнительные занятия или занимается с репетитором, говоря: «Вот что мне нужно делать, чтобы осуществить свою мечту». А родители, не соглашаясь с выбором профессии, часто говорят: «Нет, сначала получи диплом врача, а потом делай что хочешь». И дети не спорят. И после окончания колледжа или института они просто возвращаются домой, они образованы, с дипломом в кармане. Другие начинают менять одно место работы за другим или вообще остаются без работы. Детям тяжело, так как им теперь не удастся поставить для себя цель жизни и добиться ее реализации.

Өмірлік мақсат – бұл адамның өмірге келуінің негізгі мәні, оның тағдыры мен болмысын айқындайтын ұлы мұрат. Ол өзінің ауқымдылығымен адамның жер бетінде жүрген уақытында кездесетін басқа міндеттерден ерекшеленеді.

Цель жизни – это предназначение человека, основной смысл его появления на свет. Своей глобальностью она отличается от других задач, которые возникают перед человеком на протяжении всего его пребывания на Земле.

Мақсат пен өмірлік жолды бірлесіп іздеуді неден бастау керек?

Ең алдымен, балаңызды телефон мен компьютерден алыстатып көріңіз. Америкалық жазушы және қоғам қайраткері Курт Воннегут былай деген: «Компьютер баланы тек компьютер болуға үйрете алады. Ал білімді адам баланы адам болуға үйрете алады».

Енді бір сұрақ туындайды: сіз балаңызды компьютерден не үшін алыстатқыңыз келеді? Оның орнына не ұсына аласыз? Аулада серуендеу ме? Мектеп тапсырмаларын орындау ма? Үй жинау ма? Сауда орталығына бару ма? Бұл тізімді өзіңіз де жалғастыра аласыз. Ал баланың компьютерді кейде болса да өшіруінің жалғыз жолы – одан да қызықты нәрсе табу. Дәл айтқанда, ол сол қызықты істі өзі табуы керек, бірақ сіздің көмегіңізбен және байқаусыз бағыт-бағдарыңызбен.

Ол құштарлықпен айналысатын істі ұсынып көріңіз. Адам бір нәрсеге шын беріліп, қызығушылықпен айналысса, гаджетті бір сәтке шетке қойуға дайын болады. Бұл – анық нәрсе, солай емес пе? Швейцариялық педагог, гуманистік педагогиканың ірі өкілі Иоганн Генрих Песталоцци былай деп санаған: бала 5–7 жасында-ақ болашақта немен айналысқысы келетінін түсіне алады.

Мақала басына қайта оралайық. Неліктен Шәкәрім Құдайбердіұлы өз сөзінде сәттілік, жолы болу, туыстар немесе байлық туралы айтпағанын ойлап көрейік. Бұл сұраққа жауапты Шәкәрімнің өмірбаянынан іздеген жөн. Шәкәрім – туған жерінде де, шетелде де құрметке ие болған ақын, жазушы, аудармашы, композитор, та-

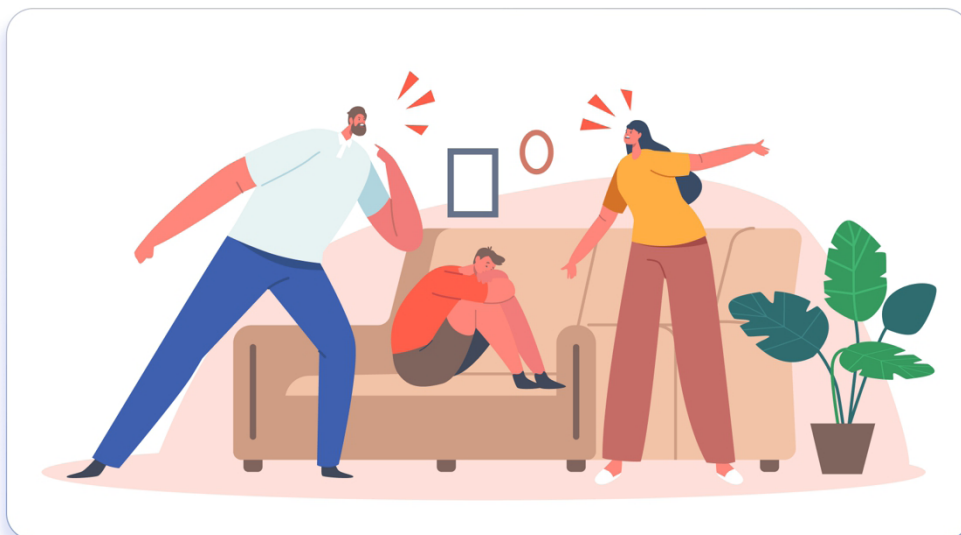
С чего же начать совместный поиск предназначения или призвания?

Для начала попробуйте оторвать вашего ребенка от телефона и компьютера. Курт Воннегут, американский писатель и общественный деятель, заметил: «Компьютер может научить ребенка только тому, как самому стать компьютером. Образованный человек может научить ребенка, как стать человеком».

И тут возникает вопрос: а для чего вы хотите, собственно говоря, оторвать свое чадо от компьютера? Что вы можете предложить взамен? Прогулки во дворе? Выполнение школьного домашнего задания? Уборку в квартире? Поход в торговый центр? Можете продолжить перечень самостоятельно. А единственный способ сделать так, чтобы ребенок хотя бы иногда выключал компьютер, – найти для него что-то более интересное. Точнее, чтобы он *сам* для себя это нашел, но с вашей помощью и ненавязчивым руководством.

И такое интересное существует. Оно называется **призвание**. Увлеченный чем-то человек отложит гаджет, чтобы заняться тем, чем он увлечен. Это же очевидно, правда? Песталоцци, швейцарский педагог, один из крупнейших педагогов-гуманистов, считал, что уже в 5–7 лет ребенок в состоянии понять, чем ему хочется дальше заниматься.

Вернемся к началу статьи. Поразмышляем, почему Шакарим Кудайбердиев в своем высказывании не упомянул об удаче, везении, влиятельных родственниках, деньгах. Обратимся к биографии самого Шакарима. Прежде чем стать почитаемым на родине и за рубежом поэтом, писателем, перевод-

рихшы және философ. Бірақ ол осы биікке бірден жеткен жоқ. Жастайынан түрлі кәсіппен айналысып, өмірдің әр саласын зерттеп көрді: орыс музыкантынан гармонь, шарманка, скрипкада ойнауды үйренді, сурет салды, тас өңдеумен айналысты, киім пішіп, модельдеді, скрипка мен домбыра жасады, бәйге аттарын ұстады, бүркітпен аңға шықты. Оның рухани ұстазы – ұлы Абай болды. Шәкәрімнің өмір жолы мен ізденісі оның табысқа тек еңбек, білім, өнер мен рухани кемелдену арқылы жеткенін көрсетеді. Сондықтан ол өз сөзінде сыртқы факторларды емес, адамның ішкі дамуын, еңбектің маңызын алға тартқан.

Абай Құнанбаев болыңыз өз балаңыз үшін! Баланы әртүрлі саламен таныстырыңыз – сонда ол өзіне не ұнайтынын түсінеді. Ал егер балаға бірнеше нәрсе бірдей ұнаса ше? Керемет! Барлығымен жұмыс істейміз. Уақыт өте келе қажетсіздері өздігінен ысырылады.

*Әсемпаз болма әрнеге,
Өнерпаз болсаң, арқалан.
Сен де – бір кірпіш, дүниеге
Кетігін тап та, бар қалан!*

Абай

Бала бір немесе бірнеше істі таңдаған соң, біз оған сол істермен шындап айналысуға мүмкіндік беруіміз керек. Ол үшін баланың алдына күрделі шығармашылық тапсырмалар қою қажет. Мысалы, бала гитарист болуды армандай ма? Тамаша. Оны кәсіби маманмен жұмыс істейтін музыкалық студияға апарамыз. Тарихқа қызыға ма? Өте жақсы. Оны тарихшылармен – бүгінгі және болашақ мамандармен – пікір алмасатын тарихи үйірмеге жаздырамыз.

Уильям Деймон, даму психологиясы саласындағы жетекші зерттеушілердің бірі, Стэнфорд университетінің профессоры, Стэнфорд жасөспірімдер орталығының директоры, бірде 12 жастағы хирург болуды армандайтын жасөспірімнің анасымен бірге кеңеске келгенін айтқан. Деймон анасына баласын операцияға апарып, бәрін егжей-тегжейлі және шынайы түрде көруге мүмкіндік беруді ұсынған. Анасы солай істеген. Операция кезінде анасының жағдайы нашарлап кеткен, ал бала көзін алмай қарап, өзінің арманына деген сенімін нығайтқан.

чиком, композитором, историком и философом, в юные годы он испробует множество занятий: учится у русского музыканта игре на гармонии, шарманке, скрипке, занимается рисованием, работой по камню, моделирует и кроит одежду, изготавливает скрипки и домбры, держит скаковых лошадей, охотится с беркутом. А ведь духовным наставником Шакарима был великий Абай.

Так станьте Абаем Кунанбаевым для своего ребенка! Познакомьте свое чадо с разными видами деятельности, чтобы ребенок понял, чем ему нравится заниматься. А если ребенку нравится сразу несколько занятий? Отлично! Работаем со всеми. С течением времени ненужные отпадут. Выбрав какое-то дело или несколько дел, мы должны дать своему ребенку возможность всерьез ими заняться, ставя перед ним более сложные творческие задачи. Ребенок мечтает стать гитаристом? Прекрасно. Находим музыкальную студию,

*Если ты в чем-то талантлив,
гордись!*

*И надежным кирпичиком
В строящуюся стену ложись.*

Абай

чтобы он занимался с профессионалом. Нравится история? Очень хорошо. Надо найти исторический кружок, где он сможет общаться с историками – настоящими и будущими.

Уильям Деймон, один из ведущих исследователей в области психологии развития, профессор Стэнфордского университета, директор Стэнфордского подросткового центра, рассказывал, что к нему на консультацию приходил с мамой подросток 12 лет, который мечтал быть врачом-хирургом. Деймон посоветовал маме повести ребенка на операцию, чтобы он увидел все в деталях и красках. Мама так и сделала. Во время операции ей стало плохо, а мальчик смотрел во все глаза и утвердился в своем желании.

Часто мы слышим слово – **профориентация**. Есть ли разница между *призванием* и *профориентацией*? Есть и она принципиальная.

Определиться с профессиональным будущим помогут *тесты на профориентацию*, составленные квалифицированными специалистами соглас-

Өмірлік мақсат – сенің Жердегі орның мен өмірлік жолыңның мәнін айқындайтын мақсат.

Ал **кәсіптік бағдар** – қандай мамандықтар бар екенін, олардың қалай дамитынын және мемлекетке қай салаларда мамандар аса қажет екенін көрсететін ақпарат. Алайда кәсіптік бағдар – өзіңнің өмірлік шақыруыңды анықтауға көмектесетін маңызды құралдардың бірі. Оны міндетті түрде қолдану керек, бірақ бұл кезде адамның жеке бейімділіктері мен қызығушылықтары ескерілуі тиіс.

Призвание – это то, ради чего тебя призвали на Землю.

А **профориентация** – это информация о том, какие существуют профессии, как они развиваются, и в каких из них особенно нуждается государство. Но как один из инструментов для определения своего призвания профориентацию использовать можно и нужно, с учетом своих склонностей.

Біз жиі **«кәсіптік бағдар»** деген сөзді естиміз. Өмірлік мақсат пен кәсіптік бағдардың айырмашылығы бар ма? Бар және ол өте маңызды.

Кәсіби болашақты анықтауға тиімді әдістемелік қағидаларға сәйкес білікті мамандар құрастырған кәсіптік бағдар тесттері көмектесе алады. <https://proforientator.ru/tests/> сайтындағы бетте мамандыққа бейімділікті анықтауға арналған түрлі тегін тесттерді табуға болады.

Сондай-ақ, ақылы сервистер де бар, олар кеңейтілген диагностика мен психолог-эксперттің консультациясын ұсынып, мамандықты жеке таңдау бойынша көмек береді. Бұл тестілеудің нәтижелері балаңыздың болашақ мамандығын дұрыс таңдауға көмектесуі мүмкін.

Ешқашан балаға мынадай сөздер айтылмауы тиіс: «Бүгін бір нәрсе қалайсың, ертең басқа нәрсені! Бұл не дегенің?! Саған ақша жетпейді!»

Сіздің балаңыз – сіздің көмегіңізбен өмірлік жолын, өз ісін іздеп жүр. Бұл – оңай жұмыс емес. Сіздер бірге іздейсіздер, бірге қателесулеріңіз мүмкін – бұл қалыпты жағдай. Ересек бола бастаған адамның қызығушылықтары өзгеріп тұруы – табиғи нәрсе. Ең бастысы – әр кезеңде ол бір нәрсеге қызығып, ынта танытып жүрсе болғаны.

Қызығушылығы бар адам өзін де, әлемді де жақсы қабылдайды. Ол өзін жиі бақытты сезінеді. Ал ата-аналар үшін ең үлкен қуаныш – баласының табысты әрі бақытты болғанын көру емес пе?

Бұған халық даналығынан дәлел табамыз: «Көңілсіз бастаған іс көпке бармайды». Яғни, «Жансыз басталған іс – нәтижесіз болады».

но действенным методологическим принципам. На странице сайта <https://proforientator.ru/tests/> можно найти различные бесплатные тесты на определение своей склонности к профессии.

Также существуют платные сервисы, которые предлагают расширенную диагностику и консультацию психолога-эксперта для индивидуального подбора профессий. Возможно результаты этого тестирования помогут вашему ребенку сделать более правильный выбор.

И ни в коем случае в адрес ребенка не должны звучать такие слова: «Ты сегодня хочешь одно, а завтра другое! Что ж это такое?! Никаких денег на тебя не напасешься!»

Ваш ребенок с вашей помощью ищет дело всей своей жизни. А это нелегкий труд. Вы ищите вместе, вместе можете ошибиться – это нормально. И нет ничего страшного в том, что у взрослеющего человека будут меняться увлечения. Главное, чтобы на каждом этапе своей жизни он был чем-то увлечен. Человек, увлеченный чем-то, позитивней видит себя и мир, нежели тот, у кого увлечения нет. И чаще чувствует себя счастливым. А не самая ли большая радость для пап и мам – видеть своего ребенка успешным и счастливым?

Мы находим подтверждение этому в народной мудрости: «Көңілсіз бастаған іс көпке бармайды». – «Дело, начатое без души, ко многому не приведет».

ҒАРЫШҚА САЯХАТ: ЖҰЛДЫЗДАР МЕН ҒАЛАМШАРЛАР ӘЛЕМІ

ПУТЕШЕСТВИЕ В КОСМОС: МИР ЗВЕЗД И ПЛАНЕТ

Аспанға көз тастап, жұлдыздардың жымындағанын көргенде, бәріміздің қиялымыз шексіз кеңістікке самғайды. Ғарыш – бұл тек қараңғы аспан, жымындаған жұлдыздар ғана емес, ол таңғажайып оқиғалар мен сырға толы әлем.

Жұлдыздар – аспандағы жарық нүктелер ғана емес, олар алыстағы алып газ шарлары. Күн – бізге ең жақын жұлдыз, ол Жерге жарық пен жылу береді. Кейбір жұлдыздар топтасып, шоқжұлдыздар құрайды. Мысалы, Үлкен аю, Орион, Кіші аю сияқты шоқжұлдыздар аспанда оңай танылатын бейнелерге ұқсайды. Балаларға шоқжұлдыздарды үйрету – олардың бақылау қабілетін дамытады және аспанға деген қызығушылығын арттырады.

Жұлдыздар туралы таңғажайып деректер

- ✓ *Жұлдыздар – уақыт машинасы сияқты.* Аспанда көріп тұрған жұлдыздардың жарығы бізге бірден жетпейді. Кейбір жұлдыздар бізге бірнеше жыл, тіпті мыңдаған жыл бұрын шыққан жарығын жіберіп жатыр. Яғни, біз олардың қазіргі емес, өткендегі бейнесін көреміз. Бұл – ғарыштағы ең ерекше құбылыстардың бірі!
- ✓ *Жұлдыздар да «туады» және «өледі».* Жұлдыздар тірі ағза секілді: олар газ бұлттарынан пайда болады, өседі, жарық шашады, кейін өмірінің соңында жарылып немесе кішірейіп, басқа денеге айналады. Мысалы, үлкен жұлдыздар өмірінің соңында «супернова» болып жарылып, қара құрдымға айналуы мүмкін.
- ✓ *Жұлдыздың түсі – оның температурасын көрсетеді.* Қызыл жұлдыздар – салқын, ал көк жұлдыздар – өте ыстық. Бұл түс айырмашылығы бізге олардың ішкі жағдайын түсінуге көмектеседі. Күн – сары жұлдыз, ол орташа температурада жұмыс істейді.
- ✓ *Жұлдыздар біз ойлағаннан әлдеқайда үлкен.* Күн бізге үлкен көрінсе де, ол – орташа жұлдыз. VY Canis Majoris деген жұлдыз Күннен миллион есе үлкен болуы мүмкін. Егер оны Күннің орнына қойсақ, ол Юпитерге дейінгі ғаламшарларды «жұтып» алар еді!
- ✓ *Жұлдыздар жалғыз емес – олар топтасып өмір сүреді.* Көптеген жұлдыздар жұп немесе топ болып өмір сүреді. Қос жұлдыздар бір-бірінің айналасында айналып, ерекше жарық пен гравитациялық әсер тудырады.

Когда мы смотрим на небо и видим мерцание звезд, наше воображение уносится в бескрайние просторы. Космос – это не просто темное небо и мерцающие звезды, это мир, полный удивительных событий и тайн.

Звезды – это не просто светящиеся точки на небе, а далекие гигантские газовые шары. Солнце – самая близкая к нам звезда, оно дает Земле свет и тепло. Некоторые звезды собираются в группы и образуют созвездия. Например, Большая Медведица, Орион, Малая Медведица – это созвездия, которые легко узнаются по очертаниям, напоминающим знакомые образы.

Удивительные факты о звездах

- ✓ *Звезды, как машины времени.* Свет от звезд, который мы видим на небе, не достигает нас мгновенно. Некоторые звезды посылают нам свет, который вышел от них много лет, а то и тысячелетий назад. То есть мы видим не их настоящее, а прошлое. Это одно из самых удивительных явлений в космосе!
- ✓ *Звезды рождаются и умирают.* Они похожи на живые организмы: образуются из облаков газа, растут, излучают свет, а в конце жизни взрываются или сжимаются, превращаясь в другие объекты. Например, крупные звезды могут завершить жизнь взрывом сверхновой и стать черной дырой.
- ✓ *Цвет звезды показывает ее температуру.* Красные звезды холодные, а голубые очень горячие. Различие в цвете помогает нам понять внутреннее состояние звезды. Солнце – желтая звезда, оно работает при средней температуре.
- ✓ *Звезды гораздо больше, чем мы думаем.* Хотя Солнце кажется нам большим, оно звезда среднего размера. Звезда VY Большого Пса (*Canis Majoris*) может быть в миллион раз больше Солнца. Если бы она заняла место Солнца, то поглотила бы планеты вплоть до Юпитера!
- ✓ *Звезды живут не в одиночку – они образуют группы.* Многие звезды существуют парами или в группах. Двойные звезды вращаются друг вокруг друга, создавая особое свечение и гравитационные эффекты. А в галактиках миллиарды звезд сосредоточены вместе.
- ✓ *Звезды указывают путь.* Древние моряки и кочевники ориентировались

Ал галактикаларда миллиардтаған жұлдыздар бірге шоғырланған.

- ✓ *Жұлдыздар бізге бағыт көрсетеді.* Ежелгі теңізшілер мен көшпенділер жұлдыздарға қарап жол тапқан. Поляр жұлдызы әрдайым солтүстікті көрсетеді, ал Үлкен аю шоқжұлдызы арқылы оны табуға болады. Бұл – аспанның табиғи компасы!
- ✓ *Жұлдыздар ән айтпайды, бірақ «дыбыс толқындары» бар.* Ғалымдар жұлдыздардың ішкі тербелістерін зерттеп, олардың «дыбыс толқындарын» анықтайды. Бұл дыбыстар бізге естілмейді, бірақ олар арқылы жұлдыздың ішкі құрылымын зерттеуге болады. Бұл ғылым «астросейсмология» деп аталады.
- ✓ *Жұлдыздарсыз біз болмас едік.* Жұлдыздар жарылғанда, олар кеңістікке түрлі элементтерді шашады – көміртек, темір, оттегі. Біздің денеміздегі атомдар сол жұлдыздардың қалдықтарынан пайда болған. Яғни, біз – жұлдыз шаңының балаларымыз!

Аспан – адамзаттың ежелгі заманнан бері таңданысын тудырған, шексіз әрі сырға толы кеңістік. Жұлдыздар – тек жарық нүктелер емес, олар халықтардың рухани жадындағы аңыздар мен бейнелердің көрінісі. Әрбір шоқжұлдыздың артында бір тағдыр, бір оқиға, бір құдай немесе батыр жатыр. Бұл аңыздар адам мен ғалам арасындағы байланысты терең сезінуге мүмкіндік береді.

Үркер – аспанға көтерілген әпкелер. Грек мифологиясында Үркер – Атлас пен Плейона есімді титандардың жеті қызы. Олар сұлулығымен көз тартқан, аспан мен жер арасындағы нәзік үйлесімді бейнелейтін жаратылыстар еді. Аңшы Орион олардың соңынан қалмай, үнемі қуалап жүреді. Қыздар қорқып, Зевске жүгінеді. Зевс олардың өтінішін қабыл алып, әпкелерді аспанға көтеріп, жұлдыздарға айналдырады. Осылайша Плеяды шоқжұлдызы пайда болады.

Қазақ халқында Үркер ерекше орын алады. Бір күні Жетіқарақшылар аспанның басқа бір бұрышында орналасқан Үркер тайпасының Үлпілдек атты сұлу

по звездам. Полярная звезда всегда указывает на север, а найти ее можно по созвездию Большой Медведицы – природному компасу небес.

- ✓ *Звезды не поют, но у них есть звуковые волны.* Ученые изучают внутренние колебания звезд и обнаруживают их звуковые волны. Мы не слышим эти звуки, но они помогают исследовать внутреннюю структуру звезд. Эта наука называется астросейсмология.
- ✓ *Без звезд нас бы не было.* Когда звезды взрываются, они выбрасывают в космос различные элементы: углерод, железо, кислород. Атомы в нашем теле – это остатки тех звезд. То есть мы – дети звездной пыли!

Небо – это бескрайнее пространство, полное загадок, которое с древних времен вызывает восхищение человечества. Звезды – не просто светящиеся точки, а образы, отражающие легенды и духовную память народов. За каждым созвездием скрывается судьба, событие, бог или герой. Эти предания помогают глубже почувствовать связь между человеком и Вселенной.

Плеяды – сестры, вознесенные на небо. В греческой мифологии Плеяды – это семь дочерей титанов Атласа и Плейоны. Они были воплощением нежной гармонии между небом и землей, поражали своей красотой. Охотник Орион постоянно преследовал их, и, испугавшись, девушки обратились к Зевсу. Бог неба, грома и молний услышал их просьбу и вознес сестер на небо, превратив их в звезды. Так появилось созвездие Плеяд.

У казахского народа созвездие Плеяд, известное как Үркер, имеет особое значение. Однажды семь разбойников, находясь в другом углу неба, заметили прекрасную девушку по имени Үлпілдек из племени үркер. Үлпілдек была прозрачной, как утренняя роса, нежной, как облака, и сияющей, как звезда. Ее красота и доброта озаряли весь небесный мир. Разбойники были очарованы ее сиянием и решили навсегда оставить ее с собой в небесах.

қызын байқап қалады. Үлпілдек – таңғы шықтай мөлдір, аспандағы бұлттардай нәзік, жұлдыздай жарқыраған ару еді. Оның сұлулығы мен мейірімділігі аспан әлеміндегі барлық жұлдыздарға нұр шашып тұратын. Қарақшылар оның сұлулығына тәнті болып, оны өздерімен бірге мәңгі аспанда алып қалуды көздейді. Жарқыра бастаған жеті батыр Үлпілдекті ұрлап кетіп, оны Темірқазық жұлдызына жақын бір тылсым жерге жасырады.

Бұл оқиға Үркер тайпасының жүрегіне жара салып, батырлары сүйікті қызын құтқару үшін ұзақ сапарға аттанады. Олар әр түн сайын аспандағы шұғылалы шоқжұлдыздармен жарыса отырып, Жетіқарақшылардың ізіне түсіп, Темірқазыққа қарай жақындайды. Бірақ тағдырдың тосын сынағы бар еді – таң атқан сайын олар қарақшыларды қуып жетуге жақын болғанда, көкжиек бозарып, күннің шапағы көрініп, іздеу тоқтап қалатын. Осылайша, олар әр кеште жолға шығып, әр таңда сол күйі Жетіқарақшыларға жете алмай, үміт пен күрестің арасында өмір сүріп жатады.

Аспан әлемінің данагөйі әрі бағыттаушысы – Темірқазық бұл жағдайды көріп, үнсіз бақылап жүреді. Ол жұлдыздар

Семь героев, начавшие ярко светиться, похитили Улпилдек и спрятали ее в таинственном месте рядом с Полярной звездой.

Эта история ранила сердце племени үркер. Его герои отправились в долгий путь, чтобы спасти любимую девушку. Каждую ночь они соревнуются с сияющими созвездиями, приближаясь к Полярной звезде, следуя за Семью разбойниками. Но судьба преподносит им испытание: с рассветом, когда они почти догоняют похитителей, горизонт светлеет, появляется солнечный луч, и поиски прерываются. Так они живут между надеждой и борьбой, начиная путь каждый вечер и теряя его с рассветом.

Полярная звезда, мудрейшая и направляющая звезда небесного мира, наблюдает за происходящим в молчании. Однажды она обращается к Жарқыра с сердечными словами: «Жарқыра, твоя сила превосходит всех звезд, но ты используешь ее для хитрости и зла. Если в сердце человека нет истинной любви и доброты, зачем ему сила? Верни Улпилдек, и твое имя будет вечно сиять среди звезд».

арасындағы ең мейірімді, ең парасатты жұлдыз еді. Бір күні ол Жарқыраға сабырмен қарап, жүректен шыққан сөз арнайды: «Жарқыра, сенің күшің аспандағы барлық жұлдыздан асып түседі, бірақ сол күшің тек қулық пен зұлымдыққа жұмсалып келеді. Адамның жүрегінде шынайы махаббат пен мейірім болмаса, оның күші неге жарайды? Үлпілдекті қайтар, сонда сенің атың жұлдыздар арасында мәңгілік жарқырайды».

Жарқыра бұл сөздерге терең ойға шоғынып, Темірқазықтың даналығын түсінеді. Ол Үлпілдекті босатып, енді ешқашан зұлымдық жасамауға ант етеді. Жетіқарақшылар Темірқазықтың төңірегінде мәңгі айналып жүруге келісім береді. Сол күннен бастап олардың жарығы біртіндеп бәсеңдей бастайды, тек Жарқыраның ғана нұры алыстан жарқырап тұрады – бұл оның жасаған жақсылығы мен өзгерген жүрегінің белгісі еді.

Ал Үркер тайпасы Үлпілдекті аман-есен құтқарып, өздеріне қайтарады. Үлпілдек аспанның шоқжұлдызына айналып, Жетіқарақшылар мен Темірқазықтың мәңгілік айналысын бақылап тұрады. Ол аспан әлемінің тыныштығын, әділдігін, махаббатын сақтаушыға айналады. Содан бері қазақ халқы Жетіқарақшы шоқжұлдызының аспандағы қозғалысын бақылап, оны бағыттаушы, тағдырдың куәгері ретінде қабылдайды. Темірқазық – сол қозғалыстың орталығы, ал Үлпілдек – аспанның нәзік нұры, үміт пен жарықтың символы. Осылайша, бұл аңыз халық жадында сақталып, жұлдыздар арқылы өмір мен рухтың мәңгілік байланысын паш етеді.

Сүмбіле – аспандағы ең жарықәрі көзге анық көрінетін жұлдыз. Ертеде аспан әлемінде жарық шашып тұратын жұлдыздар арасында ерекше бір жұлдыз өмір сүріпті. Оның аты – Сүмбіле. Бұл жұлдыз

Жарқыра задумывается над этими словами и осознает мудрость Полярной звезды. Он освобождает Үлпілдек и клянется больше не творить зло. Семь разбойников соглашаются вечно вращаться вокруг Темирказыка. С тех пор их свет постепенно тускнеет, лишь сияние Жарқыра видно издалека – знак его доброго поступка и изменившегося сердца.

Племя благополучно возвращает Үлпілдек. Она становится частью небесного созвездия и наблюдает за вечным движением Семерых и Полярной звезды. Үлпілдек становится хранительницей небесного мира, его справедливости, любви и покоя.

С тех пор казахский народ следит за движением созвездия Жеті қарақшы, воспринимая его как путеводителя и свидетеля судьбы. Полярная звезда – центр этого движения, а Үлпілдек – нежный свет небес, символ надежды и веры. Так этот миф сохраняется в народной памяти, раскрывая вечную связь жизни и духа через звезды.

Сириус – самая яркая и четко видимая звезда на небе. Давным-давно среди светящихся небесных тел жила особенная звезда по имени Сириус. Она отличалась от других: ее свет был резким, сияние прохладным, а сама звезда очень чувствительной. Сириус располагался ближе всего к южному горизонту и первым появлялся перед рассветом, подавая знак живому миру и регулируя дыхание природы.

Согласно легенде, Сириус был стражем небесного царства. Его задача – сообщать о завершении лета и наступлении осени. Каждый год в середине сентября Сириус поднимается в небо и проливает на Землю свой прохладный свет. В это время реки остывают, ночи становятся холодными, скот спускается с летних пастбищ, животные набирают

басқа жұлдыздардан өзгеше еді: жарығы өткір, нұры салқын, өзі тым сезімтал болатын. Сүмбіле аспанның түстік көкжиегіне ең жақын орналасып, таң алдында алғаш болып көрінетін. Ол жер бетіндегі тіршілікке белгі беріп, табиғаттың тынысын реттеп тұратын.

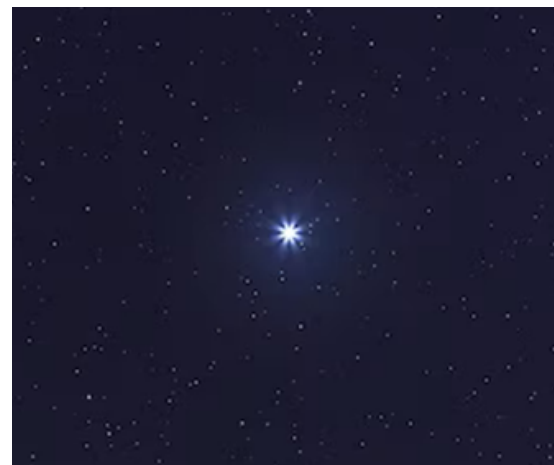
Аңыз бойынша, Сүмбіле – аспан патшалығының күзетшісі болған. Оның міндеті – жаздың аяқталып, күздің басталғанын хабарлау. Жыл сайын қыркүйек айының ортасында Сүмбіле аспанға көтеріліп, өзінің салқын нұрын жерге төгеді екен. Сол кезде өзендер суиды, түндер салқындайды, төрт түлік жайлаудан етекке түсіп, мал семіріп, ел қыстауға қамдана бастайды.

Халық Сүмбілені «суға зіл түсіретін жұлдыз» деп атаған. Себебі ол көрінген сәттен бастап суық ауа райы басталып, су мұздай тартып, тіршілік ырғағы өзгереді. Малшылар Сүмбіленің туғанын күтіп, таудан етекке түсуді соған сәйкестендірген. Түйе жылы су ішсе өкпе ауруына шалдығатындықтан, Сүмбіле тумай таудан түспеген.

Аспан аңызында Сүмбіле – табиғаттың тәртібін сақтаушы, маусымның шекарасын белгілейтін жұлдыз ретінде бейнеленеді. Ол күн мен түннің, жаз бен күздің арасындағы өткел іспетті. Сүмбіле туған кезде аспан мен жер үндесіп, тіршілік жаңа кезеңге аяқ басады.

Сол себепті халық арасында «Сүмбіле туса, су суыр», «Сүмбіленің туғанын су біледі», «Сүмбіленің түні салқын, күні ыстық» деген сөздер кең тараған. Бұл сөздер – Сүмбіленің табиғатпен байланысын, оның маусымдық маңызын көрсететін халықтық даналықтың көрінісі.

Орион мен Шаян – қарсыластардың мәңгілік қақтығысы. Орион – теңіз құдайы Посейдонның ұлы, аңшылықта теңдесі жоқ батыр. Ол өзін

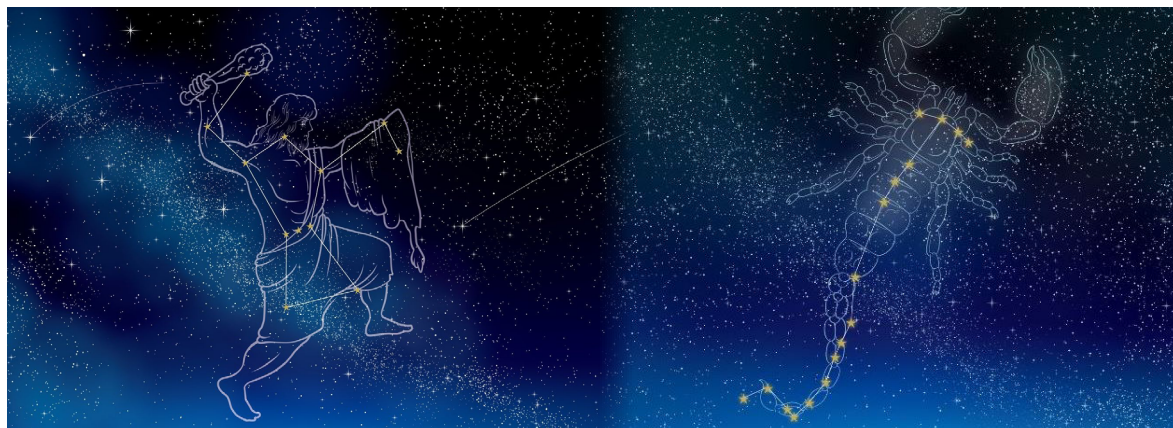
вес, а люди готовятся к зимовке.

Народ называл Сириус «звездой, приносящей тяжесть воде», потому что с его появлением начинается холодная погода, вода становится ледяной, и ритм жизни меняется. Скотоводы ждали рождения Сириуса, чтобы спуститься с гор. Верблюды, если пьют теплую воду, могут заболеть воспалением легких, поэтому до появления Сириуса с гор не спускались.

В небесной мифологии Сириус считается хранителем порядка природы, звездой, обозначающей границу между сезонами. Он – переход между днем и ночью, летом и осенью. Когда рождается Сириус, небо и земля гармонируют, и жизнь вступает в новый этап.

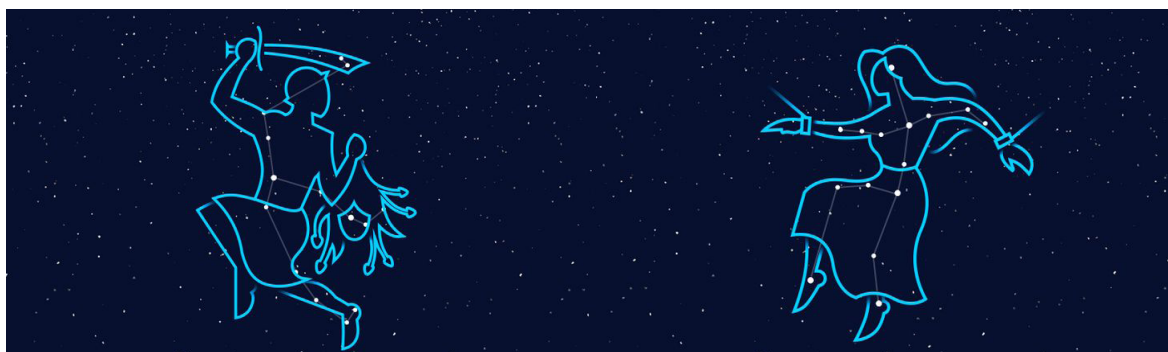
Поэтому в народе широко распространены выражения: «Когда рождается Сириус, вода уходит», «Вода знает рождение Сириуса», «Ночь с Сириусом прохладная, день жаркий». Эти слова – отражение народной мудрости, показывающей связь Сириуса с природой и его сезонное значение.

Орион и Скорпион – вечное противостояние соперников. Орион – сын

әлемдегі ең мықты аңшы деп жариялайды. Бұл сөзге ашуланған Зевстің әйелі Гера оған улы шаян жібереді. Шаян Орионды шағып өлтіреді. Артемида қайғыдан оны аспанға шығарады. Гера шаянын аспанның қарама-қарсы жағына орналастырады. Содан бері Орион мен Шаян шоқжұлдыздары аспанда бір-бірінен қашып жүргендей көрінеді. Шаян шығыстан көтерілгенде, Орионның бірнеше жұлдызы әлі де батыс көкжиекте көрініп тұрады. Бұл – мақтан мен жазаның, махаббат пен жоғалтудың аңызы. Аспандағы қозғалыс – мифтің жалғасы іспетті.

морского бога Посейдона, непревзойденный охотник. Он объявляет себя самым сильным охотником в мире. Эти слова разгневали жену Зевса Геру, и она посылает ему ядовитого скорпиона. Скорпион жалит Ориона, и тот погибает. Артемида, скорбя, возносит его на небо. Гера помещает скорпиона на противоположную сторону небес. С тех пор созвездия Ориона и Скорпиона будто избегают друг друга. Когда Скорпион поднимается с востока, несколько звезд Ориона еще видны на западном горизонте. Это легенда о гордости и наказании, любви и утрате. Движение

Андромеда мен Персей – құтқарылған ару. Андромеда – Эфиопия патшайымы Кассопеяның қызы. Анасы оны теңіз перілерінен сұлу деп жариялаған соң, теңіз құдайы оны жазалау үшін Андромеданы тасқа байлап, құрбандыққа ұсынады. Персей келіп, Медузаның басымен теңіз құбыжықты өлтіріп, Андромеданы құтқарады. Екеуі аспандағы шоқжұлдызға айналады. Бұл миф – ерлік пен махаббаттың, әділет пен үміттің символы. Персей – батырлықтың, ал Андромеда – нәзіктік пен құрбандықтың бейнесі. Олардың аспандағы орны — мәңгілік махаббаттың белгісі.

Тоқты (Овен) – Алтын жүнді қошқардың шежіресі. Фрикс пен Гелла есімді балаларды өгей шешесі құрбандыққа шалмақ болады. Бірақ Зевс алтын жүнді қошқар жіберіп, оларды құтқарады. Қошқар оларды аспан арқылы алып ұшып бара жатқанда, Гелла теңізге құлап кетеді. Фрикс аман қалып, қошқарды құрбандыққа шалып, оның жүнін қасиетті орынға сақтайды. Қошқар аспанға көтеріліп, Тоқты шоқжұлдызына айналады.

Бұл оқиға кейін «Аргонавтар» жорығына негіз болады. Тоқты – қорған мен үміттің, сенім мен амандықтың белгісі. Ол – қиындықтан құтқарушы, аспандағы қамқоршы бейне.

на небе словно продолжение мифа...

Андромеда и Персей: спасенная красавица. Андромеда – дочь эфиопского царя Кефея и царицы Кассиопеи. Когда ее мать заявила, что она красивее морских нимф, морской бог решает наказать ее, привязав Андромеду к скале в качестве жертвы. Персей приходит, убивает морское чудовище головой Медузы и спасает Андромеду. Они оба превращаются в созвездия на небе. Этот миф – символ героизма и любви, справедливости и надежды. Персей – образ храбрости, а Андромеда – нежности и жертвы. Их место на небе – знак вечной любви.

Овен – летопись барана с золотым руном. Детей Фрикса и Геллу мачеха хочет принести в жертву. Но Зевс посылает барана с золотым руном, чтобы спасти их. Когда баран несет их по небу, Гелла падает в море. Фрикс остается жив, приносит барана в жертву и сохраняет его руно в священном месте. Баран возносится на небо и превращается в созвездие Овна.

Эта история позже становится основой похода аргонавтов. Овен – символ защиты и надежды, веры и спасения. Он – небесный покровитель, избавляющий от бед.

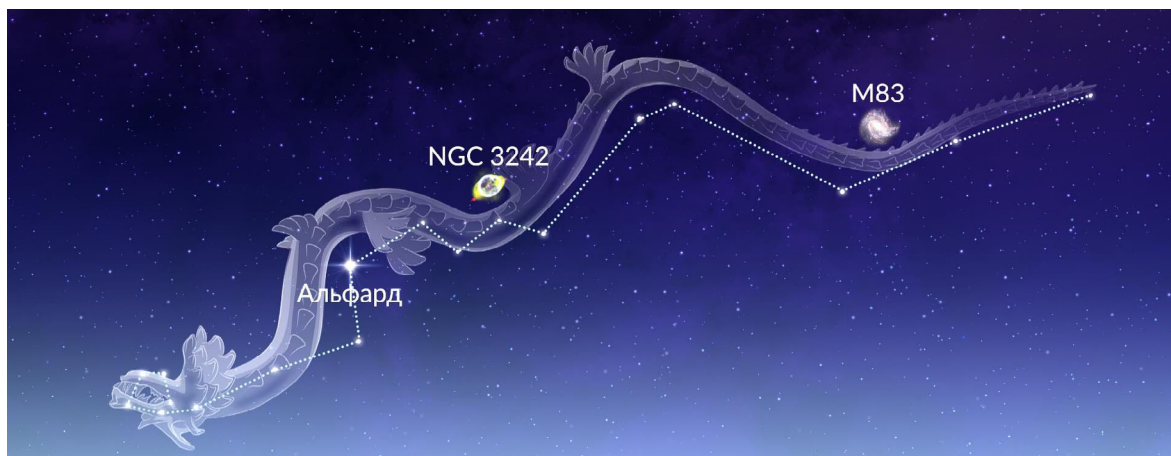

Гидра – күрес пен табандылықтың бейнесі. Гидра – көп басты жылан, Гераклдің он екі ерлігінің бірі. Ол әр басы кесілген сайын жаңадан өсіп шығатын құбыжық. Геракл оны жеңіп, аспанға көтереді. Гидра шоқжұлдызы – күрес пен табандылықтың символы. Ол – қиындықпен бетпе-бет келудің, жеңістің дәмін сезінудің көрінісі. Гидра – адам баласының ішкі қорқыныштары мен кедергілерінің бейнесі. Оны жеңу – рухани өсу мен ерлікке жетудің жолы. Аспандағы Гидра – осы күрестің мәңгілік ескерткіші.

Әлемнің әр түкпірінен туристер жұлдызды аспанның тылсым сұлулығын көру үшін арнайы сапарға шығады. Бұл – жай ғана түнгі көрініс емес, ғаламның тынысын сезінуге, уақыт пен кеңістіктің шексіздігін ұғынуға мүмкіндік беретін ерекше тәжірибе...

Гидра – образ борьбы и упорства. Гидра – многоголовое чудовище в древнегреческой мифологии, побежденное Гераклом в одном из его 12 подвигов. На месте каждой ее отрубленной головы вырастает новая. Геракл побеждает ее и возносит на небо. Созвездие Гидры – символ борьбы и настойчивости, отражение встречи с трудностями и вкуса победы. Гидра – образ внутренних страхов и преград на пути человека. Победа над ней означает духовный рост и героизм. Гидра на небе – вечное напоминание об этой борьбе.

Наблюдая за таинственной красотой звездного неба, человек получает особый опыт, позволяющий почувствовать дыхание Вселенной и осознать бесконечность времени и пространства...

Аспанның қараңғылығы, жарық ластануының аздығы, биік таулы аймақтар мен шөл далалар – жұлдыздарды анық көруге ең қолайлы мекендер.

Жұлдызды аспанды тамашалауға арналған әлемдегі ең таңғажайып 5 орын

1. Юта штаты, АҚШ – Аспан астындағы ұлттық парктер елі. Юта – әлемдегі ең көп «Қараңғы аспан» аймағы бар штат. Bryce Canyon, Arches, Zion және Canyonlands ұлттық парктері түнгі аспанның ғажайып көріністерін ұсынады. Мұнда жарық ластануы жоқтың қасы, сондықтан Құс жолы көзге анық көрінеді.

Қызықты деректер:

- Bryce Canyon-да жыл сайын «Dark Sky Festival» өтеді – астрономдар мен туристер телескоппен бақылау жа-

Высокогорные районы и пустыни – самые благоприятные места для наблюдения за звездами.

5 самых удивительных мест в мире для созерцания звездного неба

Штат Юта, США – страна национальных парков под открытым небом. Юта – штат с наибольшим числом зон темного неба в мире. Национальные парки Bryce Canyon, Arches, Zion и Canyonlands предлагают потрясающие виды ночного неба. Здесь почти нет светового загрязнения, поэтому Млечный Путь виден очень четко.

Интересные факты

- В Bryce Canyon ежегодно проходит Dark Sky Festival: астрономы и туристы наблюдают звезды через телескопы и слушают лекции.

- сап, жұлдыздар туралы лекциялар тыңдайды.
- Жергілікті гидтер лазерлік көрсеткішпен шоқжұлдыздарды таныстырады.
- Қыста аспан ерекше айқын, ал жазда түнгі температура жайлы.
- Местные гиды показывают созвездия с помощью лазерных указок.
- Зимой небо особенно ясное, а летом ночная температура комфортная.

Эльки аңғары, Чили – Оңтүстік жартышардың жұлдызды жүрегі. Анд тауының етегіндегі Эльки аңғары – Оңтүстік жартышардағы ең танымал астротуризм орталығы. Мұнда әлемдік деңгейдегі обсерваториялар орналасқан: La Silla, Cerro Tololo, Gemini South.

Қызықты деректер

- Аңғардың құрғақ климаты мен биік орналасуы аспанды бұлтсыз етеді.
- Туристерге арналған «жұлдызды лагерьлер» бар – ашық аспан астында ұйықтап, жұлдыздарды бақылауға болады.
- Оңтүстік жартышардың ерекше шоқжұлдыздары көрінеді: Оңтүстік Крест, Магеллан Бұлттары.

Долина Эльки, Чили – звездное сердце Южного полушария. У подножия Анд расположена долина Эльки – один из самых известных центров астротуризма в Южном полушарии. Здесь находятся обсерватории мирового уровня: La Silla, Cerro Tololo, Gemini South.

Интересные факты

- Сухой климат и высокая местность делают небо безоблачным.
- Есть «звездные лагеря» для туристов, где можно спать под открытым небом и наблюдать ночное небо.
- Видны уникальные южные созвездия: Южный Крест, Магеллановы Облака.

Joshua Tree ұлттық паркі, Калифорния – Ғаламмен үндес шөл. Бұл шөлді аймақ – NASA ғалымдары мен фотографтар жиі келетін мекен. Аспанның қараңғылығы соншалық, түнде жұлдыздар жерге төгіліп тұрғандай әсер қалдырады.

Қызықты деректер

- Жергілікті астротурлар Star Walk ұйымдастырады – жаяу жүріп, аспан картасын зерттеу.
- Жұлдыздармен бірге шөлдің ерекше флорасы мен фаунасын көруге болады.
- Жазда Perseid метеор ағынын бақылау үшін мыңдаған адам жиналады.

Лахаб шөлі, Дубай – Құм мен жұлдыздың үндестігі. Дубайдың сыртындағы Лахаб шөлі – қыс мезгілінде жұлдызды аспанды көруге таптырмас орын. Қала жарығынан алыс, аспан ашық, ал құм беті жұлдыздарды шағылыстырып, ерекше көрініс береді.

Қызықты деректер:

- шөлде арнайы «Star Safari» турлары бар – түйемен серуен, от жанында шай, жұлдыздармен танысу.

Национальный парк Joshua Tree, Калифорния – пустыня в гармонии с космосом. Эта пустынная зона – излюбленное место ученых NASA и фотографов. Небо настолько темное, что кажется, будто звезды проливаются на землю.

Интересные факты

- Местные астротуры включают Star Walk – прогулки с изучением карты неба.
- Можно наблюдать уникальную флору и фауну пустыни.
- Летом тысячи людей собираются, чтобы увидеть метеорный поток Персеиды.

Пустыня Лахаб, Дубай – гармония песка и звезд. Пустыня Лахаб за пределами Дубая – идеальное место для наблюдения звезд зимой. Она далеко от городского света, небо чистое, а песок отражает звезды, создавая особый эффект.

Интересные факты

- Туристам предлагают специальные туры Star Safari – прогулки на верблюдах, чай у костра, знакомство со звездами.

- Араб астрономиясы туралы әңгімелер айтылады – ежелгі шоқжұлдыз атаулары мен бағыт бағдарлау тәсілдері;
- Қысқы аспан шоқжұлдыздары: Орион, Егіздер, Таразы айқын көрінеді.
- Рассказываются истории об арабской астрономии – древние названия созвездий и методы ориентирования.
- Зимой хорошо видны созвездия Орион, Близнецы, Весы.

Салар-де-Уюни, Боливия – Аспан мен жердің шекарасы жоғалатын мекен. Әлемдегі ең үлкен тұзды жазық – Салар-де-Уюни, жаңбырлы маусымда аспанды айнадай шағылыстырады. Бұл жерде аспан мен жер бірігіп кеткендей әсер қалдырады.

Қызықты деректер

- Түнгі турлар кезінде жұлдыздар тұз бетінде көрініс тауып, екі есе әсер береді.
- Жергілікті аңыздарда бұл мекен «аспан қақпасы» деп аталады.

Жұлдызды аспан – адамзаттың ежелгі арманын, табиғатпен үндестігін және ғаламға деген қызығушылығын бейнелейтін шексіз кеңістік. Ал әлемнің әр түкпіріндегі жұлдызды аспанды тамашалауға арналған мекендер – ғаламның тынысын сезінуге, уақыт пен кеңістіктің шексіздігін ұғынуға мүмкіндік беретін ерекше орындар. Бұл сапарлар – тек туристік бағыт емес, адамның ішкі әлеміне саяхат, түнгі аспанмен үнсіз сырласу.

Жұлдыздарға қарап, адам өз орнын, өз жолын, өз тынысын сезінеді. Аспан – үнсіз сөйлейтін шежіре, ал жұлдыздар – сол шежіренің мәңгілік әріптері. Жұлдызды аспанға көз тастау – ғаламмен үндесу, тарихпен байланысу, болашаққа үмітпен қарау...

Салар-де-Уюни, Боливия – место, где исчезает граница между небом и землей. Самое большое соляное плато в мире – Салар-де-Уюни – в сезон дождей отражает небо, как зеркало. Здесь создается ощущение, будто небо и земля слились воедино.

Интересные факты

- Ночью звезды отражаются на поверхности соли, создавая двойной эффект.
- Зеркальное небо – мечта фотографов.
- В местных легендах это место называется «вратами в небо».

Звездное небо – это бескрайнее пространство, отражающее древнюю мечту человечества, его гармонию с природой и интерес к Вселенной. А места по всему миру, предназначенные для наблюдения звездного неба, – это особые точки, где можно почувствовать дыхание космоса, осознать бесконечность времени и пространства. Такие путешествия – не просто туристические маршруты, а путь внутрь себя, тихий разговор с ночным небом.

Смотря на звезды, человек ощущает свое место, свой путь, свое дыхание. Небо – это безмолвная летопись, а звезды – ее вечные буквы. Взгляд на звездное небо – это единение со Вселенной, связь с историей, надежда на будущее...

ПИКСЕЛЬ – ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАЛАЛАР ҮШІН ОНЛАЙН БАҒДАРЛАМАЛАУ МЕКТЕБІ

ПИКСЕЛЬ – ОНЛАЙН-ШКОЛА ПРОГРАММИРОВАНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ В КАЗАХСТАНЕ

Балалар IT-курстарда:

- ✓ ЖК жұмыс істеуді үйренеді;
- ✓ Scratch Junior и Kodu Game Lab
- ✓ визуалды ортасында бағдарламалаумен танысады;
- ✓ HTML және JavaScript-пен сайттар жазады;
- ✓ Figma және Photoshop-та веб-дизайнмен айналысады;
- ✓ Tilda-да веб-парақшаларды құрады;
- ✓ Python кодтау тілін үйренеді;
- ✓ Blender-де үш өлшемді нысандарды жобалайды;
- ✓ Minecraft, Roblox, Scratch, Unity платформаларында 2D- және 3D ойындарды жасайды.

Оқушыға сабақ жазбалары, ұйтапсырмасы және мұғаліммен сөйлесетін чаты бар кабинет қолжетімді.

Оқыту жүйесі модульдік: бала білімді деңгейден деңгейге дейін жетілдіріп, тереңдете отырып, әзірлемені кезең-кезеңімен зерттейді. Бір блоктан өтуге немесе толық бағдарлама бойынша шеберлікті арттыруға болады.

Сабақтар ойын форматында өткізіледі: нәтижелер үшін оқушылар жүлделерге ауыстырылатын балдар алады. Бұл тәсіл бастаманы тастамауға ынталандырып, шабыттандырады.

Нәтижесінде әр бала атаулы сертификаттың иегері болады, ол жұмсаған күш-жігерін растап, техникалық университетке түсу кезінде пайдалы болады.

На IT-курсах дети:

- ✓ учатся обращаться с ПК;
- ✓ знакомятся с программированием в визуальных средах Scratch Junior и Kodu Game Lab;
- ✓ пишут сайты с HTML и JavaScript;
- ✓ занимаются веб-дизайном в Figma и Photoshop;
- ✓ конструируют веб-страницы в Tilda;
- ✓ штудируют язык кодирования Python;
- ✓ проектируют трехмерные объекты в Blender;
- ✓ делают 2D- и 3D-игры на платформах Minecraft, Roblox, Scratch, Unity.

Учащемуся доступен кабинет, в котором находятся записи уроков, домашние задания и чат с преподавателем.

Система обучения модульная: ребенок вникает в разработку поэтапно, совершенствуя и углубляя знания от уровня к уровню. Можно пройти один блок или прокачать мастерство по полной программе.

Уроки ведутся в **игровом формате**: за результаты ученики получают баллы, которые меняют на призы. Такой подход мотивирует и вдохновляет на то, чтобы не бросать начатое.

В результате каждый ребенок окажется обладателем памятного **именного сертификата**, который станет подтверждением приложенных усилий и пригодится при поступлении в технический вуз.

«СТЕР» КОМПЬЮТЕРЛІК АКАДЕМИЯСЫНДАҒЫ ІТ-ОҚЫТУ

ІТ-ОБУЧЕНИЕ В КОМПЬЮТЕРНОЙ АКАДЕМИИ «СТЕР»

7–8 жастағы болашақ бағдарламашыларды алғашқы қадам күтеді:

- балалар ЖК танысады;
- геймдеві әзірлеу негіздерін зерттейді;
- 3D-модельдеу және робот жасау дағдыларын игереді;
- графика және анимациямен танысады;
- фото және бейнеконтент жасауды үйренеді.

Жасы үлкендеу балаларға арналған ІТ-курстар:

- питондағы кодинг;
- ойындарды жобалау;
- жасанды интеллект;
- роботтарды құрастыру;
- сайттар мен мобильді қосымшаларды енгізу;
- графикалық дизайн және анимацияны зерттеу;
- 3D модельдеу және 3D басып шығару

Бағдарлама адаптивті тәсілге негізделген және геймификация элементтерін қамтиды.

Оқыту тәжірибеге негізделген: конспектілер мен дәрістер жоқ. Әр оқушының электронды күнделігі бар, онда баланың бағаларына, оқу материалдарына, рейтингтерге, үй тапсырмаларына, сабақ кестесіне және емтихандарға қол жеткізе аласыз.

Ішкі StepCoin валютасын табу арқылы оқушылар: жеңіл жейде мен селфи таяқшаларынан бастап, флэш-дискілер мен пернетақталарға дейін алады.

Будущих программистов 7–8 лет ждет первый шаг:

- дети познакомятся с ПК;
- изучат основы разработки и геймдева;
- получат навыки 3D-моделирования и роботостроения;
- разберутся в графике и анимации;
- научатся создавать фото- и видеоконтенты.

Для ребят постарше предназначены ІТ-курсы на темы:

- кодинг на Питоне;
- конструирование игр;
- искусственный интеллект;
- сборка роботов;
- реализация сайтов и мобильных приложений;
- исследование графического дизайна и анимации;
- 3D-моделирование и 3D-печать.

Программа построена на *адаптивном подходе* и содержит элементы геймификации.

Обучение строится на практике: никаких конспектов и лекций. У каждого школьника есть *электронный дневник*, в котором можно получить доступ к оценкам, учебным материалам, рейтингу, домашним заданиям, расписанию занятий и экзаменов.

Зарабатывая внутреннюю валюту StepCoin, ученики приобретают приятные и полезные вещи: от футболок и селфи-палок до флешек и клавиатур.

ВЕБ-ДИЗАЙН МЕН ГРАФИКАНЫҢ ОНЛАЙН-КУРСЫ

ОНЛАЙН-КУРС ВЕБ-ДИЗАЙНА И ГРАФИКИ

Балалар сайт әзірлеу шеберлігін меңгереді:

- Figma-мен жұмыс істеуді үйренеді;
- иллюстрациялар мен композициялар жасайды;
- түс палитрасын таңдайды;
- примитивтер мен Безье қисықтарының көмегімен сурет салады
- UI және UX айырмашылықтары туралы біледі;
- веб-парақшаларының ыңғайлылығын түсінеді.

Оқу барысында жасөспірім экранның демонстрациясын қосады, ал мұғалім бақылап, түзетеді.

Оқушы ағылшын тілінің негіздерін, мәтінді тере білуі, қосу, азайту, көбейту сияқты математикалық есептеулер жасай білуі керек.

Ребята овладеют мастерством разработки привлекательных сайтов:

- научатся работать с Figma;
- сделают иллюстрации и композиции;
- подберут цветовую палитру;
- порисуют с помощью примитивов и кривых Безье;
- узнают о различиях UI и UX;
- осмыслят понятие удобства веб-страниц.

В процессе обучения подросток подключает демонстрацию экрана, а педагог наблюдает и поправляет.

Ученику необходимо владеть азами английского языка и уметь набирать текст на нем, уметь производить математические вычисления: сложение, вычитание, умножение.

JUNYSCHOOL-ДА МОНТАЖДАУДЫ ОҚЫТУ

ОБУЧЕНИЕ МОНТАЖУ В JUNYSCHOOL

Балалар бейнероликтер жасауды үйреніп, монтаждау дағдыларын меңгереді. Алынған дағдылар жобаларды жетілдіруге көмектеседі.

Сабаққа мыналар кіреді:

- теория;
- тәжірибе;
- үй тапсырмасы;
- өткен материалды тексеруге арналған тапсырмалар.

Теориялық бөлім сабақтың 20%-на алады: алынған білімді қолдануға баса назар аударылады.

Әр оқушы үшін дайындық деңгейін, қызығушылықтары мен жеке ерекшеліктерін ескере отырып, жеке бағдарлама жасалады.

Дети научатся создавать видеоролики и овладеют навыком монтажа. Полученные умения помогут усовершенствовать проекты.

В урок входят:

- теория;
- практика;
- домашние задания;
- задачи на проверку пройденного материала.

Теоретическая часть занимает до 20% занятия: упор сделан на применении полученных знаний.

Для каждого ученика составляется индивидуальная программа с учетом уровня подготовки, интересов и личных особенностей.

БАЛА, КӨРТЫШҚАН, ТҮЛКІ ЖӘНЕ АТ МУЛЬТФИЛЬМ МАЛЬЧИК, КРОТ, ЛИС И КОНЬ

Қысқы орманда серуендеп жүргенде, бала көртышқан, түлкі және атпен кездесіп, олармен мейірімділік, бәліш, өзіне деген сүйіспеншілік және үй туралы әңгімелеседі.

Барлық төрт кейіпкер бір адамның әртүрлі бөліктерін білдіреді:

- білімқұмар бала;
- ынталы, бірақ аздап ашкөз көртышқан;
- біреуге ренжіген және қазір ешкімге сенбейтін түлкі;
- ат – даналықтың, жанның бейнесі.

Гуляя в зимнем лесу, мальчик встречает крота, лиса и коня, с которыми ведет разговоры о доброте, пирогах, любви к себе и доме.

Все четыре персонажа представляют собой разные части одного и того же человека:

- любознательный мальчик;
- крот, который полон энтузиазма, но немного жадный;
- лиса, которая была обижена и теперь никому не доверяет;
- конь – олицетворение мудрости, души.

С. Е. Башкаева,
психолог, қоғам және медиа бөлімінің
маманы, «Өркен» балалардың
әл-ауқатын арттыру ұлттық
ғылыми-практикалық институты,
Алматы қ.

С. Е. Башкаева,
психолог, специалист отдела
взаимодействия с обществом и медиа,
Национальный научно-практический
институт благополучия детей «Өркен»,
г. Алматы

БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ПСИХОТЕРАПИЯЛЫҚ ПРАКТИКАЛАР

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ ПРАКТИКИ ДЛЯ ДЕТЕЙ

Ертегі терапиясы – ойын арқылы, түсінікті оқиғалар негізінде психологиялық және эмоциялық мәселелерді шешуге көмектесетін әдіс.

Нәтижелері

- *Эмоцияларды білдіруді жеңілдету.* Ертегілер арқылы балалар өз сезімдерін – қорқыныш, мазасыздық, қуаныш, ашу сияқты эмоцияларды тануға және түсінуге үйренеді. Бұл табиғи түрде жүреді, себебі ертегі кейіпкерлері де осындай сезімдерді бастан кешіреді.
- *Қиял мен бейнелі ойлауды дамыту.* Ертегілерде көптеген символдар мен бейнелер бар, олар шығармашылық ойлауды ынталандырып, өмірлік қиын жағдайларды шешудің стандартты емес жолдарын табуға үйретеді.
- *Мәселелі жағдайларды модельдеу және олардан шығу жолдарын іздеу.* Ертегі кейіпкерлері қиындықтарға тап болады және олармен күресуді үйренеді. Оларға жанашырлық таныта отырып, бала бұл тәсілдерді өзіне «қолдануға» тырысады.
- *Сенім мен қауіпсіздікті нығайту.* Ертегілер көбінесе жақсы аяқталады, бұл тұрақтылық сезімін береді, үміт пен қиын сәттерден оң нәтиже күтуге сенімділік қалыптастырады.
- *Әлеуметтену және өмір ережелерін меңгеру.* Ертегілерде жиі әлеуметтік нормалар, ережелер, моральдық ұстанымдар мен өмірлік сабақтар көрініс табады. Бұл баланың қоршаған ортада, қарым-қатынаста дұрыс бағдар алуына, жақсы мен жаманды ажыратуына көмектеседі.

Сказкотерапия помогает через игровые, понятные истории решать психологические и эмоциональные проблемы.

Результаты

- *Облегчение выражения эмоций.* Через сказки можно научиться распознавать и понимать свои чувства: страх, тревогу, радость, гнев. Это происходит естественно, ведь герои сказок переживают похожие эмоции.
- *Развитие воображения и образного мышления.* В сказках много символов и образов, которые стимулируют творческое мышление и учат находить нестандартные решения проблем и сложных жизненных ситуаций.
- *Моделирование проблемных ситуаций и поиск выходов из них.* Герои сказок сталкиваются с трудностями, учатся справляться с ними. Сопереживая им, человек пробует «примерять» эти способы на себя.
- *Укрепление доверия и безопасности.* Сказки, как правило, заканчиваются хорошо, что дает чувство стабильности, укрепляет надежду и веру в положительный исход самых трудных моментов.
- *Социализация и освоение правил жизни.* В сказках часто отражены социальные нормы, правила, мораль, уроки, что помогает лучше ориентироваться в окружающем мире, общении и понимать, что хорошо, а что плохо.

ҰЙҚЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ТҮНГІ МАЗАСЫЗДЫҚТЫ ЖЕҢІЛДЕТУГЕ АРНАЛҒАН ЕРТЕГІ ҮЛГІСІ

ПРИМЕР СКАЗКИ ДЛЯ ПРОРАБОТКИ ПРОБЛЕМ СО СНОМ, ТРУДНЫМ ЗАСЫПАНИЕМ И НОЧНЫМИ ПРОБУЖДЕНИЯМИ

Бір заманда Чух-чух есімді кішкентай, қызыққұмар пойыз өмір сүріпті. Күндіз ол көп еңбек ететін: адамдарды бір станциядан екіншісіне таситын, ал кешке қарай белгісіз бағыттарға ертегіге толы саяхаттарға аттанатын.

Чух-чух жылдамдықты қатты жақсы көретін. Ол бар күшімен: «Ту-ту!» деп дауыстап, содан кейін өз ысқырығының жаңғырығы жан-жаққа қалай таралатынын тыңдағанды ұнататын.

Бір күні кішкентай пойыз ерекше елге – армандар еліне жол тартты. Бұл сапар оңай емес еді, жолы ұзақ болатын. Күндізгі жұмысын аяқтаған соң, Чух-чух вокзалдан шығып, өз қиын да қызықты саяхатын бастады. Алғашқы аялдама – қалың жасыл орман еді.

Чух-чух рельспен жүйткіп, у-шу қала алыстап қала берді. Көп ұзамай оның алдында жуан діңді, кең бұтақты биік ағаштар көрінді. Пойыз шыршалар, қарағайлар мен қайыңдардың жанынан зуылдап өте шыққанда, оған ағаштар артынан жабылып жатқандай көрінді. Түнгі орман тек аспандағы жұлдыздармен жарықтанып тұрды, әрі ол тылсым да көркем болып көрінді...

Чух-чух ағаш жапырақтарының сыбырын естіп, олар бір-бірімен сыбырлап сөйлесіп жатқандай сезінді. Тіпті

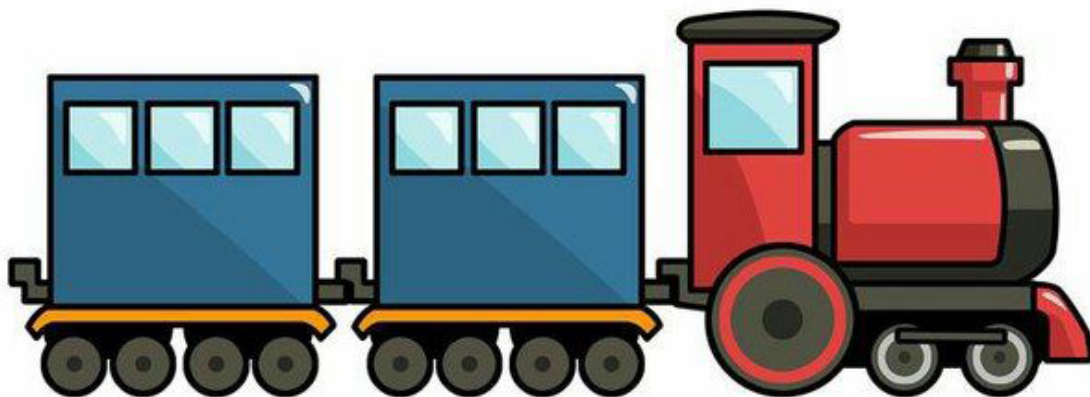
Жил на свете один маленький любопытный паровозик по имени Чух-чух. Днем он много трудился: перевозил людей со станции на станцию, а вечерами отправлялся в сказочные путешествия по неизведанным маршрутам.

Чух-чух любил разогнаться побыстрее и со всей силы сказать: «Ту-ту», а затем слушать, как эхо от его гудка разлетается во все стороны.

Однажды маленький паровозик отправился в необычную страну – страну снов. Маршрут туда был не близкий. Закончив работу, Чух-чух выехал с вокзала и начал свое непростое путешествие. Первой остановкой на его пути был густой зеленый лес.

Чух-чух мчался по рельсам, все дальше и дальше уезжая от шумного города, и вскоре увидел перед собой высокие деревья с широкими стволами и раскидистыми ветками. Паровозик проносился мимо елей, сосен и берез, и ему казалось, что, как только он проезжал вперед, деревья сразу же замыкались за ним. Ночной лес освещался только звездами на небе и казался таинственным и прекрасным...

Чух-чух слышал, как шелестит листва на деревьях, и они словно переговариваются друг с другом. До него даже

ағаштардың оған: «Қайырлы түн!» деп сәлем бергенін анық естіді.

Ақыры қараңғы орманның ішінен пойыз бір станцияны байқады. Онда ұзын құлақты, кішкентай сұр қоян тұр екен. Чух-чух тоқтап, қояннан сұрады:

– Мұнда түнде не істеп жүрсің?

– Ұйықтай алмай жүрмін. Сол себепті армандар еліне барып, өз ұйқымды табуға бел будым, – деді қоян, үлпілдек лапасымен көзін сүртіп.

– Мен де сол жаққа бара жатырмын, мін, апарайын, – деді қуанып Чух-чух.

Қоян вагонға отырып, терезеден сыртқа қарап отырды. Пойыз рельстермен тербеліп: чух-чух, чух-чух... Ал дөңгелектердің дыбысын тыңдап отырған қоян терезеге сүйеніп, байқамай тәтті ұйқыға кетті...

Келесі аялдама – үлкен көлдің маңы еді. Чух-чух рельспен жүйткіп келе жатып, алыстан жұлдыздар жарығымен жылтырап тұрған суды көрді. Ол суды тамашалауды қатты жақсы көретін. Әр сапарында ең сүйікті сәті – көпірмен судың үстінен өткенде төменге қарап, су бетінде өз бейнесін көру болатын.

Кішкентай пойыз алыстан көрген көл расымен де алып еді. Қалың орман оның бетінде көрініс тауып, су соншалықты тыныш әрі тапжылмай тұрғандықтан, көл нағыз алып айнаға ұқсап кететін...

Станцияға жақындаған Чух-чух жан-жағына көз жүгіртті. Ешкім көрінбеді, ол әрі қарай жолға шығуға дайындалып жатқан еді, бірақ ішкі түйсігі бұл аялдамада біреу болуы керек деп сыбырлады. Және ол қателеспеді: көл жағасына қарағанда, сұр тышқанды көрді. Ол суға кішкентай тастар лақтырып, көңілсіз күйде отыр екен. Пойыз оған тіл қатты:

– Сәлем, тышқан! Не болды? Неге ұйықтамай жүрсің?

– Ұйықтай алмай жүрмін. Ұйқым жоғалып кетті, қайда кеткенін білмеймін. Сондықтан жай ғана таңды күтіп отырмын, – деді тышқан шаршаңқы үнмен.

– Мен саған көмектесе аламын. Мін вагонға, мен сені армандар еліне апарамын. Қоян айтты, ол жақта кез келген ұйқыны табуға болады. Сенің ұйқың да сол жақта шығар. Мен дәл сол елге бара жатырмын, қуана апарамын.

Тышқан вагонға жайғасып, паровозик әрі қарай жолға шықты. «Чух-чух, чух-чух» – дөңгелектердің ырғақты ды-

долетали обрывки их «разговоров», и он отчетливо слышал, как деревья приветствуют его: «Доброй ночи!»

Наконец среди темного леса паровозик обнаружил станцию. На ней стоял маленький серый зайчонок с длинными ушами. Когда Чух-чух остановился, он спросил у зайки:

– Что ты делаешь тут в такой поздний час?

– Я не могу уснуть и поэтому решил отправиться в страну снов, чтобы найти там свой сон, – ответил зайка и потер глазки пушистыми лапками.

– Я как раз еду туда, запрыгивай, подвезу, – Чух-чух был рад неожиданному попутчику.

Зайка сел в вагон и стал смотреть в окошко. Паровозик качался на рельсах: чух-чух, чух-чух... И слушая стук колес, зайка незаметно уснул, прислонившись к стеклу...

Следующая остановка на пути в страну снов была возле большого озера. Паровозик мчался по рельсам и уже издали увидел, как блестит вода под светом звезд. Чух-чух очень любил смотреть на воду, его любимым моментом во всех поездках было проезжать над водой по мосту. Он всегда заглядывал вниз и любовался своим отражением в водной глади.

Озеро, которое маленький паровозик увидел издали, было по-настоящему огромным. Густой лес отражался в нем, а вода была настолько спокойна и неподвижна, что казалось, будто это огромное зеркало...

Подъехав к станции, паровозик огляделся. Никого не было видно, и он уже собрался ехать дальше, но что-то подсказывало ему: кто-то на этой остановке должен быть. И он не ошибся: стоило ему посмотреть на берег озера, как он увидел серую мышку. Она бросала в воду камушки и выглядела очень расстроенной. Паровозик обратился к ней:

– Здравствуй, мышка! Что случилось? Почему ты не спишь?

– Я не могу уснуть. Мой сон куда-то делся, и мне никак его не найти. Поэтому я просто сижу тут и жду, когда наступит утро, – уставшим голосом произнесла мышка.

– Я знаю, как тебе помочь. Садись в вагон, и я отвезу тебя в страну снов. Зайка сказал, что там можно отыскать любой сон, и твой, наверное, тоже там

бысы естіліп тұрды. Тышқан терезеден сыртқа қарап отырды, ал пойыздың тербелісімен бірге өзі де байқамай тәтті ұйқыға кетті...

Армандар еліне апарар жолдағы соңғы аялдама – үлкен гүл алаңы еді. Чух-чух көлден өткен соң, жол бойында әр жерде кішкентай және үлкен, түрлі-түсті гүлдерді байқай бастады. Олар теміржолдың бойында, орманның шетінде өсіп тұрды. Тіпті аспандағы жұлдыздар да жарқыраған сары гүлдерге ұқсап кеткендей болды.

Бастапқыда гүлдер аз еді, бірақ Чух-чух рельспен алға жылжыған сайын олар көбейе берді: қызыл, сары, көк – жол бойында ең алуан түсті гүлдер жайқалып тұрды...

Ақыры Чух-чух үлкен гүл алаңына жетті. Бұл алаң дәл бір абайсыз суретші барлық бояуларды төгіп жіберіп, олар араласып, ерекше гүлдерге айналғандай еді. Гүлдермен көмкерілген алаң шексіз көрінді – тіпті көкжиекте де олар аяқталмайтын сияқты.

Станция алаңның дәл ортасында орналасқан еді. Чух-чух оған жақындап, гүлдердің хош иісін терең жұтып келе жатты. Ол тоқтаған сәтте, вагон есіктері ашыла бергенде, ызыңдаған дыбыс естілді – бұл қара-сары түсті кішкентай ара болатын. Ол станцияда пойызды күтіп тұрған екен.

Ара оған тіл қатты:

– Сәлем! Қайда бара жатырсың?

– Армандар еліне, – деп жауап берді Чух-чух.

– Мені де ала кетші! Мен ол жаққа баруды әрдайым армайтынмын.

– Саған ұйықтайтын уақыт емес пе? – деп сұрады пойыз.

– Ұйықтау керек-ау, бірақ мүлде ұйықтай алмай жүрмін, – деп шағымданды ара.

– Онда мін, мен сені қуана апарамын.

Ара соңғы бос вагонға жайғасты. Ол ұзақ уақыт терезеден сыртқа қарап отырды, гүл алаңы зуылдап өтіп жатты. Ара күндіз әр гүлдің үстінен ұшып өтіп, тозаң жинаған сәттерін есіне алды...

Ал поезд тербеле жүйткіп, алысқа қарай жол тартты: «Чух-чух, чух-чух...» Терезе жанында жайғасқан ара байқамай тәтті ұйқыға кетті...

Чух-чух ұзақ уақыт бойы теміржолмен жүріп отырды. Ақыры ол үлкен қызыл бағанды көрді. Онда «Армандар елі» деп жазылып тұрды. «Алақай! Ақыры жеттім! Жолаушыларға сүйінші

есть. Я как раз еду в эту страну и с радостью тебя подвезу.

Мышка села в вагон, и паровозик поехал дальше. «Чух-чух, чух-чух» стучали его колеса. Мышка смотрела в окошко, и сама не заметила, как уснула, пока паровозик качался из стороны в сторону...

Последней остановкой паровозика на пути в страну снов было больше цветочное поле. Стоило Чух-чуху проехать озеро, он стал замечать то тут, то там на своем пути маленькие и большие разноцветные цветочки. Они росли почти везде: возле железной дороги, по которой ехал паровозик, вдоль леса, и ему казалось, словно даже звездочки на небе стали похожи на яркие желтые цветочки.

Сначала цветов было не очень много, но чем дальше Чух-чух мчался по рельсам, тем больше их становилось: красные, желтые, голубые – цветы самых разных оттенков встречались ему на пути...

Наконец он подъехал к большой цветочной поляне. Казалось, будто какой-то неосторожный художник разлил все краски, и они смешались, образуя россыпь необычных цветов. Цветами было усыпано все поле, и даже на линии горизонта они не заканчивались.

Станция находилась в самом центре поляны. Чух-чух подъезжал к ней, вдыхая ароматы цветов. Он остановился, и едва двери вагонов успели открыться, услышал жужжание – это маленькая черно-желтая пчелка ожидала его на станции. Она обратилась к нему:

– Привет! Куда путь держишь?

– Я еду в страну снов, – ответил Чух-чух.

– Возьми меня, пожалуйста, с собой! Я всегда мечтала там побывать.

– А разве тебе не пора спать? – поинтересовался паровозик.

– Уже давно пора, но заснуть совсем не получается, – пожаловалась пчелка.

– Тогда садись ко мне, я тебя с удовольствием довезу.

Пчелка села в последний свободный вагон, и Чух-чух поехал дальше. Она долго смотрела в окошко на цветочное поле, которое проносились мимо. Пчелка вспоминала, как днем она пролетала над каждым цветочком, собирая пыльцу...

А паровозик, покачиваясь, мчался

айту керек, олар өз ұйқыларын табуға аз қалды!» – деп қуанды пойыз.

Бірақ көп ұзамай ол қоян, тышқан және араның әлдеқашан ұйықтап қалғанын байқады.

– «Оятпа оларды, сүйкімді пойыз», – деген жұмсақ дауыс естілді жанынан. Чух-чух жан-жағына қарап, ұзын ақ сақалды, бойы шағын, нағыз ертегі ергежейіне ұқсайтын бір қарияны көрді.

– Ой, сәлеметсіз бе! Мұнда біреу бар деп ойламап едім, – деді таңырқап.

– Менің атым – Соня, армандар ергежейімін. Бұл елде тұрамын, әркім өз арманына дер кезінде жетуі үшін қамқорлық жасаймын.

– Мен – пойыз Чух-чух. Үш жолаушыны алып келдім. Олар ұйқыларын жоғалтып алып, осы жерден іздеуге келді.

– Көріп тұрғаныңдай, олардың ұйқысы табылды. Қазір әрқайсысы өз армандарын көріп жатыр.

– Сонда мен орман, айнадай көл мен гүл алаңынан бекер өттім бе?

– Жоқ, сен маған көп көмектестің! Сенің арқаңда олар тынышталып, ұйықтап кетті. Рақмет ретінде саған ерекше ұйқы сыйлағым келеді.

Ергежейлі-сиқыршы саусағын шертті, сол сәтте поезд өзін үйінде тапты. Вагондарда жолаушылар жоқ, ал армандар елі алыста қалды...

Ол түнде ерекше тәтті ұйықтады. Түсінде ең сүйікті сәтін көрді: жылдамдықпен жүйткіп, «Ту-ту!» деп айқайлап, жаңғырық оған жауап береді: «Ту-ту-ту-ту!», ал дөңгелектер «Чу-чух, чу-чух» деп соғылып, оны алысқа алып бара жатты...

все дальше и дальше: «Чух-чух, чух-чух...» Пчелка незаметно для себя сладко уснула, пристроившись у окошка...

Долго ехал Чух-чух по железной дороге, пока не увидел большой красный столб-указатель. На нем было написано «Страна снов». «Ура! Наконец я приехал! Надо поскорее сказать своим пассажирам, что они совсем скоро смогут найти свои сны!» – радостно подумал он.

Но вскоре паровозик понял, что зайка, мышка и пчелка уже давно уснули по пути.

«Не буди их, милый паровозик», – услышал Чух-чух голос рядом с собой. Он огляделся и увидел старца небольшого роста, похожего на настоящего гнома с длинной седой бородой.

– Ой, здравствуйте! Я не знал, что тут кто-то есть.

– Меня зовут Соня, я гномик снов. Я живу в этой стране и забочусь о том, чтобы каждый получил свой сон вовремя.

– А я паровозик Чух-чух. Я привез троих пассажиров, они потеряли свои сны и хотели найти их здесь.

– Как видишь, их сны на месте. Сейчас каждый из них видит свой собственный сон.

– Так значит, весь этот путь через лес, зеркальное озеро и цветочную поляну я проделал зря?

– Почему же? Ты очень мне помог! Именно благодаря тебе эти малыши смогли уснуть. В благодарность за помощь я хочу подарить тебе особенный сон.

Гномик-волшебник щелкнул пальцами, и паровозик оказался дома. Пассажиров в нем уже не было, а сказочная страна снов была далеко-далеко...

Этой ночью Чух-чух спал особенно сладко. Ему снилось то, что он любил больше всего на свете. Паровозик видел, как он разгоняется и кричит: «Ту-ту», и словно по волшебству ему вторит эхо: «Ту-ту-ту-ту», а колеса стучат и стучат, унося его вдаль: чу-чух-чу-чух...

ЭМОЦИЯНЫ БІЛДІРУ ПРОЯВЛЕНИЕ ЭМОЦИЙ

ЭМОЦИЯЛАРЫҢЫЗ АРАЛАСҚАН КЕЗДЕ НЕ БОЛАДЫ?

ЧТО ПРОИСХОДИТ С ВАШИМИ ЭМОЦИЯМИ,
КОГДА ОНИ СМЕШИВАЮТСЯ?

	 Қуаныш Радость	 Қайғы Печаль	 Қорқыныш Страх	 Жеркеніш Брезгливость	 Ашу Злость
	 Таңдану Восторг	 Сағыныш Ностальгия	 Қобалжу Волнение	 Кекету Сарказм	 Жалындау Пыл
	 Меланхолия Меланхолия	 Көңілсіздік Уныние	 Мазасыздық Беспокойство	 Менсінбеу Презрение	 Келіспеу Негодование
	 Қорғаныс Защита	 Уайым Тревожность	 Шошу Ужас	 Бас тарту Отторжение	 Кекшілдік Мстительность
	 Ирония Ирония	 Менсінбеу Презрение	 Үрей Жуть	 Жеркеніш Отвращение	 Наразылық Возмущение
	 Талпыныс Рвение	 Әділетсіздік Несправедливость	 Шабуыл Агрессия	 Өшпенділік Вражда	 Қатты ашу Ярость

АТА-АНАЛАРҒА АРНАЛҒАН ПСИХОТЕРАПИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ ТЕХНИКИ ДЛЯ РОДИТЕЛЕЙ

Көп жағдайда ата-аналарға өте қиын болады: оларды балалардың қазіргі және болашақтағы амандығы мен тәрбиесіне қатысты мазасыз ойлар мазалайды. Кейде бұл ойлар соншалықты күшті әрі үнемі қайталана беретіндіктен, оларда алаңдаушылық пен үрей пайда болады.

Психозэмоционалдық күйзелісті және мазасыздық деңгейін төмендетуге көмектесетін көптеген өзін-өзі қолдау тәсілдері бар.

«ТОҚТА-ОЙ» ТЕХНИКАСЫ

1. *Мазалайтын ойды ұстаңыз.* Жағымсыз сценарийді қайта-қайта айналдыра бастаған сәтті бақылаңыз.

2. *Іштей немесе дауыстап өзіңізге: «Тоқта!» деп айтыңыз.* Мұны былай жауауға болады:

- «Тоқта!» деген қысқа ішкі айқаймен;
- қызыл STOP белгісін елестетумен;
- тіпті саусақтарыңызды физикалық түрде шерту немесе тізеңізді сықырлату арқылы.

3. *Назарды ауыстырыңыз.* «Тоқта» командасынан кейін бірден назарды бейтарап нәрсеге аударыңыз: мысалы, айналаңыздағы 3 затты сипаттаңыз, ән сөздерін еске түсіріңіз, бірнеше рет тең тыныс алыңыз.

4. *Қажет болған жағдайда техниканы тағы да қайталаңыз.*

Часто родителям бывает крайне тяжело: их мучают навязчивые мысли по поводу настоящего и будущего благополучия детей и их воспитания. Иногда эти мысли настолько сильны и навязчивы, что вызывают тревогу и даже панику.

Существует множество техник самопомощи, способствующих снизить уровень тревожности и психозэмоционального напряжения.

ТЕХНИКА «СТОП-МЫСЛЬ»

1. *Поймайте тревожную мысль.* Заметьте момент, когда начинаете прокручивать неприятный сценарий.

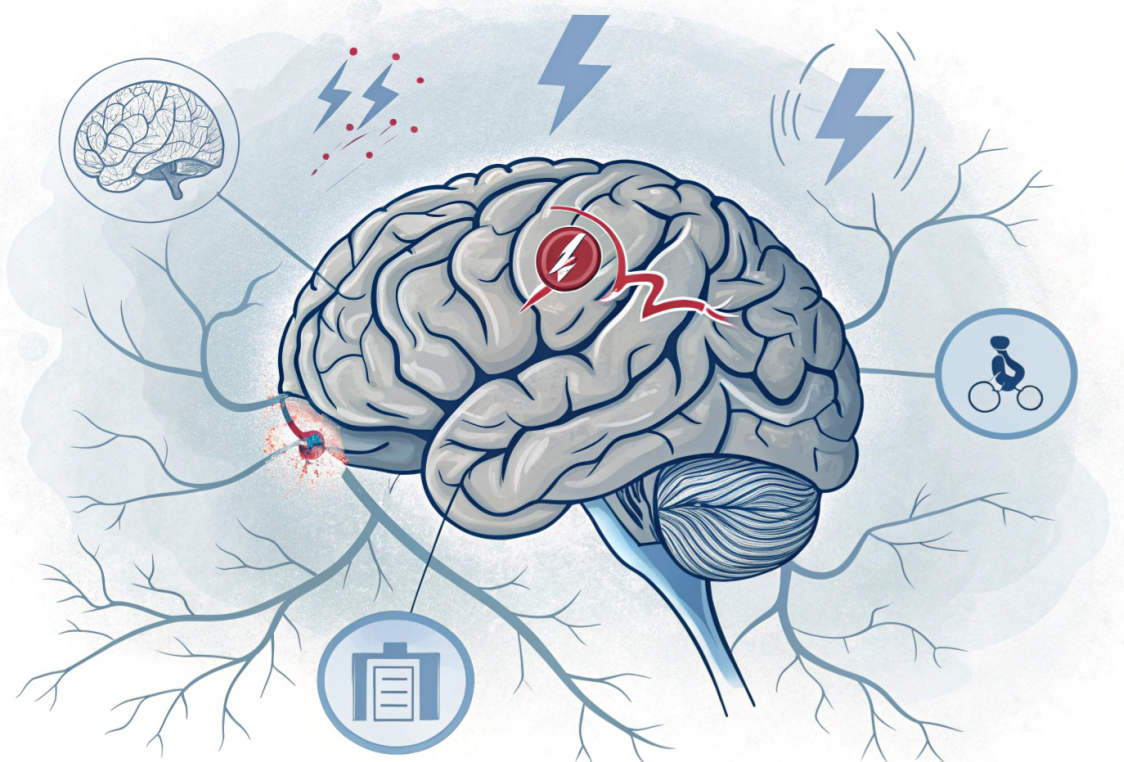
2. *Мысленно или вслух скажите себе: «Стоп!».* Это можно сделать:

- «коротким мысленным криком «Стоп!»;
- представить красный знак STOP;
- даже физически щелкнуть пальцами или слегка похлопать себя по колену (как якорь).

3. *Переключите внимание.* Сразу после команды «Стоп» переведите фокус на что-то нейтральное: например, опишите 3 предмета вокруг себя, вспомните слова песни, сделайте несколько глубоких вдохов.

4. *Повторите технику при необходимости еще раз.*

Егер бұл тәсіл сізге онша қолайлы болмаса, алаңдаушылық пен үрей деңгейін төмендетуге бағытталған балама ретінде құрау әдісін қолдануға болады.

«КОГНИТИВТІ ҚАЙТА ҚҰРЫЛЫМДАУ» ТЕХНИКАСЫ

1. Мазасыздық басталған сәтті еске түсіріңіз. Өзіңізге сұрақ қойыңыз: «Мен қазір не туралы ойлап тұрмын?»

2. Ойды дәлме-дәл жазып алыңыз, мысалы: «Қазір жиналыста қателік жіберсем, мені жұмыстан шығарады деп қорқамын».

3. Ойыңызға талдау жүргізіңіз – өзіңізге 4 сұрақ қойыңыз.

- Бұл ой қайдан шықты? Менде қандай нақты дәлелдер бар?
- Қазіргі жағдайды басқа қандай жолмен түсіндіруге болады?
- Ең жаман жағдай орын алса, іс жүзінде не болады? Мен онымен күресе аламын ба?
- Мазасыз ойдың орнына мен не айта аламын?

4. Жаңа, неғұрлым шынайы ойды тұжырымдаңыз, мысалы: «Мен уайымдауым мүмкін, және бұл қалыпты жағдай. Бұл – мен міндетті түрде сәтсіздікке ұшыраймын дегенді білдірмейді».

Если данная техника вам не очень подходит, есть альтернатива в виде структуризации, которая также направлена на снижение уровня тревоги и паники.

ТЕХНИКА «КОГНИТИВНАЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦИЯ»

1. Осознайте момент, когда началась тревога. Задайте себе вопрос: «О чем я сейчас думаю?»

2. Запишите мысль дословно, например: «Я боюсь, что если я сейчас ошибусь на совещании, меня уволят».

3. Проведите «допрос» мысли – задайте себе 4 вопроса.

- На чем основана эта мысль? Какие у меня есть фактические доказательства?
- Какие есть еще объяснения происходящему?
- Что на самом деле случится, если произойдет худшее? Справлюсь ли я?
- Что я могу сказать себе вместо тревожного сценария?

4. Сформулируйте новую, более реалистичную мысль, например: «Я могу волноваться, и это нормально. Это не значит, что я обязательно провалюсь».

ПЕДАГОГТЕРГЕ АРНАЛҒАН ПСИХОТЕРАПИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ ТЕХНИКИ ДЛЯ ПЕДАГОГОВ

«Жоқ жануар» әдісі

Мақсаты: Бұл әдіс адамның эмоционалдық ерекшеліктерін, агрессия деңгейін және қарым-қатынас түрлерін диагностикалауға бағытталған.

Жас ерекшелігі: ересек мектепке дейінгі жастан бастап.

Қалай жұмыс істейді? Зерттеу әдісі ой қызметі мен қозғалыстың байланысына негізделген: біз ойланған кезде бұлшықеттер автоматты түрде әрекет етеді, тіпті нақты қозғалыс болмаса да. Адамның психикалық жағдайын түсіну үшін моторика зерттеледі, мысалы, сурет салу кезінде қолдың қалай қозғалатынына назар аударылады. Егер ойлар мазасыздық, үрей немесе қорқыныш тудырса, қол мен аяқ бұлшықеттері жиырылып, қорғануға немесе қашуға дайындалғандай болады. Қозғалыс бағыты мен суреттің қағаз бетіне орналасуы (оң, сол, жоғары, төмен) адамның өткенге, қазіргіге және болашаққа деген көзқарасын, сондай-ақ сол сәттегі эмоциялық күйін көрсетеді. Қағаздың сол және төменгі бөлігі – пассивті және теріс эмоциялармен байланысты, ал оң және жоғарғы бөлігі – белсенділік пен жағымды эмоцияларды білдіреді.

«Жоқ жануар» тесті. Бала қиялындағы фантастикалық жаратылысты бейнелейді. Сол суретке қарап маман оның ішкі күйі мен психоэмоционалдық жағдайы туралы қорытынды жасайды. Бұл тест әрі қарай жүргізілетін жұмысқа бағыт-бағдар береді және әдетте тұлғаны толық талдау үшін басқа әдістермен бірге қолданылады.

Тест материалдары: А4 форматындағы (немесе соған жақын өлшемдегі) қағаз парағы, түрлі-түсті қарындаштар.

Нұсқаулық: Қағаз парағы толық көлемде қолданылуы тиіс – оны бүктеуге немесе қандай да бір жазулар жазуға болмайды. Бұл парақ балаға беріледі, ол суретті қай бағытта салатынын өзі таңдайды.

Тапсырмаға түсініктеме: Қиялыңнан туған, табиғатта кездеспейтін жануарды немесе кез келген басқа жаратылысты ойлап тауып, суретін сал. Бұл жара-

Методика «Несуществующее животное»

Цель: диагностика эмоциональных особенностей личности, уровня агрессивности, сфер коммуникации.

Возрастная аудитория – начиная со старшего дошкольного возраста.

Как работает? Метод исследования основан на связи мыследеятельности и движения: когда мы думаем, мышцы автоматически реагируют, даже если явного движения не происходит. Изучают моторику, чтобы понять психическое состояние человека, например, как движется рука при рисовании. Если мысли вызывают беспокойство, тревогу или страх, мышцы рук и ног напрягаются, как будто готовятся к защите или бегству. Направление движения и размещение рисунка на бумаге (справа, слева, вверху, внизу) показывает отношение человека к прошлому, настоящему и будущему, а также его эмоциональное состояние в данный момент. Левая и нижняя части листа бумаги связаны с пассивными и негативными эмоциями, правая и верхняя – с активностью и позитивом.

Тест «Несуществующее животное».

Ребенок рисует фантастическое существо. По рисунку специалист делает выводы о его внутреннем состоянии и психоэмоциональном фоне. Этот тест служит ориентиром для дальнейшей работы и обычно используется вместе с другими методами для полного анализа личности.

Материалы для тестирования: лист бумаги формата А4 (либо близкий к нему по размеру), цветные карандаши.

Инструкция. Лист бумаги следует использовать целиком, не сгибая пополам и не делая на нем никаких надписей. Дают его ребенку, чтобы он сам выбрал, в какой плоскости будет рисовать.

Комментарий к заданию. Придумай и нарисуй несуществующее животное или любое другое существо, которого нет в природе. Это существо не должно быть персонажем из сказки или мульт-

тылыс ертегі немесе мультфильм кейіпкері болмауы керек – оны өзің ойлап табуың қажет. Сондай-ақ, оған табиғатта жоқ, өзің ойлап тапқан атау бер.

Сурет салу аяқталғаннан кейін балаға келесі сұрақтар қойылады:

- Бұл жаратылыс қайда өмір сүреді?
- Оның мекендейтін жері қандай?
- Ол немен қоректенеді?
- Ол кіммен бірге өмір сүреді (отбасымен, табынмен, топпен, әлде жалғыз)?
- Қауіп төнгенде, мысалы, оған шабуыл жасалса, қалай әрекет етеді?
- Жер бетінде өмір сүретін тіршілік иелерінің ішінде оның достары кім?
- Оның жаулары кім?
- Бақытты болу үшін оған не қажет?

Тест интерпретациясы

Суреттегі жаратылыстың басы және оның орналасуы

- Басы оңға бұрылған – белсенділік пен әрекет етуге деген ұмтылыстың белгісі. Мұндай адамдар әдетте жоспарларын тез жүзеге асырып, мақсаттарына жиі жетеді.
- Басы солға бұрылған – адам ұзақ ойлануға бейім, белсенділігі төмен, шешім қабылдауы қиын, әрекет пен оның салдарынан қорқуы мүмкін.
- Басы тік қарап тұр (сурет салушыға қарай) – эгоцентризмге бейімділік (өзін әлемнің орталығы ретінде сезіну, барлық назар мен оқиғалар тек өзіне бағытталғандай қабылдау).

Бастың көлемі

- Үлкен бас – адам ақылды, логиканы және білімді жоғары бағалайды.

Бастың қосымша бөлшектері

- Мүйіздер, тырнақтар, қылшықтар – агрессияның белгісі. Бұл агрессияның сипатын, қашан пайда болғанын анықтау маңызды.

Сезім мүшелері

- Құлақтар – адам үшін ақпарат пен басқалардың пікірі қаншалықты маңызды екенін көрсетеді.
- Ауыз: ашық, бірақ бөлшексіз – мазасыздық немесе қорқыныш; тілі көрініп тұрса – көп сөйлейтіндік; тістері көрініп тұрса – вербалды агрессия, өзін-өзі қорғау.
- Көз – мазасыздықпен қорқыныш деңгейінің көрсеткіші. Кірпіктер, әсіресе ұзын болса, демонстративтілікке және айналасындағыларға ұнауға ұмтылуды білдіруі мүмкін.

фильма – ты его должен придумать сам. Придумай для него несуществующее имя.

После окончания рисования ребенку задают *вопросы*.

- Где живет это существо?
- Какое у него жилище?
- Чем оно питается?
- С кем живет (с семьей, со стадом или стаей, в одиночку)?
- Как ведет себя при опасности, например, если на него нападают?
- Кто (из живущих на Земле) его друзья?
- Кто враги?
- Что ему нужно, чтобы быть счастливым?

Интерпретация теста

Голова нарисованного существа и ее положение

- Повернута вправо – признак активности и желания действовать. Такие люди обычно быстро начинают реализовывать свои планы и чаще достигают поставленных целей.
- Поворот головы влево – человек, наоборот, склонен к долгим размышлениям, не очень активен, нерешителен, может бояться действий и их последствий.
- Голова направлена прямо на рисующего – склонность к эгоцентризму (зацикленности на себе и убеждения, что мир крутится исключительно вокруг него).

Размер головы

- Большая голова – человек ценит ум, логику и знания.

Дополнительные детали на голове

- Рога, когти и щетина показывают агрессию. Важно понять, какая она: спонтанная или защитная.
- Органы чувств
- Уши показывают, насколько важна для человека информация и мнение других людей.
- Рот: открытый без деталей – тревожность или страх; с языком – болтливость; с зубами – вербальная агрессия, самозащита.
- Глаза – показатель уровня тревожности и страха. Ресницы, особенно длинные, могут говорить о стремлении к демонстративности и желании нравиться окружающим.

Аяқтар мен пішіннің фигураның тірегі

- Аяқтарының жақсы бейнеленуі – негізділікке, рационалды ойлауға және сенімділікке бейімділік белгісі.
- Аяқтарының бірдей пішіні – заңдылықтарға бағыну; әртүрлі болса – дербестік пен шығармашылық көзқарас.
- Тірек жоқ, әлсіз немесе денемен нашар байланысқан болса – үстірттік, импульсивтілік және әрекеттер мен мінез-құлықты бақылаудың әлсіздігі.

Детальдер, фигураның үстінен және астынан шығып тұратын элементтер (мысалы, қанаттар, қармақтар, бантикер)

- Функционалдық (қанаттар, қосымша аяқтар) – белсенділікті, сенімділікті, қызығушылықты және барлық іске қатысуға деген ұмтылысты көрсетеді.
- Сәндік (бантикер, қауырсындар) – демонстративтілікке, назар аудартуға деген қажеттілікті меңзейді.

Құйрығы

- Оңға бұрылса, жасалған әрекеттер мен істерге назар аудару. Ал, солға бұрылса, ойлануға, жасалған әрекеттер мен қателіктерді талдауға бейімділік.
- Жоғары – сенімділік, төмен – күмән мен өкініш.

Пішіннің сыртқы сызығы

- Қорғаныс элементтері – қалқандар, инелер сияқты бөлшектер.
- Қараңғы сызықтар – қорқыныш, мазасыздық және қорғануға деген ұмтылысты білдіреді.
- Қорғаныс аймақтары: үсті – бедел иелеріне қарсы, асты – кіші жастағылардың айыптауынан, жанынан – жалпы мазасыздық.
- Фигура ішіндегі қорғаныс: оң жақта – әрекетпен байланысты, сол жақта – сенімдермен байланысты.

Сызықтардың сипаты

- Бірнеше рет сызылған сызықтар – мазасыздық пен сенімсіздікті көрсетеді.
- Әлсіз сызықтар – тұйықтық, шаршау, өзіне сенімсіздік.
- Айқын және тұтас контурлар – ішкі кеңістіктің нығаюы.
- Контурдағы үзілістер – тұлғалық шекаралардың бұзылуы, айналадағы адамдарға қатты тәуелділік.
- Қағаздың артқы жағынан көрінетіндей қатты басылған сызықтар – жоғары кернеу мен мазасыздықты білдіреді.

Ноги и опора фигуры

- Хорошо прорисованные ноги – признак основательности, рационального мышления и надежности.
- Одинаковая форма ног – стандартность и следование общим нормам, разная – самостоятельность и творческий подход.
- Отсутствующая, слабая или плохо соединенная с телом опора – поверхностность, импульсивность и слабый контроль действий и поведения в целом.

Детали, выступающие над и под фигурой (например, крылья, шупальца, бантики)

- Функциональные (крылья, дополнительные ноги) – отражают активность, уверенность, любознательность и желание во всем участвовать.
- Украшающие (бантики, перья) – указывают на демонстративность, желание привлечь внимание.

Хвосты

- Повернуты вправо – акцент внимания на совершенных действиях и поступках, влево – склонность к размышлениям, анализу поступков, ошибок.
- Хвост вверх – уверенность, вниз – сомнения и сожаление.

Контурные фигуры

- Защитные элементы типа щитов, игл.
- Затемненные линии выражают страх, тревогу и желание защититься.
- Зоны защиты: верх – против авторитетов, низ – против осуждения младших, сбоку – общая тревожность.
- Защита внутри фигуры справа связана с деятельностью, слева – с убеждениями.

Характер линий

- Пунктирные или многократно обведенные линии показывают тревожность и неуверенность.
- Слабые линии – закрытость, усталость, неуверенность в себе.
- Четкие и цельные контуры – укрепление внутреннего пространства.
- Разрывы в контуре – нарушение границ личности, сильная зависимость от окружения.
- Сильно продавленные линии (видны с обратной стороны листа) отражают высокое напряжение и тревогу.

Тип животного (существа)

- Угрожаемые, угрожающие или нейтральные животные отражают отношение к себе и своей роли в мире.

Жануардың (жаратылыстың) түрі

- Қауіп төндірілген, қауіп төндіруші немесе бейтарап жануарлар – адамның өзіне және әлемдегі рөліне деген көзқарасын көрсетеді.

- Агрессия тырнақтар, тікенектер, тістер, тұмсықтар арқылы көрінеді.

Толтырылмаған дөңгелек фигура

- Жабықтықтың, ашылуға немесе ақпарат беруге құлықсыздықтың символы.

Суреттегі механикалық элементтер (мысалы, шынжыр табандар) – терең психикалық ауытқулардың белгісі болуы мүмкін, көбінесе шизофрениямен ауыратын адамдарда кездеседі.

Агрессиялық символиканың (шабуыл жасау құралдарының) болмауы – агрессияға бейімділіктің жоқтығын білдіреді.

Агрессияның жоғары деңгейі. Ойдан шығарылған жануардың суретінде агрессияның жоғары деңгейінің ең жиі кездесетін белгілерінің бірі – өткір шығыңқылар мен өсінділердің болуы. Олар не бейнелесе де (мүйіздер, құлақтар, қармалауыштар, қысқыштар, тікенектер) – агрессияның көрінісі ретінде қарастырылады.

Тістің ерекше белгіленуі – вербалды агрессияға бейімділіктің көрінісі. Көбінесе бұл тістер үлкейтілген ауызбен қатар жүреді.

Агрессиядан қорқу және қорғаныс агрессиясы. Ойдан шығарылған жануардың суретінде тек өзінің агрессия деңгейі ғана емес, сонымен қатар айналадағы адамдардың мүмкін болатын агрессиясына деген көзқарас та көрініс табады. Шабуылдан қорқу – ойдан шығарылған жануарды қорғауға ұмтылуға алып келеді. Қорғаныс құралы ретінде сауыт бейнеленуі мүмкін.

Кірпі тәрізді инелер немесе тікенектерді бейнелеу – өте кең таралған құбылыс. Агрессиядан қорқу – кең жайылған қолдар мен өте үлкен алақандар арқылы көрінеді (қарым-қатынасқа деген жоғары, бірақ қанағаттандырылмаған қажеттілік). Бос көздер – агрессиядан қорқудың көрінісі. Бейнелеуде асыра сілтеуге ұмтылу – мазасыздық пен қауіптенудің айқын белгісі.

Бұл әдістемемен жұмыс істеу барысында сұрақтар туындаған жағдайда мектептегі педагог-психологке жүгінуге кеңес беріледі.

- Агрессивность проявляется в когтях, шипах, зубах, клювах.

Круглая фигура без заполнения

- Символ замкнутости, нежелания открываться или давать информацию.

Механические элементы в рисунке (например, гусеницы, пропеллеры) могут указывать на глубокие психические нарушения, часто встречаются у людей, страдающих шизофренией.

Показателем отсутствия тенденций к агрессивности служит отсутствие агрессивной символики (орудий нападения).

Повышенная агрессивность. Один из наиболее распространенных признаков повышенной агрессивности в рисунке несуществующего животного – наличие острых выступов, наростов, независимо от того, что они изображают (рога, уши, щупальца, клешни, шипы).

Склонность к вербальной агрессии выражается в подчеркивании зубов. Часто зубы сочетаются с увеличенным размером рта.

Боязнь агрессии и защитная агрессия. Помимо уровня собственной агрессивности, в рисунке несуществующего животного проявляется отношение к возможной агрессии со стороны окружающих. Боязнь нападения приводит к стремлению защитить придуманное животное. В качестве защиты может быть изображен панцирь.

Очень широко распространено изображение игл, как у дикобраза, или колючек. Боязнь агрессии отражается в широко расставленных руках с очень большими кистями (высокая неудовлетворенная потребность в общении), пустых глазах. Для боязни агрессии характерно изображение гигантских размеров животного. Стремление к явному преувеличению – характерный признак тревоги, опасений.

При возникновении вопросов в процессе работы с данной методикой рекомендуется обратиться к школьному педагогу-психологу.

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ / НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

**ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ /
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
БАС РЕДАКТОР / ГЛАВНЫЙ
РЕДАКТОР** Е. Н. Сакенова

**РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС /
РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ**

И. М. Самсаев
Р. Ф. Кудякова
Г. К. Калиева
И. В. Калачева
Б. К. Кудышева
М. К. Таипова
А. М. Саликова
Г. Б. Омарова

**ДИЗАЙН ЖӘНЕ БЕТТЕУ /
ДИЗАЙН И ВЕРСТКА**

А. М. Саликова
А.Р. Айтахунов
Фото freepik.com

РЕДАКТОР-КОРРЕКТОР

Е. М. Песина
С. Е. Нурахметова

РЕДАКЦИЯ МЕКЕН-ЖАЙЫ:

Қазақстан Республикасы, Z05X4M9,
Алматы қ., Медеу ауданы, Митина
көшесі, 6 үй
«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын
арттыру ұлттық ғылыми-практикалық
институты» КеАҚ

АДРЕС РЕДАКЦИИ:

Республика Казахстан, Z05X4M9,
г. Алматы, Медеуский район,
ул. Митина, д. 6
НАО «Национальный научно-
практический институт благополучия
детей «ӨРКЕН»

ЖУРНАЛДЫҢ МЕНШІК ИЕСІ

«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын
арттыру ұлттық ғылыми-практикалық
институты» КеАҚ

СОБСТВЕННИК ЖУРНАЛА

НАО «Национальный научно-
практический институт благополучия
детей «ӨРКЕН»

**ЖУРНАЛ ШЫҒАРЫЛЫМЫНЫҢ
ЖИІЛІГІ**

Ай сайын

**ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫПУСКА
ЖУРНАЛА**

Ежемесячный

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі Ақпарат
комитетінің 2024 жылғы 15 наурызда
берген № KZ52VPY00089109 тіркеу
куәлігі

Регистрационное свидетельство
№ KZ52VPY00089109 от 15 марта
2024 года выдано Комитетом
информации Министерства культуры
и информации Республики Казахстан.

Деректердің дәлдігі мен ақпараттың
сенімділігі үшін материал авторлары
жауапты.

За точность фактов и достоверность
информации ответственность несут
авторы материалов.